

*Âşık Şenlik'in
Selman Bey
ile
Turnatel Hanım
Hikâyesi*

Doğan KAYA

DOĞAN KAYA

ÂŞIK ŞENLİK'İN
SALMAN BEY
İLE
TURNATEL HANIM
HİKÂYESİ

Dr. Doğan KAYA

ÂŞIK ŞENLİK'İN SALMAN BEY İLE
TURNATEL HANIM
HİKÂYESİ

ISBN: 978-605-63437-4-2

Dizgi:

Kapak Tasarımı:

Baskı: Vilayet Yayınevi

Baskı Yeri –Yılı
Sivas - 2013

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca bu kitabın her türlü yayın hakkı yazara mahfuzdur. Hiçbir Şekil ve teknikle kısmen veya tamamen çoğaltılamaz. Kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

Dr. Doğan KAYA

1952 Mayısında Sivas'ın Acıyurt köyünde doğdu. İskender ve Kadriye'nin oğludur. Altı çocuklu ailenin üçüncü çocuğudur. Kaya, Sivas'ta Dört Eylül İlkokulu, Atatürk Ortaokulu ve Sivas Lisesini bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi (1970). 1974'te bu bölümden mezun oldu. Sivas Lisesi, Diyarbakır Dicle Öğretmen Lisesi, Aksaray Ortaköy Lisesi, Bakırköy İmam-Hatip Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Askerlik hizmetini yedek subay olarak Kırklareli'nin Vize ilçesinde yerine getirdi. 1983'te Cumhuriyet Üniversitesinin açmış olduğu Halk Edebiyatı Uzmanlığı kadrosu imtihanına girip başarılı oldu ve bu göreve getirildi. 1988'de C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü "*Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir İnceleme*" konulu tezini vererek Yüksek Lisansını, 1991'de G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde "*Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı*" konulu teziyle de doktorasını yaptı. Yazdđı şiirlerin bir kısmında *Mahcubî* mahlasını kullandı. 2002-2003 öğretim yılında Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türkoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalıştı. *İLESAM, Türkiye Yazarlar Birliği* ve *Folklor Araştırmaları Kurumu* üyesi olan Kaya, halen Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmakta olup evli ve Sibel, Zeynep Aslıhan ve Tâhâ Tuna adında üç çocuk babasıdır.

Kaya, millî ve milletlerarası toplantılarında doksana kadar bildiri sundu.

Muhtelif yıllarda şu ödülleri aldı:

1991 yılında Folklor Araştırmaları Kurumu tarafından, "*İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü-91*"

2001 yılında Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü tarafından "*Halkbilimi Araştırma ve Hizmet Ödülü*",

2006'da Kayseri Sağlık Eğitim Enstitüsünce verilen "*2006 Türklük Bilimine Hizmet Ödülü*",

2008'de de Şarkışla Âşık Veysel Halk Kültürü Araştırma, Uygulama ve Dokümantasyon Merkezi tarafından "*Âşık Veysel Halk Kültürüne Katkı Ödülü*"nü aldı.

2010 Osmaniye Folklor Araştırma Derneği tarafından verilen *Türk Kültürüne Hizmet Ödülü* ve nihayet

9 Nisan 2011 günü Sivas Hizmet Vakfı tarafından verilen *Sivas Folkloruna Hizmet Ödülü*'nü aldı.

Kaya, yayın hayatına 1972 yılında *Türk Folklor Araştırmaları* (İstanbul) dergisinde başladı. 1984'ten itibaren alanı ile ilgili olarak 90 kadar millî ve milletlerarası kongre ve bilgi şölenine katıldı. 183 lisans, 19 tane de Yüksek Lisans tezi yönetti. Âşık Edebiyatı ile ilgili beş kitaba Takdim yazısı yazdı. Âşık tarzında şiirler yazdı ve bu şiirlerin çoğunda *Mahcubî* mahlasını kullandı. Ayrıca Atatürk Kültür Merkezinin hazırladığı *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisine*, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihine* ve *Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğüne* yüzden fazla ansiklopedi maddesi yazdı.

Kaya'nın Türk Halkbilim ve Türk Halk Edebiyatı konularında 210 makalesi ve 37 kitabı yayımlanmıştır.

KİTAPLARI:

Âşık İsmetî (1984), *Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi* (1985, 2009), *Şairnameler* (1990, 2009), *Âşık Ruhsatî Bibliyografyası* (1992), *Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (1993), *Âşık Minhacî* (1994, 2006), *Sivas'ta Âşıklık Geleneği* ve *Âşık Ruhsatî* (1994|1999, 2005, 2010), *Âşık Sefîl Selimî-Çobanın Can Pınarı* (1996), *Âşık Zakirî* (1996), *Sızırılı Âşık Hasan (Coşarî)*, (1997), *Acıyurtlu Halk Şairleri* (1999), *Anonim Halk Şiiri* (1999), *Halk Hikâyeleri-1* (M. Sabri Koz ile birlikte), (2000), *Âşık Edebiyatı Araştırmaları* (2000), *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği* ve *Türk Halk Şiirinde Beddualar* (2001), *Bir Dastan Kehramanı Mehralı Bey* (2001), *Sivas'ta Bıçakçılık* (Uğur Mesçi ile birlikte), (2002), *Çamşık Ozanları* (2002), *Halkbilim Araştırmaları* (2002), *Âşık Edebiyatına Giriş* (2003), *Yaşnameler* (2004), *Âşık Veysel* (2004, 2011), *Âşık Talibi Coşkun* (2005), *Âşıkların Diliyle Sivas*

(2006), *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*
(2007), *Sivas Halk Şairleri* (5 Cilt, 2009). *Şarkışlahı Âgâhî*
(2009), *Yunus Emre ve Seçme Beyitler* (2009), *Kaya Çiçekleri*
(2010), *Sivas Halk Oyunları Halk Oyuncuları Davul ve Zurna*
Sanatçıları, Sivas, (2011), *Sözlük Destanlar*, Sivas, (2011), *Çöm*
Çöm Çömelek-Sivas Çocuk Oyunları (2011), *Âşık Şenlik'in Lâtif*
Şah ile Mihriban Sultan Hikâyesi Sivas, (2012), *Sivas'ta Yatırlar*
ve Ziyaret Yerleri (2012).

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Âşık Şenlik

Âşık Şenlik Kolu

İslâm Erdener

Hikâye Anlatma Geleneği

Salman Bey ile Turnatel Hikâyesinin

Tasnifi Meselesi

Hikâyenin Eşmetinleri ve Yapısı

Salman Bey ile Turnatel Hikâyesi

Sözlük

Kaynakça

ÖN SÖZ

İç ve Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'de Halk Edebiyatı anlatım türlerinin canlı ve zengin bir şekilde yaşatıldığı yörelerin başında gelir. Anlatım türlerinden biri olan halk hikâyeleri de bu yörelerde, yakın zamana kadar büyük ilgi ile yüzyıllarca sevilmiş, nesilden nesile aktarılmıştır. Hikâye anlatma geleneği, teknolojik ürünlerin, ilçelere bucaklara hatta köylere kadar hızla girdiği şu son zamanlara kadar yaşatılmıştır. Daha ziyade köy odalarında, kalabalık bir cemaat karşısında, uzun kış gecelerinde anlatılan veya okunan hikâyeler, geceler boyu sürer, dinleyenler bundan sonsuz haz alır; mutluluk duyarlardı.

Halk hikâyeleri önceki devirlerde bilgi, görgü, zevk, eğlence, eğitim, düşmanlık, nefret, dostluk, yardımlaşma, tecrübe ve davranış gibi faktörler bakımından, insanların hayatlarında önemli bir paya sahiptir, yani Türk sosyal hayatında, inançtan günlük pratiklere kadar vazgeçilmez önemi haizdir.

Halk hikâyeleri sözü ile halkın okuduğu yahut dinlediği aşk kahramanlık ve dinî konudaki hikâyeler kastedilir. Bunlar genellikle Darendeli çerçilerin büyük bir kültür hizmeti yaparak köy köy dolaşıp sattığı *Kerem ile Ash*, *Garip ile Şahsenem*, *Gül ile Sitemkâr*, *Şah İsmail*, *Sürmeli Bey*, *Elif ile Mahmut*, *Derdîyok ile Zülfüsiyah*, *Köroğlu ile Selma*, *Leylâ ile Mecnun*, *Siyer-i Nebî*, *Şahmaran*, *Kırk Vezir*, *Yedi Âlimler* gibi eserlerdir. Halkı coşturup, kahramanlık duygularını şahlandıran, dinî ve hamasî yönden güç veren *cenk kitapları* da bu türden eserlerdir.

Bir kısım halk hikâyeleri de musannif dediğimiz âşıklar tarafından tasnif edilmiştir. Bir âşık zihninde bir konu tasavvur eder. Bunu kahramanlar ve olaylarla örüp, araya manzum kısımlar katarak bir hikâye tasnif eder. Geçmişte pek çok âşığın hikâye vücuda getirdiği malumumuzdur. Günümüz âşıklarından bir kısmı da aynı geleneği sürdürme çabasıdadır.

Büyük musannifler denildiğinden Şenlik'i hatırlamamak değildir. Hatta Şenlik, bu hususta başköşeye oturtulur. Edebiyatımıza *Latif Şah ile Mihriban Sultan, Sevdakâr Şah ile Gülenaz Sultan, Salman Bey ile Turnatel Hanım* adlarında üç güzel hikâye kazandıran Şenlik'in bu hikâyeleri, muhtelif meraklılar yahut araştırmacılar tarafından daha önce tespit edilmiş ve yayımı gerçekleştirilmiştir. Ancak yayımlanan hikâyeler arasında farklılıklar, yanlışlıklar, eksiklikler vardır. Bunun sebebi, farklı anlatıcıların bazı bölümleri unutmalarından ve kimi zaman metne müdahale etmelerinden kaynaklanmaktadır. Hikâyelerin eşmetinlerinin tamamı gözden geçirildiğinde bu farklılık daha iyi gözlemlenmektedir. Tam ve doğru metnin ortaya konulması hususu, daima problem olarak karşımızda durmaktadır. Bu problemin bertaraf edilmesi gerekir. Bunun için de 2007 Kasım ayında elimize bir fırsat geçmişti. Türk Haberler Ajansı Genel Müdürü Sayın Kutlay Doğan Bey, İslâm Erdener'den kameraya aldırıldığı üç hikâyeyi ve Kars yöresinde okunan âşık makamlarını bana verme lutfunda bulundu. Kutlay Bey, Kars'ta Şenlik hikâyelerini en güzel anlatan İslâm Erdener'in, vefat ettiğinde, bu bilgilerle toprağa gitmesine gönlü razı olmamış, onu Ankara'ya davet edip bir ay otelde konaklama imkânı sağlamış ve emeğin hakkını düşünerek cebine de karınca karınca harçlığını koymuştur. Erdener, hikâyeleri 14 Şubat 1986 günü tamamlamıştır. Üç hikâyenin her biri aşağı yukarı 8'er saat sürmüştür. Hikâyeler o günden bu güne kadar yazıya geçirilmeyi beklemiştir.

Biz, İslâm Erdener tarafından anlatılan ve Ensar Aslan tarafından *Çıldırli Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri* adlı kitapta yayımlanan Latif Şah ve Mihriban Sultan adlı hikâyeyi tekrar kitaplaştırmayı gereksiz bulduk. Ancak İslâm Erdener'in anlattığı diğer iki hikâyeyi yani *Salman Bey ile Turnatel Hanım* ve *Sevdakâr Şah ile Gülenaz Sultan*, adlı hikâyeleri kitap haline getirdik.

Bu kitapta yer alan hikâye metni, hemen hemen tamamına yakını İslâm Erdener'in anlatmasına dayanmaktadır. Metnin orijinal halini muhafaza etmek için üslubuna dokunulmamıştır. Metnin yazılışında büyük oranda ağız

zelliklerine baēlı kalınmıştır. Mensur kısımlarda ise herkesin anlayabilmesi için kitabi lisan tercih edilmiştir. Unutulan yahut metinlerin anlaşılmasında zorluk çekilen kimi yerlerde diēer varyantlara müracaat edilmiştir. Böylelikle ortaya mümkün olduēu kadar doēru ve tam metin çıkarılmıştır.

Kitabın vücut bulmasında katkıları olan Sayın Kutlay Doēan'a teşekkürlerimi iletmek her türlü takdirin ötesindedir; ömrü var olsun. lmsz Âşık şenlik'e de Allah'tan rahmetler diliyorum. Meknı cennet olsun, nur içinde yatsın.

Dr. Doēan KAYA

Sivas, 11 Haziran 2013

ÂŞIK ŞENLİK (1850-1913)

1850 yılının yaz aylarında Ardahan'ın Çıldır ilçesinin Âşık Şenlik (Eski adları; *Suhara* ve *Yakımsu*) beldesinde doğmuştur. Karakalpak Türklerindendir. Sülâlesine Kadirgiller denilir. Kadir ve Zeliha'nın oğludur. Asıl adı Hasan'dır. Çocukluğu, o dönemde köy odalarında yaygın olarak okunan Ahmedîye, Battal Gazi ve Hz. Ali'nin cenklerini anlatan kitaplarla, çeşitli felâketler, acılar, yiğitlikler üzerine söylenmiş ağıt ve destanları dinleyerek geçmiştir.

14 yaşında iken bir av sırasında “Kulaklar” denilen mevkide bir ikindi zamanı uyuyakalır ve rüyasında kendisine ledün ilmi, âşıklık yeteneği ve bunun yanında “Şenlik” mahlası verilir. Artık halkın gözünde “Hak âşığı” ve “badeli âşık”tır. Meramını, duygusunu ve düşüncelerini şiirle dile getirir. Kısa zamanda şöhret sahibi olur. Gönül verip herkesten gizlediği Huri adındaki kızın başka köye gelin gitmesinden çok etkilenir. Köylüsü Abdullah’ın kızı Mürüvvet’le evlenir, üç yıl içinde çocukları olmayınca yine köylüsü olan Hasan’ın kızı Huri ile evlenir. Ancak onunla da aradığı mutluluğu bulamaz. Şenlik’in Mürüvvet hanımdan iki çocuğu (Mehmed, Hanife); ikinci eşi Huri’den de üç çocuğu (Kasım, Gülhanım, Gülenaz) olmuştur.

Sesi güzel olmakla beraber saz çalamayan Şenlik, 19 yaşındayken Ahılkelek’in Lebis köyünden, Âşık Hasta Hasan’ın çırağı saz ustası Âşık Nuri’nin yanına gider. Onunla karşılaşma yapar ve gücünü ispatlar. Bunu gören Nuri, Şenlik’i yanına çırak alır. Nuri Şenlik’e âşıklık sanatının inceliklerini öğretir. Şenlik, artık önünde durulamayan bir âşık olur. Kars, Ahıska, Borçalı, Tiflis ve Revan’da pek çok âşıkla karşılaşır. Karşılaştığı âşıklar içinde Feryadî, Mazlumî, Sümmanî, Âşık Abbas ve İzanî yaptığı karşılaşmalar iz bırakmış ve hâlâ canlılığını koruyan karşılaşmalardır.

Onun şöhretini duyanlar 1913’te Revan’a bir düğüne çağırırlar. Şenlik, çırağı ile birlikte Revan’a gider. Revan Hanı’nın âşıkları gücünü bildikleri Şenlik’ten çekinirler. Şenlik karşılaştığı âşıkları mat eder. Âşıkları yenildiği için itibarlarına hâle geldiğini düşünen han Şenlik’in yemeğine zehir koydurur. Şenlik, rahatsızlanır. Gümrü’ye kadar trenle gelir. Oradan da öküz arabasıyla Çıldır’a doğru gelirken Şenlik köyü (Suhara)’ne pek uzak olmayan Hozu köyünde ölür. Cenazesi Şenlik köyüne getirilir. Mezarı buradadır.

Latif Şah ile Mihriban Sultan, Sevdakâr Şah ile Gülenaz Sultan, Salman Bey ile Turnatel Hanım adlarında üç güzel hikâye tasnif eden Şenlik, irticali çok güçlü olan bir âşıktır. Âşık Kasım’ın Âşık Şeref Taşhova’ya anlattığına göre Şenlik’in *Cihanşah* isminde tamamlanmamış bir hikâyesi daha vardır.

Tasnif ettiği hikâyelerde, özellikle geniş Türk coğrafyasına yer vermiş, hikâyesini okuyan, dinleyenlerin beynine bu fikri yerleştirmeye çalışmıştır. Hikâyelerin yanı sıra edebiyatımıza divani, koşma, yedekli koşma, tecnis, cigalı tecnis, sicilleme, destan, türkü ve bayatı gibi en nadide örnekleri de o kazandırmıştır. Kelime haznesi çok geniştir. Yöresinin dilini kullanmada oldukça mahirdir. İzan ve hoşgörü sahibi olma özelliğinin yanında sözünü budaktan esirgemeyen, açık sözlü ve inancından taviz vermeyen bir kişiliğı vardır. Hatta Rus Generali karşısında okuduğı meşhur “93 Koçaklaması” hâlâ ezberlerdedir ve iştiyakla terennüm edilir.

Kars yöresinde yetişen önemli âşıkların başında *Âşık Şenlik* (1853- 1914) gelir. Âşıklık geleneğinin çok güçlü temsilcisi olan Şenlik’in çırakları da Kars’ın yetiştirdiğı güçlü âşıklarındandır. Oğlu *Âşık Kasım*, köylüsü *Âşık Mehmet*, *Âşık Süleyman*, *Âşık Asker*, *Âşık İbrahim*, Çıldır’ın Cala köyünden *Âşık Hüseyin*, Çıldır’ın Bekteş’in köyünden *Âşık İbrahim*’in oğlu *Kasım*, Arpaçay’ın Geçit köyünden *Âşık Mansur*, Arpaçay’ın Sosih köyünden *Âşık Mehmet*, *Âşık Merdan*, *Âşık Mirza*, Çamdıralı *Âşık Mevlüt*, Muzulu *Âşık Latif*, Selim’in Bezirgangeçit köyünden *Âşık Ömer*, Revanlı *Bala Mehmet*, Gökçeli *Âşık Ali*, Gümrülü *Âşık Ahmet* gibi âşıklar, Şenlik kolunun önemli simalarıdır. Bu âşıklar, Şenlik’in şiirleri, makamlarını ve hikâyelerini yaşatmış, yörede bu geleneğı canlı tutmuş önemli simalardır. Edebiyatımızda en güçlü âşık kolu olan *Şenlik Kolu* vücut bulması da onun sanatının gücünden kaynaklanmaktadır.

ÂŞIK ŞENLİK KOLU

Âşık Edebiyatında çırak yetiştirme geleneği yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden biridir. Usta âşık saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Yıllar boyu ustasına hizmet eden ve bu arada âşıklığın vecibelerini öğrenen çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Şiirlerinde ustasının tekniği, kültürü ve söz dağarcığı açıkça kendini hissettirir. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, çeşitli vesilelerle ustasının ismini zikreder, onun izinden gittiğini hissettirir. Bütün bunlar ustasının adını yaşatmak içindir. Çırağın, ustasında hâkim olan tavır, üslup, icraat, kültür ve dile bağlılığı, kendisinin yetiştirdiği çırağına da sirayet eder. Zamanla, bu gelenek zinciri içinde bir *âşık kolu* ortaya çıkar. İşte, XIX. yüzyıldan itibaren, edebiyatımızda önemli kollar olarak zikredebileceğimiz *Erzurumlu Emrah*, *Ruhsatî*, *Dertli*, *Sümmanî*, *Derviş Muhammed*, *Huzurî* ve *Şenlik Kolları* da bu şekilde vücut bulmuştur.

Kol; çıraklık geleneği içinde, birbiri ardınca yetişen âşıklar tarafından, odak hüviyetindeki usta âşığa bağlılık duyarak, ona ait üslup, dil, ayak, ezgi, konu, hatıralar ve hikâyelerin devam ettirildiği mekteptir.

Bir âşık kolunun var olabilmesi yahut yeni bir âşık kolunun ortaya çıkabilmesi için birtakım belirleyici öğelerin var olması gerekir. Öğelerin sayısı, çeşitliliği ve değişik oluşu, kolların belirlenmesine ve farklılaşmasına yol açar. Bu öğeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. *Odak hüviyetindeki usta âşığın dil ve üslubu,*
2. *İşlediği konular,*
3. *Usta âşığın başından geçen ve hafızalardan silinmeyecek izler bırakan çeşitli olaylar,*
4. *Usta âşığın karşılaşmaları,*
5. *Usta âşığın tasnif ettiği hikâyeler,*
6. *Usta âşığın kendisine ait ezgiler,*
7. *Usta âşığa ait ayaklar.*

Bu faktörleri daha da artırmak mümkündür. Faktörlerin sayısının artması kollarını tefrikini daha iyi belirler. Farklılıkların mevcudiyeti; "Kendisini herhangi bir âşık kolu içerisinde gören âşığın, sanat ve icraat bakımından, acaba diğer âşıklardan farklı bir tarafı var mıdır?" sorusunun açıklığa kavuşmasına da yardımcı olur.

Bir kol içerisinde yer alan âşık, yukarıda sıraladığımız faktörlere riayet eder, sanatını bu çerçevede icra eder. Saz meclisine ustaya ait bir divanla başlar. Fırsatına getirip ustasına ait bir veya birkaç hatırayı yad eder. Sık sık yaptığı karşılaşmalardan örnekler verir. Âşık şiirinde, her ne kadar işlenen konular müşterek ise de ustanın temayül gösterdiği konulara daha fazla ağırlık verir. Şiirlerinde ustaya ait yahut onun kullandığı ezgiler ve kullandığı ayaklara benzer ayaklar açıkça kendilerini hissettirirler. Şayet usta âşık, hikâyeler tasnif etmişse çeşitli vesilelerle o hikâyeleri yahut hikâyelerden bir bölümü anlatır. Kendisini bir kol içinde gören âşığın bunları yerine getirmesi, kolun icaplarındandır. Ne var ki, bütün âşıkların bu davranış içinde olduğunu söylememiz mümkün değildir. Bilhassa, sonraki kuşaklar bu faktörlerden bir kısmını terk edebilmektedir. Bunların sayısının fazlalığı, kolun fonksiyonunu yitirmesi anlamına gelir. Şurasını söyleyebiliriz ki, henüz böyle bir durum vuku bulmuş değildir.

Âşık edebiyatında, kollar önemli fonksiyon icra ederler. Usta-çırak geleneğinin mevcudiyeti, saz ve şiir sanatının, halk hikâyelerinin sistemli olarak yaşamasında, önceki kültür ve bilgilerin aktarılmasında birinci derecede rol oynar.

Âşık kolu içerisinde *ezgi* ve *ayak* ile *halk hikâyeleri* önemli rol oynarlar. Kol içinde yetişmiş çıraklar, saz meclisinde sık sık ustanın ezgilerine yer verirler. Erzurum'da, hatta Erzincan ve Sivas'ta, Sümmani'ye ait olan *Sümmanî Makamı* vazgeçilmez önemi haizdir. Kars'ta ise, Şenlik'ten miras kalan ve bununla beraber âşık şiirinin bir şekli olan *Tecnis Makamı* ile aynı ezgi olmakla beraber *Şenlik Divanı* / *Çıldır Divanı* / *Şenlik Güzellemesi* / *Çıldır Güzellemesi* adlarıyla tanınan makamlar hemen her mecliste icra edilirler.

Çıraklar, ustasının kullandığı ayağı kullanmakta hiçbir sakınca görmez. Şenlik, ustası *Hasta Hasan*'a ait olan ve;

Bir salatın meni davet eyledi

Doldurdu badeyi oğlan bir bir çek

diye başlayan cigalı tecnisine, aynı ayakla ve hemen hemen aynı sözlerle başlayan bir şiirle karşılık vermiştir.¹ Şenlik'in pek çok çırağının da kendisine ait ayakları kullandıklarını bilmekteyiz.

Biraz önce de belirttiğimiz gibi, halk hikâyeleri, âşık kolu içinde önemli bir yere sahiptir. Ruhsatî, didaktik ve mensur bir eser olan *Uğru ile Kadı Hikâyesini* manzumeleştirmiştir.² *Sümmanî*'nin Bedehşan ilindeki *Gülperiye* âşık olması ve onu bulmak için rivayete göre Tiflis, Mazenderan, Kırım, Afganistan, Hindistan gibi yerlere gitmesi³ halkı derinden etkilemiş, bu aşk nesilden nesile iştiaqla anlatılmıştır. Öyleki, bu macera zamanla kitap haline dahi getirilmiştir.⁴ Şenlik ise, bilindiği gibi edebiyatımıza, *Latif Şahile Mihriban Sultan, Sevdâkâr Şah ile Gülenaz Hanım, Salman Bey ile Turnatel Hanım* adlarında üç hikâyeye kazandırmıştır. Şenlik'in tasnif ettiği bu hikâyeler, Kars, Erzurum hatta Azerbaycan'da bugün dahi zevkle anlatılmakta, toplantıların vazgeçilmez bölümünü teşkil etmektedir. Şenlik'i takip eden âşıklar da tıpkı onun gibi hikâyeler tasnif ederek geleneğe hizmet etmiş, kolun yaşamasına katkıda bulunmuşlardır. Sözgelişi, Arpaçaylı Mehmet Hicranî beş tane türkölü hikâyesi vardır.⁵ Şenlik'in oğlu Kasım'ın çırağı olan günümüz âşıklarından Şeref Taşhova'nın da *Kırk Çeşmeli Şehir, Bağdat ile Hafız, Gülistan ile Süleyman* adlarında hikâyeler tasnif ettiğini biliyoruz.⁶

¹ Ensar ASLAN, *Çıldırli Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri-İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara, 1975, s. 16-17.

² Doğan KAYA, *Uğru ile Kadı Hikâyesi*, İstanbul, 1985.

³ Mehmet Kardeş, *Meşhur Saz Şairi Âşık Sümmanî Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul, 1963, s. 8-13.

⁴ Murat Uraz, *Büyük-Resimli Âşık Sümmanî ile Gülperi Hikâyesi*, İstanbul, 1981.

⁵ Ensar Aslan, a. g. e., s. 20.

⁶ Muammer Mete Taşhova, *Âşık Şeref Taşhova'nın Tasnif Ettiği Hikâyeler*, Sivas 1995.

Doğu Anadolu, Azerbaycan yöresinde yaşatılan Şenlik Kolu hakkında şu bilgileri verebiliriz:

Hasta Hasan'ın çırakları: *Nuri, Şenlik.*

Şenlik sağlığında pek çok çırak yetiştirmiştir. Bunlar. *Bala Kişi, İbrahim, Gazeli, Ali, Bala Mehmet, Namaz, Kasım Asker, Mevlüt, Süleyman, Gülistan ve Hüseyin*'dir. Bunlardan İbrahim, Kasım ve Gülistan'ın çıraklarını takip edebiliyoruz. Diğerleri ya çırak yetiştirmeden öldüler yahut yetişen çıraklar çevrelerinde iz bırakmaya muktedir olamadılar. İbrahim'in çırakları: *Çerkez, İlyas, (Çırağı: Rüstem Alyansoğlu), İsrail, Hüseyin.*

Kasım'ın çırakları: *Nuri Şenlik, Yılmaz Şenlik, Şeref Taşlıova, Fikret Şenlik, Dursun Durdağı, Salih Şenlik, Şevki Halıcı, Abbas Seyhan, İslam Erdener, Mehmet Hicranî.*

Şeref Taşlıova'nın çırakları: *Sadrettin Ulu, Nuri Şahinoğlu, Hikmet Arif Ataman, Şah İsmail.*

Gülistan'ın çırakları: *Murat Çobanoğlu, Nusret Yurtmal, Hakkı Baydar, Murat Yıldız.*

Murat Çobanoğlu'nun çırakları: *Mürsel Sinan, Arif Çiftçi, Metin Bektaş.*

Murat Yıldız'ın çırakları: *Günay Yıldız, İlgar Çiftçioğlu, Mahmut Karataş.*

Çıraklar daha ziyade âşığın çevresinden ve aynı kültürden beslenen insanlar olabileceği gibi, âşığın soyundan gelen kişiler de olabilir. Minhacî, Ruhsatî'nin oğlu, Nusrettin Yazıcı (Nusret Torunî) ile Hüseyin Sümmanioğlu ise Sümmanî'nin torunlarıdır. Şenlik kolundaki âşıkların soy beraberliği ise şöyledir:

<i>Bala Kişi</i>	: Nuri'nun oğlu
<i>Fikret</i>	: Kasım'ın torunu
<i>Günay Yıldız</i>	: Murat Yıldız'ın oğlu
<i>Kasım</i>	: Şenlik'in oğlu
<i>Murat Çobanoğlu</i>	: Gülistan'ın oğlu
<i>Namaz</i>	: Şenlik'in oğlu
<i>Nuri</i>	: Kasım'ın oğlu, Şenlik'in torunu

Salih : Kasım'ın oğlu, Şenlik'in torunu
Yılmaz : Kasım'ın oğlu, Şenlik'in torunu

Günümüz âşıklarından Şeref Taşhova'dan aldığımız bilgilere göre *Şenlik Kolumda* yer alan âşıkların başlıcası ve bu âşıkların yöreleri şöyledir:

Âşığın adı	Yöresi
<i>Abbas Seyhan</i>	Susuz-Yolboyu
<i>Arif Çiftçi</i>	Telek-Arpaçay
<i>Bala Kişi</i>	Levis-Akbaba(Gürcistan)
<i>Baba Mehmet</i>	İran Azerbaycanı
<i>Çerkez</i>	Urta-Çıldır
<i>Dursun Durdağı</i>	Gediksatılmış-Çıldır
<i>Fikret</i>	Suhara-Çıldır
<i>Gazeli</i>	Suhara-Çıldır
<i>Gülistan</i>	Koçköy-Arpaçay
<i>Günay Yıldız</i>	Karahan-Akyaka
<i>Hakkı Baydar</i>	Kars
<i>Hasta Hasan</i>	Havet-Gürcistan (Şenlik'in ustasının ustası)
<i>Hikmet Arifi Ataman</i>	Demirdöver-Posof (Müdamî'nin oğlu)
<i>Hüseyin</i>	Taşbaşı-Çıldır
<i>İbrahim*</i>	Gülyüzü-Çıldır
<i>İlgar Çiftçioğlu</i>	Taşdere-Arpaçay
<i>İlyas*</i>	Gereşen-Çıldır
<i>İslâm Erdener</i>	Kümbetli-Kars
<i>İsrafil</i>	Urta-Çıldır
<i>Kasım</i>	Suhara-Çıldır
<i>Mahmut Karataş</i>	Kars
<i>Mehmet Hicranî</i>	Taşdere-Arpaçay
<i>Metin Bektaş</i>	Benli Ahmet-Kars
<i>Mevlüt</i>	Doğruyol-Çıldır
<i>Muhlis</i>	Taşbaşı-Çıldır
<i>Murat Çobanoğlu</i>	Koçköy-Arpaçay
<i>Murat Yıldız</i>	Karahan-Akyaka
<i>Mürsel Sinan</i>	Dikme-Kars

<i>Namaz</i>	Suhara-Çıldır
<i>Nesip</i>	Akbabalı-Çıldır
<i>Nuri Şahinoğlu</i>	Adiller-Ermenek
<i>Nuri</i>	Lebis-Ahılkelek
<i>Nuri</i>	Suhara-Çıldır
<i>Nusret Yurtmalı</i>	Kars
<i>Rüstem Alyansoğlu</i>	Baykara-Selim
<i>Sadrettin Ulu</i>	Kümbet-Arpaçay
<i>Salih</i>	Suhara-Çıldır
<i>Şah İsmail</i>	Kars
<i>Şeref Taşlıova</i>	Gülyüzü-Çıldır
<i>Şevki Halıcı</i>	Akçakale-Çıldır
<i>Yılmaz</i>	Suhara-Çıldır

Şurasını da belirtmeliyiz ki Şenlik koluna ekleyeceğimiz daha pek çok âşık vardır. Çünkü Kars ve civar yörelerde Şenlik hâlâ etkisini sürdürmektedir.

Bu bilgilerin ışığı altında âşık kollarıyla ilgili olarak ulaştığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Âşık kolunda çıraklık geleneği önemli bir husustur. Bir âşık kendi yerini tutması, izinden gitmesi, eserlerini ve adını yaşatması için, istidatlı bir veya birkaç genci çırak alır, âşıklığın vecibelerini öğretir. Bunlar, çevreden yahut aileden biridir. Alınan çırak çok genç olmayıp, âşıktan birkaç yaş küçük de olabilir. Bunun yanında, bizzat âşığın yanında yetişmeyip de kendisini o kol içinde gören âşıklar da vardır.

2. Âşık edebiyatının sistemli olarak yaşatılmasında, kolların önemli rolleri vardır. Usta âşık, çevresindekileri etkileyebildiği gibi kolun dışında kalan âşıkların üzerlerinde de etkili olur. Böylelikle saza-söze kabiliyetli gençlerle, halkın âşıklık sanatına olan ilgileri giderek artar.

3. Âşık kolunun ortaya çıkması için bazı esasların var olması gerekir. Bunlar; usta âşığa ait dil, üslup, ayak, halk hikâyesi, ezgiler, hatıralar, âşığın yaptığı karşılaşmalar ve ağırlı olarak işlediği konulardır.

İSLÂM ERDENER (1921-25 Aralık 1995)

Asıl ismi, İslâm Erdenanar'dır. 1921 yılında Kars'ın Kümbetli (Eski adı; *Ladikars*) köyünde doğmuştur. İsa ve Lalezar'ın oğludur. Doğumundan 1,5 ay kadar önce ailesi Gürcistan'dan Türkiye'ye göçmüştür. Göç etmek için yola çıkan 30 aileden ancak ikisi Türkiye'ye gelebilmiştir.

Geçimini çiftçilikten, hayvancılıktan ve âşıklıktan sağlayan Erdener'in dördü kız altı çocuğu vardır. Çocuklarından Musa ve İsa da saz çalmaktadırlar. İslâm'ın iki de çırağı vardır: Emrah Naroğlu, İlgar Çiftçioglu.⁷

Küçük yaşlarda saz-söz meclislerine girmiştir. Sohbetlerde sazlar çalınır, hikâyeler anlatılır, türküler okunur. İslâm, köylerinde bir gün düğün yapılır ve düğüne davet edilen sazı, sesi ve anlatımı güzel olan Aziz ismindeki âşığı, dört gece dinlemiş, o zaman hikâyeci olmaya karar vermiştir. Saz çalmayı kendi kendine öğrenmiştir. Önceleri köy odalarında, düğünlerde hikâyeler anlatmıştır.

Daha sonra Şenlik'in oğlu Kasım'a çırak olmuş; üç yıl onun yanında sanatın inceliklerini öğrenmiştir. Kasım bu müddet içinde şiir ve hikâyelerin en doğru şeklini öğretmiştir. İslâm'ın usta bir sanatçı olması askerlik sonrası döneme rastlar. İslâm usta olduktan sonra Kars ilinin hatta civar illerin aranan siması olmuştur. Gittiği yerlerde Şenlik'in bütün eserlerini ölünceye kadar okumuş ve onların yaşamasına katkıda bulunmuştur. Bir süre Gülistan Çobanlar, Posoflu Müdamî ile de birlikte olmuştur.

İlkokul üçüncü sınıfa kadar okumuş olmasına rağmen okumayı çok seven biridir. Devamlı okumuş ve bulunduğu yeri yeterli görmeyip hep mükemmeli aramıştır. Hatta Kiril alfabesini dahi öğrenmiş, bu alfabe ile yazılmış eserleri de

⁷ Erdoğan Altınkaynak, "Kars Halk Şairleri Âşıkları Ozanları I. Âşık İslâm Erdener", *Erciyes*, 252, XXI, 1998, s. 14.

okumuştur. Sevdalı olduğu Şenlik hakkında kitap yazmış bunu *Çıldırılı Âşık Şenlik Dîvanı* adı ile yayımlamıştır. Tam manasıyla bir Şenlik uzmanı olan İslâm, Göğceli Âşık, Tufarganlı Abbas, Hasta Hasan, Dede Kasım, Kasım Şenlik, Samet Vurgun, Zilemhan Yakup, Necef, Şair Nebi, Âşık Taşkın, Behmen Vatanoglu gibi pek çok âşığın şiirini de ezbere bilmektedir.

Hem hece hem de aruz vezni ile yazdığı şiirleri vardır. Gerek kendisinin gerekse başka âşıklara ait şiirlerine ait bildiği şiirlerin dörtlük sayısı 2000'in üzerindedir. Hepsini sağlığında deftere kaydetmiştir ve aynı zamanda hafızasında tutmuştur.

1972 yılında ablasını ziyaret amacıyla küçük oğlu ile birlikte Gürcistan'a gitmiş, ablası onu 62 gün misafir etmiştir. Giderken üç gün Azerbaycan'da dönüşte de Ermenistan'da kalmıştır. İslâm Erdener, Azerbaycan ve Gürcistan'da Âşık *Emrah Gülmammedov*, *Hüseyn Saraşlı*, *Ekber*, *Azaph Mikail*, *Ehmed Sadaklı*, *Âşık Aydın*, *Pervana Hasan* gibi üstatlarla tanışmış; karşılıklı türküler söylemiş, bu vesile ile bildiği hikâyelere yeni bilgiler eklemiştir. 1966'da yapılan davet üzerine Tebriz'e gitmiş orada 44 gün kalmıştır. 1977'de de kendi arzusuyla İran'a ikinci defa gitme imkânı bulmuş, saz meclislerine katılıp oradaki âşıklarla karşılıklı şiirler söylemiş; burada dolu dolu 23 gün geçirmiştir.

İslâm, ayrıca yurt içinde pek çok ilde sayısız programlara katılmış sanatını icra etme imkânı bulabilmiştir.

Karakter itibarıyla büyük küçük herkes tarafından sevilen biri olmuştur. Meclislerde daima kendisine başköşede yer verilmiştir.

Beş tür saz akordu yapabilen İslâm Erdener, her akortta 21 forma, 18 forma, 15 forma 13 forma makam icra etme yeteneğine sahiptir. Bildiği saz makamlarının sayısı 83'tür. Bunun yanında mevcut olan 136 türkû makamının 55-60 kadarını bilmekteydi.

Bu büyük usta 25 Aralık 1995 günü Kars'ta vefat etmiştir. Mezarı kendi köyü olan Künbetli'dedir.

İslâm Erdener'in ifade ettiğine göre hikâye anlatma genellikle ana hatlarıyla şöyledir:

İslâm Terekeme / Karakalpak Türklerindendir. Böyle olmakla da daima övünmüştür. Hatta meclislerde söze çoğu defa Terekemeler için koştugu türkü ile başlar.

*Ne güzel huyludur Terekemeler
Derdini bölerler el arasında
Ağlasam ağlarlar gülsem gülerler
Gözyaşım silerler el arasında*

*Ağır meclisleri hoş sohbetleri
Güzel nişaneli hoştur kentleri
Merhametli duygulu milletleri
Derdini bölerler el arasında*

*Terekeme asilzade nesliylem
Özüm kocalmışam çok hevesliylem
Adım Âşık İslâm Ladıkarşılıyam
Hatırım sayarlar el arasında⁸*

İslâm Erdener, makamları icrası, irticali, divanı, lebedeğmez şiiri ve koçaklamaları ile Şenlik ekolünün en güçlü ozanlarında ve hikâyecilerindendir. Şiirlerinde İslâm, Karşı Âşık İslâm, Âşık İslâm, Erdener gibi mahlaslar kullanmıştır.

Dadakdeğmez Cigalı Tecnis

*Yazın ezel ayı gayza gelende
Yağış yağar garhın salar dağlarda
Âşık diyer dağlarda
Seyyah gezer dağlarda
Yaz gelende el çıkar
Seyran eyler dağlarda
El kaytır ararlara çekilir*

⁸ Yusuf Yıldız, "Karşı Halk Ozanı Âşık İslâm Erdener", *Türk Folkloru Dergisi*, S. 22, İstanbul, Mayıs 1981, s. 23-24.

Hisarlı kaleler kalır dağlarda

*Serin yeller eser sahraya değer
Çiçekler rayhası sahraya değer
Âşık sahraya değer
Serin sahraya değer
İlk seherin ziyası
Çıkar sahraya değer
Leyla'nın hayatı sahraya değer
Hasret intizarın alır dağlarda*

*Yiğit gezer kalkan kılıç at alar
Tarihlerde yazılıdır Ata'lar
Âşık diyer at alar
Geldi geçti atalar
Yiğidin gaydasıydı
Çatal dilli at alar
Erdener der istidatlı atalar
Ceng ü cidal eylediler dağlarda*

Divan

*Halime rahm eyleyip derde dermandı(r) gelen
Menim bu sınıh gönlüme mehlem salandı(r) gelen
Sahavette Hatem deyif kimse tutan olmadı
Çün işitip dar günümü yola revandı(r) gelen*

*Kıl ermez o Mevlâ'nın elifine sinine
Cümle yaranan muhtaçdı(r) âlemin Rabb'isine
Evvel Allah gümanımız var Nebiler Nebisine
Himmetine imdat için aziz Yaradan(r) gelen*

*Ne ölçüde bilemedim bu aşkın hevesini
Sayra teslim edif evlâ'm her kulun nefesini
Karşılı **İslâm** böyle gördüm dünyanın vefasını
Akıbet ömür şehrine tipi borandı(r) gelen*

HİKÂYE ANLATMA GELENEĞİ

Hikâyeler yapısına göre halk tarafından iki şekilde adlandırılmıştır. Türküsüz olan, dedelerin, ninelerin söylediği hikâyelere *kara hikâye*, manzum kısımları olan ve bunların ezgi ile terennüm edildiği hikâyelere de *türkülü hikâye* demiştir.

Kara hikâyeler evlerde daha çok büyüklerin küçüklere anlattığı veya bir sohbet sırasında konuya uygun düştüğü zaman anlatılan hikâyelerdir.

Türkülü hikâyeler mensur ve manzum yapıya sahiptirler. Her türlü düşünlerde, dost, ahabap toplantılarında, usta halk âşıklar tarafından özellikle güzün ve uzun kış gecelerinde söylenir. Kars hikâyeyi nöbetleşe iki kişi de anlatabilmektedir. O vakit hikâyedeki manzum kısımları karşılıklı söylerler. Mensur kısımlarına *saya* türkülü kısımlara ise *deyiş* denilir.

Kırsal kesimlerde halkın en önemli eğlencelerinden biri olan halk hikâyelerine ilgi duyma hususu Sivas'ta da yaygındı ve Sivas, yakın zamana kadar, halk edebiyatı anlatım türlerinin canlı ve zengin bir şekilde yaşatıldığı yörelerden biriydi. Bu türlerden birisi de halk hikâyeleridir. Hikâye anlatma geleneği *Erzurum* ve *Kars* gibi yörelerimizde hâlâ yaşatılmaktadır. Bu durum son bir kaç yıla kadar Sivas'ta da mevcuttu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ağa Dayı'nın sürdürdüğü gelenek, teknolojik ürünlerin kazalara, bucaklara hatta köylere kadar hızla girdiği şu son zamanlara kadar yaşatılıyordu. Daha ziyade köy odalarında kalabalık bir cemaat karşısında, uzun kış gecelerinde anlatılan hikâyeler geceler boyu sürer, dinleyenler bundan sonsuz haz alır, mutluluk duyardı. Şimdi bu hikâyeciler yok denecek kadar azaldı. Biraz ilerde kendisinden söz edeceğimiz *Âşık Ahmet Bozkurt* hikâyeciler zincirinin son halkasıdır.

Halk hikâyeleri, önceki devirlerde bilgi, görgü, zevk, eğlence, eğitim, düşmanlık, nefret, dostluk, yardımlaşma, tecrübe ve davranış gibi faktörler bakımından insanların yaşama sistemi içerisinde pay sahibidir. Halk hikâyeleri, Türk sosyal hayatında, inançtan günlük pratiklere kadar vazgeçilmez

bir önemi haizdir. Bu hususta *Eflatun Cem Güney*, şu bilgileri veriyor:

Bundandır, ölüm döşegindeki baba : 'Oğul; ben bugün kendimi beğenmiyorum. Gel üstüme bir Köroğlu oku!' derse, varıp üstüne bir Köroğlu okuyorlar. Bundandır, bir evin direği, bir yurdun dayanağı oğul askere çağrılırsa, dağarcığına yolluktan, pulluktan önce, gariplik gurbetlik bir hikâye sarıp sarmalıyorlar da öylesine yola vuruyorlar.

Bundandır, yüzü örtülü delikanlılar Gayri beni baş-göz edin!' demeye dili varmazsa, yastıklarının altına yanık Kerem koyup yatıyorlar da dünya evine girmek istedikleri böylece malum oluyor.

*Hâslı her gönlün aynası, her derdin devası bu hikâyeler.*⁹

Aşk hikâyeleri yüzyıllar boyu ya bir hikâyeci âşık tarafından anlatılır ya da bir kitaptan okunurdu. Genellikle taş baskı tekniğiyle basılmış olan bu kitaplar, okuması düzgün birisi tarafından okunur, hikâyenin uygun bir yerinde, ileride devam etmek üzere okunması yarıda bırakılırdı.

Hikâye dinlemeye gelenler, erken gelirler. Herkes oturacağı yeri bilir. Düğünün yegâne hâkimi hikâyeci âşıktır. Toplantı yerine geç gelenler cezalandırılır. Geç gelenler suya basılır. Koç veya değerli bir nesne verenler suya basılmaktan kurtulur.

Halk hikâyesi anlatılacağı zaman herkes yerini alır. Âşık hikâyeye başlamadan önce türküler söyleyerek onlara hoşça vakit geçirtir. Hikâyeye başlanacağı zaman bir sessizlik başlar. Hikâye anlatıldığı sıra, dinleyenler kendini hikâyelere o kadar kaptırır ki, neredeyse deprem olsa duymazlar.

Eskiden hikâyeci, hikâye repertuarı çok olduğu için istek üzerine hikâye anlatırdı. Son zamanlarda âşıklar, kendi arzu ettikleri hikâyeleri anlatmaktadırlar. Âşık, sazın kılıfını yahut mendilini sağ omzuna atar, sazı sol omzuna asar, dinleyicilerin ortasında gezinerek hikâyesini anlatmaya başlar Zaman zaman mendiliyle yahut sazın kılıfıyla terini siler.

⁹. Eflatun Cem Güney, *Folklor ve Halk Edebiyatı*, İst., 1971, s. 47.

Bilindiği gibi halk hikâyelerinin birçoğu manzum-mensur bir yapıya sahiptir. Bu durum aşk hikâyelerinde daha çoktur. Hikâyeci genellikle, *Hikâye ve destan kahramanlarının birbirleriyle karşılaşmalarını, bu kahramanların hikâyede adı geçen diğer kişilere başvurmaları, muhabbet ve sevgi ifadeleri, sevinç ve kederleri, ıstırap ve heyecanları, karşılıklı değişme ve atışmaları, soru sorma ve cevap almalarını*¹⁰ şiirle ve terennümle ifade eder. Manzum kısımların farklı ezgilerle söylenmesi ile hikâye akıcılık kazanır. Böylece dinleyiciler, hikâyeyi daha çok sever.

Hikâye anlatma geleneği teknolojinin yayılmasıyla gün geçtikçe kuvvetini yitirmektedir. Kars'ta, Erzurum kısmen Artvin, Bayburt ve Sivas'ta bu gelenek son zamanlara kadar sürdürülmüştür. Hikâyeler mevsim olarak güzün ve kışın anlatılırdı. Hikâyelerin anlatılmasına daha çok düğünler vesile olur. Köy yerinde salon olmadığı için dinleyenler geniş odalara yahut ahırlara toplanır. Ahırlar temizlenir, kilimler döşenir. Kadınlar, kız çocukları geriden, kilimlerin arkasından dinler.

Sözlü gelenekteki halk hikâyeleri incelendiğinde *şekil* olarak şunlar görülür: Halk hikâyelerinin anlatılışının belli bir geleneği vardır. Hikâyeci önce bir *fâsıl* yapar. Bu *fâilatün fâilatün fâilatün failün* (son zamanlarda hecenin 4+4+4+3 kalıbı) ile söylenen bir *divandır*. Divanın kafiye düzeni koşmada olduğu gibidir. Divanı *tecnis* (cinaslı türkü ve makam adı) onu da *tekerleme* adı verilen bir türkü izler. Tekerlemeden sonra ikinci bir türkü olarak *koşma*, arkasından da *semai* okunur. En sona *destan* bırakılır. Okunan destan *yaş, pire, züğürtlük, iki avrat, gelin-kız*, tarzında mizahi veya düşündürücü nitelikte destandır. Buna *deyişmeli destan* da denilir.

Bunların arasında mutlaka *Köroğlu* söylemek icap eder. Hikâyeci âşıkta ve o mecliste bir başka âşık varsa *muamma* ortaya atar. Hikâye herhangi bir usta elinden çıkmışsa, bir başka deyişle musannifi belli ise onun hatırasına saygı duymak için aralarda onun türkülerinden, şiirlerinden örnekler vermek

¹⁰. Hasan Kartarı, *Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları*, Ankara, 1977, s. 66.

usuldendir. Bazı âşıklar gaz faslının bitiminde *döşeme* adı verilen *mensur tekerleme* söyler. Buna *yalan düzme* yahut *sersuhana* da denilir. Âşık, komik bir macera olan bu döşemeyi, kendi başından geçmiş gibi anlatır. Hikâyeden önce söylenen ve manzum-mensur bütün parçalar *döşeme* olarak nitelendirilir. Döşemeler sabit bir karakter göstermez, her parçası değişebilir.

Asıl hikâyeye *dua* ile başlanır. Hikâyenin mensur kısmında hikâyeci tam bir serbestlik içindedir, yani konunun ana hatları dışına çıkmamak şartıyla hikâyeyi istediği şekilde uzatıp kısaltabilir. Bu arada asıl hikâye arasında *karavelli* denilen müstakil bir hikâye anlatılır. Birtakım atasözü, deyim, teşbih, mecaz, dua, beddua, yemin ve tekrar gibi sözlerle, söz gruplarıyla anlatımına zenginlik kazandırır, onu daha çekici hale getirir. Hikâyenin manzum kısımlarında herhangi bir değişiklik yapılmaz. Bunu yapmaya kalkan âşık hikâyeyi bilenler tarafından ikaz edilir, o aşığın adı kötüye çıkar.

Doğu âşıklarının (Azerbaycan, İran sahası) her türkünün her dördlüğünden sonra bir *bayatı* (mani) söylemesi gelenektir. Şayet Köroğlu kollarından birisi anlatılıyorsa ve sıra türküye gelmişse araya yine Köroğlu'nun başka bir kolundan 8 heceli türkünün bir dördlüğü getirilir. Hikâyeci, şayet âşık ise bu tarzda kendisinden de türküler okuyabilir. Gerek bayatı, gerekse Köroğlu olsun araya getirilen bu parçalara türkülerin *pîşrevîsi* denir.

Basma halk hikâyeleri ile sözlü gelenekte yaşatılan hikâyelerde şekil ve üslup birbirinden pek farklı değildir. Bunları sanat itibarıyla birbirine yaklaştıran hususlar, basma hikâyelerin sözlü hikâyelerden alınıp basılmaları, diğeri de hikâye anlatıcılarının anlattığı birçok unsuru yazılı edebiyattan almalarıdır. Sözcüğü şu formeller yazılı edebiyattan alınmıştır:

"*Raviyan-ı ahbar ve nakılân-ı asar ve muhaddisan-ı rûzigâr, şöyle hikâyet böyle rivayet ederler ki...*"

Hikâyeci, güzel bir kızı överken, kitaptan aldığı şu tasvir klişesine yer verir:

"*Afet-i cihan, hükm-i Süleyman, bir karış gerdan, Zalha-yı sani, Yusuf-ı zaman, alı al, kırmızısı kırmızı, her kırmızısı değer*

*yüz bin kırmızı (altın). Yanağına bir fiske vursan bal paluzesi (pelte) gibi, kırk gün kırk gece tim tim titrer."*¹¹

Basılmış halk hikâyeleri, kısalıkları bakımından sözlü gelenektekilerden ayrılırlar. Hikâyeci sanatını icra ederken, hikâyeyi birtakım tasvir, tekrar, tekerleme, benzetme, yakıştırma sözleri gibi klişe sözlerle zenginleştirir, dolayısıyla hikâyeyi uzatır. Basılmış halk hikâyelerinde bunlara pek rastlanmaz.

Hikâyeler çoğu defa bir gecede bitmez. Bu hikâyenin hacmine göre 3-5-7... gece olabilir. Hikâyenin yarısı bırakılan yerleri *yatılacak yer* olarak nitelendirilir.

Bilindiği gibi halk hikâyelerinin anlatımı, genellikle birkaç gece sürer. Hikâyeci, hikâyesini sonraki gün devam etmek üzere hikâyeyi uygun yerinde keser. Buraya hikâyenin "yatılacak yeri" denir. Yatılacak yerde kullanılan ifade, nesir şeklinde olmakla beraber âşığın ustalığına göre manzum şekilde de olabilir. Âşık Ahmet, anlattığı hikâyelerde bunu, manzum olarak dile getirmiştir ve okudu yatılacak yer şiiri şu şekildedir:

*Bir sigara verin keyfçiler
Tütmenin zamanı geldi
Herkes kendi hanesine
Gitmenin zamanı geldi*

*Çağıl çağıl çağlar özler
Ciğerim ateşe közler
Yengelerim sizi gözler
Gitmenin zamanı geldi*

*Ahmed'im zihnim bulandı
Yarelerim pek sulandı
Uykular fir fir dolandı
Yatmanın zamanı geldi"*¹²

¹¹ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara, 1946, s. 42-43.

¹² Doğan Kaya, *Mahmut ile Nigâr Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Ankara, 1993, s. 11.

Anlatım sırasında hikâyeci çay, sigara, kahve içmek için zaman zaman istirahat verir. İstirahattan sonra hikâyeye doğrudan başlanmaz. Hikâyeci nerede kalındığını topluluğa sorar. Usulen bu, hikâyeciye bırakılır. Yanılıp söyleyen kişiye hikâyeci, “Öyleyse sen anlat.” diyerek sazını ona verir. O da bunu yapamayacağı için cezasını / bahşişini vermek durumunda kalır. Âşık nerede kaldığını birkaç dörtlükle sazına sorar; ondan aldığı cevapla, kaldığı yerden hikâye devam eder. Hikâyenin sonunda kahramanlardan birine *güzelleme* söylenir. Neşeli bir türkü olan güzellemeye *toy* denir. Hasretler ve garipler için dua edildikten sonra “*Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur.*” diyerek hikâyeci hikâyesine son verir.

Eski hikâyeciler içerisinde en güçlü hikâyeciler olarak Dede Kasım ve Şenlik bilinir. Dede Kasım’ın 40 hikâyesinin olduğu söylenir. Günümüzde aşağı yukarı halk hikâyecisi kalmadı gibi. Bizlerden, ayrıca Karslı Kasım, Gülistan, Dursun Cevlanî, Abbas (Seyhan) Şevki (Halıcı), Bayram Köroğlu, İhsan Kılıç Divanî, Murat Çobanoğlu, Murat Yıldız, Erzurum’dan Behcet Mahir, Mevlüt İhsanî, Yaşar Reyhanî, Ruhanî, Nuri Çırağı Sivas’ta Ali Dayı, Ahmet Bozkurt, Hüseyin Kantar, Süleyman Usta, Osman Taş önde gelen âşıklar ve hikâyecilerdir.

Dinlemenin de bir adabı vardır. Herkes oturacağı yeri ve oturmasını bilmek durumundadır. Eğer biri ayağını uzatırsa, öksürürse, konuşursa hikâyeci onu cezalandırır. Sözgelişi âşık o kişinin yanına gider, bir mehdîye söyler. Kişi, ceza olarak âşığın sazına para takar. Olumsuz davranışların sayısı artarsa, cezayı cemaat verir. Sözgelişi suya basılır. Geç gelen atlı ikinci bir ceza alacaksa, atlı eşeğe ters bindirilir. Ayağını uzatan varsa birisi onu iğne batırarak ikaz eder.

En önemli varlıklarından birisi de havallardır / makamlardır. Her âşık makam bilmelidir. Makam bilmeyen âşığın âşık olması mümkün değildir. Şeref Taşlıova’nın ifadesine göre eskiden 214 makam vardı. Son zamanlarda icra edilen

makam sayısı bu 154'e inmiştir. Dinleyiciler de makamlara vakıf kimselerdir. Eskiden, köy düğünlerinde, dinleyenlerden yaşlı olanı, âşığı "Fılan hikâyenin, falan yerinde, filan türkü gelir. O türküyü bu makamdan diyeceksin." diye ikaz eder ve

*Derde kerem
N'eylesin derde Kerem
Koşmuşam gam kötani
Özüme dert ekerem*

şeklinde bir de cinaslı maniden bir örnek verir.¹³

Hikâyelerde acıklı kısımlar *Zarınca, Guba Kerem, Yankı Kerem, Bey Usulü, Yıldızeli, Keşişoğlu, Derbeder, Garibi, Atüstü* makamlarında, koçaklama olanlar da *Destan, Köroğlu, Karaçı, Hoşdamak* makamlarında söylenir.

Hikâyede iyi ve kötü tipler vardır. Anlatıcı tiplerin durumuna göre tavır takınır, çeşitli jest mimiklerle özelliğini yansıtmaya çalışır.

Hikâyeye biraz önce de belirttiğimiz gibi *divan* ile başlanır. Arkasından döşeme söylenir. Sonunda da "duvakkapma" söylenerek hikâyenin anlatımına son verilir. Bunlar genellikle muhammes şiirlerdir.

Hikâye anlatılırken dinleyicilerin sıkıldığını anladığında, âşık, hikâyenin mensur kısımlarında araya hemen ya bir masal, ya fıkra sokar; bilmeceler sorar. Anlatıcı atasözleri, deyimler, fıkralar, benzetmeler, yeminler vs. gibi sözlerle anlatımına zenginlik ve ahenk katar. Ancak manzum kısımlarda herhangi bir değişiklik yapamaz. Çünkü şiirler, musannifin özenerek oluşturduğu önemli kısımlardır. Anlatan âşık, şayet unuttuğu kısımlar olursa buraya kendisinden eklemeler yapabilmektedir.

Saz çalamayan hikâyeciler de vardır. Bunlar, bir değneği saz gibi eline alıp gezerek hikâyelerini anlatırdı.

¹³ Türkmen, Fikret, Mete Taşlıova, Nail Tan, *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara, 2008.

SALMAN BEY İLE TURNATEL HİKÂYESİNİN TASNİFİ MESELESİ

Âşık Şenlik, şiirleriyle, karşılaşmaları ve tasnif ettiği hikâyeleriyle edebiyatımızda mümtaz yere sahip, hayâl gücü yüksek bir şairdir. Muhayyilesi çok güçlüdür. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki âşıkların harman olduğu Kars ve civarında yetişmiş âşıkların en güçlüsüdür. Onun büyüklüğündendir ki edebiyatımızda vücut bulmuş en güçlü âşık kolu, “Şenlik Kolu”dur.*

Âşıklığın Doğu Anadolu’da en başta gelen gereklerinden birisi, hikâye tasnif etmedir. Büyük âşık olma vasfını Şenlik’e kazandıran unsurlardan birisi de onun edebiyatımıza üç büyük hikâye kazandırmış olmasıdır. Bunlar *Latif Şah ile Mihriban Sultan*, *Sevdakâr Şah ile Gülenaz Sultan*, *Salman Bey ile Turnatel Hanım* hikâyeleridir. Bunların her birinin tasnif ediliş sebepleri vardır ve hikâyeler gerçek hadiselerden alınmıştır.

Salman Bey ile Turnatel Hanım’ın tasnif edilişiyle ilgili ilk bilgileri bize Pertev Naili Boratav vermektedir. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı eserinde konu ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

“Âşık Şenlik’in Salman Bey Hikâyesi’nin nasıl meydana geldiğini henüz bilenler vardır. Bu hikâyenin türkülerinin bir kısmı, Ahıska ile Hırtız arasında Söröl köyünden Lezgi Osman’ın başından geçen bir vak’a üzerine söylenmiş türkülerdir. Vak’a şudur:

Osman Beyin güzel bir nişanlısı varmış; bu kıza göz dikmiş olan bir adam, Osman’ı köyden uzaklaştırıp kızı kaçırmak için, bir mahkeme işi icat ediyor; elde ettiği muhtarı da bu hususta kullanıyor. Osman Bey, şahitlik için, şehre, mahkemeye çağırılıyor. Yan yolda Osman şüpheleniyor;

* XIX. yüzyıldan itibaren, var olagelen ve tespit ettiğimiz âşık kollarından başlıcası; Dertli, Derviş Muhammed, Erzurumlu Emrah, Deli Derviş Feryadî, Huzurî, Ruhsatî, Sümmanî ve Şenlik Kollarıdır.

dönüyor, kızı kaçırmak üzere olan adamları ve bu arada asıl rakibini de öldürüyor. Müsademe esnasında kız da yaralanıyor. Osman Beyi tevkif edip hapse atıyorlar. Bu macera hakkında destanlar düzsün diye Âşık Şenlik'i, Osman Bey'in akraba ve taallukatı köye davet ediyorlar. Şenlik vakaya dair türküleri çok beğeniyor; kaybolup gitmesin diye bunları hikâyeye bağlamayı düşünüyor ve Salman Bey hikâyesini yapıyor. Osman Bey'in macerasını birçok ilâveler ve tadillerle Salman Bey'e tatbik ediyor; halk hikâyelerinin başlıca şahsiyetlerini hikâyeye sokuyor; yeni türküler ilâve ediyor; şahısların isimlerini de kâmlen değiştiriyor. Bu suretle Lezgi Osman, Çin Maçın Padişahı'nın oğlu Salman Bey olarak karşımıza çıkıyor.

Görülüyor ki burada bir vaka için yazılmış türküler bir vesile ile bir hareket noktası olmuştur. Fakat hikâye o türkülerden çıkmış değildir. Âşık Şenlik o türküler ilham eden vakayı, hikâye haline koymak istemiş, basit köy vakasını, halk hikâyelerine uygun bir vaka halinde genişletmiş ve değiştirmiş, Osman Bey için yazdığı birkaç türküyü, bir hikâyeye bu kadar kâfi gelmediğinden daha birçoklarını ilâve etmiştir.”¹⁴

Edebiyatımıza “Çıldır Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri “ kalıcı bir eser bırakan Ensar Aslan da bu çalışmada konu ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi vermekte ve şunları söylemektedir:

“Biz söz konusu olayı ve geçtiği yeri Âşık Şenlik'in meclisle-rinde bulunmuş, Çıldır'ın Urta köyünde Mehdi Beyaz'dan öğrendik. 1970 yılında yaptığımız bu çalışmalarımız sırasında Mehdi Beyaz 90 yaşlarında idi. Senlik'in Salman Bey hikâyesine konu olan olay şöyledir:

Ahıska'nın Perekent köyünde 35-40 yaşlarında zengin, varlıklı bir kişi olan Osman Ağa'nın Kamer adlı çok sevdiği güzel bir karısı varmış. Bu genç ağanın Perekent köyünde düşmanları varmış. Bir gün düşmanları, Osman Ağa'yı köyden uzaklaştırmak için bir mahkeme olayını bahane ederek,

¹⁴ Pertev naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara, 1946, s. 161-162.

Ahıska'ya çağırıyorlar. Osman Ağa, Ahıska'ya giderken yolda bu olaydan kuşkulayıp geri dönüyor. Evine gelince, karısını kaçırmak üzere olan düşmanlarıyla kavgaya başlıyor. Düşmanlarının ikisini öldürüyor. Bu arada, çok sevdiği genç karısı da düşmanlar tarafından vurulup öldürülüyor. Bu olay üzerine Osman Ağa tutuklanıyor, karısı da öldüğünden evinin kapısı kilitli kalıyor. Bir müddet sonra hapisten çıkan Osman Ağa, Melek adlı bir kadınla evleniyor.

Mehti Beyaz'ın anlattığına göre Şenlik, Osman Ağa'nın iyi dostuymuş. Bu olayı duyunca, Osman Ağa'nın yakınlarına taziyeye gidiyor. Ayrıca Ahıska'da hapiste bulunan Osman Ağa'yı da ziyaret ediyor.

Bu olaya bir destan söyleyen Şenlik, daha sonra bu destan etrafında Salman Bey hikâyesini meydana getiriyor. Osman Ağa'nın bu acılı macerasını bazı ilâve ve değişikliklerle, Salman Bey'e uyguluyor. Kişilerin adlarını da değiştirerek onlara klasik hikâye adları veriyor. Böylece Osman Ağa, Cin Maçın ülkesinin veziri Alhan'ın oğlu Salman Bey, ölen karısı da hikâyedeki Bezesten (Bedişhan) şehrinin veziri Celal Vezir'in kızı Gavher Hanım olarak hikâyeye girmiş oluyor. Osman Ağa'nın ikinci karısı Melek de Haveran ülkesinin Hatem şehrinde, Müressef Şah'ın kızı Turnatel Hanim olarak takdim ediliyor.”¹⁵

Şenlik, bu hikâyenin sonundaki manzum ifade de Salman Bey'in ağzından şunları söylemektedir:

*Tarih bin üç yüz on birde bele oldu vâsf-ı hâlim
Var olsun ulusum elim Şenlik'ten armağan size*

Bu duruma göre Şenlik, Salman Bey hikâyesini H. 1311, M. 1893'te tasnif etmiştir.¹⁶

¹⁵ Ensar Aslan, *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*, Basıldığı yer yok, 1992, s. 69-77.

¹⁶ Ensar Aslan, a. g. e., s. 71.

HİKÂYENİN EŞMETİNLERİ VE YAPISI

Elimizdeki Salman Bey ve Turnatel Hanım hikâyesinin eşmetinleri farklı şahıslar tarafından anlatılmıştır.

Ensar Aslan'daki metni *Âşık Gülistan* (Murat Çobanoğlu'nun babası),¹⁷ Alptekin ve Coşkun'un yayımladıkları metni de Suharalı *Âşık İmdat Kapağan* (1933-1984) anlatmıştır.¹⁸ İmdat Kapağan da İslâm Erdener gibi Âşık Kasım'ın çırağıdır ve metni 1971 yılında anlatmıştır.

Üçüncü metin Orhan Özbek tarafından neşredilmiştir ve bu metin edebiyatımızda pek yer almamaktadır. Özbek maalesef bu metni kimden derlediğini kaydetmemiştir. Ancak bu cümle kurguları ve üslubundan bu eşmetnin İslâm Erdener tarafından anlatıldığını tahmin etmekteyiz.¹⁹

Bu kitaptaki anlatmanın hemen hemen tamamına yakını - Önsözde de belirtildiği gibi- *İslâm Erdener* anlattığı metindir.* Gerek manzum gerekse mensur kısımlarda onun anlatmasına bağlı kalınmıştır. Bilhassa manzum kısımlarda, Erdener'in ifadelerinde anlaşılamayan kısımlarda diğer eşmetinlere müracaat edilmiştir. Ayrıca hikâyenin başındaki döşeme kısmı da bu kitaptaki metne Orhan Özbek'in metninden aktarılmıştır.

¹⁷ Ensar Aslan, a. g. e., s. 417-470.

¹⁸ Ali Berat Alptekin -Nizamettin Coşkun, *Çıldırılı Âşık Şenlik divanı (Hayatı, Şiirleri, Atışmaları ve Hikâyeleri)*, Ankara, 2006, s. 781-881.

¹⁹ Özbek, Orhan, "Selman Bey ile Turnatel", *Tercüman Gazetesi*, İstanbul, 11 Haziran 1972-10 Temmuz 1972.

* Erdener'in, Şenlik sevdalıısı Kutlay Doğan Bey tarafından 1986 yılında Ankara'ya davet edilmiş, bir ay müddetle bir otelde âşığın bütün masrafları karşılanmış, bu arada bildiği üç hikâye ve bildiği Kars'ta icra edilen "âşık makamları" Mustafa Ulubay, tarafından kamara ile tespit edilmiştir. Bu kayıtları Kutlay Doğan Bey, 2007 Kasım ayında lutfedip mana vermiştir. Kendisine şahsım ve kültürümüz adına şükran borçluyum. (D. K.)

Salman Bey ile Turnatel Hanım Hikâyesinin görebildiğimiz bir metni daha vardır ki onu da söylemeden geçmeyelim. Bu metin, “*Arpaçay Köylerinden Derlemeler*” adlı kitapta yer almaktadır ve diğerlerine nazaran çok eksik ve hacimsiz bir metindir.

Salman Bey hikâyesi manzum ve mensur yapıdadır. Hikâyelerde olayların anlatıldığı kısım mensur, önemli olaylar ve şiddetli hisler manzum olarak ifade edilir. Bu durumda hikâyeci, *dille söyleme* yerine *telle söylemeyi* tercih eder. Pek çok hikâyeye nazaran -Şenlik’in değer hikâyelerinde olduğu gibi- manzum kısımlar sayıca oldukça fazladır. Hatta hikâyenin sayasında da aliterasyon ve asonans yönünden secili ve tekerlemeli kısımlar vardır.²⁰

Hikâyede ki manzum kısımlar dörde ayrılır.

Döşeme şiirler, müstakil şiirler, karşılaşmalar ve pişreviler.

Bunları sayı ve özelliklerine göre şöyle izah edebiliriz:

Döşeme kısmı: Yaş Destanı 14 (dörtlük), Gelinle Kız Destanı (19 dörtlük), Koçaklama (Köroğlu’ndan 4 dörtlük)

Müstakil şiirler: Hikâyede Salman Bey, Gevher Hanım, Turnatel ve Senem Hanım’a ait şiirlerdir. Şiirlerin dörtlük sayısı 3, 5, 7 veya 9 dörtlük olarak karşımıza çıkmaktadır. 4, 6 veya 8 dörtlüklü, bir başka deyişle çift sayıda dörtlüğe sahip müstakil şiire rastlanılmamıştır.

En çok şiiri *Salman Bey* söylemektedir. Bunlardan birisi divan, üçü 8 heceli, on altı şiir de 11 hecelidir. Toplam dörtlük sayısı 74’tür.

Gevher Hanım üç şiiri 9 dörtlük; *Turnatel Hanım*’ın söylediği beş şiir 52 dörtlüktür. Turnatel’in şiirlerden birisi 40 dörtlüktür. Hikâye kahramanlarından Senem Hanım’a ait olan bir şiir vardır ve 3 dörtlüktür.

²⁰ Selâhattin Olcay, Ahmet Bican Erçilasun, Ensar Aslan, *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Ankara, 1976, s. 242-254.

Karşılaşmalar: Salman Bey ve Turnatel Hanım hikâyesinde dört kişi karşılaştırılmıştır. Bunlar Gevher-Salman, Turnatel-Dilbaz, Turnatel-Çoban, Turnatel-Salman'dır. Karşılaşmaların tamamında 78 dörtlük vardır ve kahramanlar üçer dörtlük okumuşlardır.

Hikâyede Gevher Hanım ile Salman Bey yedi kere karşılaştırılmıştır. Karşılaşmalardan birisi 8, diğerleri 11 hecelidir

Turnatel-Dilbaz bir kere, Turnatel-Çoban iki kere, Salman Bey ile Turnatel de üç kere karşılaşmıştır. Karşılaşmalar 11 hecelidir.

Pişrevîler: Doğu Anadolu'da, hikâye anlatan âşık kimi zaman şiirin bünyesindeki dörtlüklere lirik ve mistik tarzda söylenmiş cinaslı maniler ekler. Bu uygulamaya pişrevi denilir. Bu hikâyede de 40 adet pişrevî vardır.

Hikâyedeki şiirlerin tamamındaki dörtlük sayısı toplam 293'tür. Bu rakam da göstermektedir ki Salman Bey ve Turnatel Hanım hikâyesi manzum ürünler yönünden zengin bir hikâyedir.

SALMAN BEY İLE TURNATEL HİKÂYESİ

SALMAN BEY İLE TURNATEL HİKÂYESİ

*Ey Ağalar, Ey Beyler,
Eziz kardaşlar, Eziz Komşular!
Cümleiniz hoş gelifsiniz meclisimize..
Artsın deminiz.
Olmasın gamınız.
Çoğalsın koyununuz;
Yetmesin kom'unuz.
Atınız yüğrük;
Kılıcımız keskin olsun.
Etmeğiniz bol;
Avınız şen olsun.
Kapınızda itiniz koçak;
Ambarda pişiyiniz aslan olsun.
Yucalsın şanımız.
Kör olsun tüşmanımız.
Her dileğimizi versin Yaradan Süphan'ımız!
Ey kardaşlar, Ey dostlar!
Evde, eşikde,
Tendir başında,
Ocak taşında oturuf;
Karda kışda,
Tipide-boranda yığılıf;
Halıya, kilime serilip;
Sekiye, döşeğe kuruluf;*

Gözlerini bize dikif;
Kulaklarımı açanlar!..
Hekâtımıza başlamadan, biz de ustamıza uyak;
Bir-iki "döşeme" diyek;
Gelmişi geçmişi sayak..
Önce bir yalan söyleyik;
Dahından destan boyhyak..
Gün o gün,
Devran o devran,
Zaman o zaman idi.
Anam eşikte,
Atam beşikte idi.
Men bir kaytan bıyıklı delikanlı idim.
Yeşile çıkmış dana kimi
Başım ataşlı,
Yüreğim alevli idi.
Pire atım,
İğne mızrağım,
Mercimek kalkamım idi.
"Dağ-taş benim" diye
Atıp satar idim.
Bir gün atam;
-Aklın her şeyi keser ay balam! Get meni evlendir, dedi.
-Emrin baş üstüne ay atam, dedim.
Hansı köyden,
Hansı gözelden,
Hansı boydan istiyirsen,
Geder, getirrem, dedim.
O pire atımı eyerledim,
Gümüş minek takımını herredim,
Kuyruğunu düyleyip,
Üzengiye bastım,
İğne mızrağı elime aldım,
Mercimek kalkanı koluma saldım.
Eyle bir kamçı vurdum ki atıma,
Denizden geçti,
Dağları aştı,

Bulutlarla yarıştı.
Nalından şimşek çakar;
Kişnemesinden göy gürlendi.
Az gittim, uz gittim,
Dere tepe düz gittim,
Altı ay, bir güz gittim,
Sonunda menzilime yettim.
Aradım, taradım;
Ardahan'da bir bulak başında
Bir kız tapdım.
Bir de baktım ki;
Öz dedem Hasan Ağa'nın kızıymış bu.
Aldım kızı atama.
Kırk gün kırk gece toy-düğün eyleyif,
Nikâh kestikten sonra,
Gelin-anamı mindirdim pire atıma,
Çıktım yola.
Ver elini Kars, dedim,
Gene uçtuk göğlere,
Karışdık bulutlara.
Yolda, Pire At'ıma bir kaç teneke arpa,
Bir-iki tekne su içirmek için
Bir harabeye uğradık.
Harabe köyde, bir sinek çıktı meydana,
Sıyırdı, kılıcını kınından,
Çözdü, kalkamını kolundan,
Öyle bir nara attı ki;
Harabe köyün ayakta kalan duvarları da döküldü yere.
Kaplanlar, kuyruğunu kısıp getti.
Filler, ürküp döşendi yollara.
Korkusuz sinek dedi:
-Ay Toy Ağası! Ya hasım isterem, ya tosun!
Sağa baktım, ses yok;
Sola baktım tıs yok.
Atı bağladım dala,
Dolandım, sağa sola.
Taktım kalkamı kola.

Aldım iğne mızrağımı ele.
Girdim sinek meydanına;
Belendim toz dumanına,
Yapıştım kanadına.
Öyle vurdum ki mercimek kalkarı tepesine,
Süysünü dağılıf, can damarı çatladı;
Beli eyilif, gözü parttadı.
Koymadım meydanda dirisini,
Dalından soydum üç yüz altmış altı arşın derisini.
Yükledim Pire At'ıma, getirif çarıkçılara sattım.
Ordan keçif, gelerken başka bir harabe köye uğradık.
Bir sinek çıktı, gene meydana.
-Ay Toy Ağası! Ya hasım isterem, ya tosun, dedi.
Girdim gene sinek meydanına,
Belendim kızıl kanına.
Tuttum sineğin ağını,
Alına vurdum dağımı,
İçinden süzüp altmış altı batman sapsarı yağmı,
Getirip satmadım mı?
Gene mindim, pire ata,
Geçtik çamuru bata bata.
Çamurun ortasında gördüm birlik koğ.
Akşam karanlığı bastı her yanı,
Dedim atıma versem alafı-samanı.
Özümüz de bir güzel yatsak döşekte.
O yana baktım ses yok,
Bu yana baktım ses yok.
Bir baktım bacadan ki ne bakam;
Bir Koca Nene oturur mu ocak başında!
Dedim;
-Ay Nene! Bu gece bizi konak edersen mi?
Nene dedi:
-Başımın, gözümün üstüne ay oğul.
İndirdim gelini terkimden,
Açtım Pire Atı geminden,
Koydum kavağına yeminden.
Unuduf, ayağına halkalı zincirini takmamışam.

Bizim pire at haşarı mı haşarı;
Yeyip arpasını kudurdukça kuduruf;
Öyle bir teppih yapıştırf ki Nene'nin duvarına,
Duvar yere yapışf.
Sabah gözümü açtım bir kıyamat kopuf;
Bir velvele, bir şivan kopuf;
Bacadan eşığe baktım;
O fersiz nene asdan kesilif,
Eteğine çamuru, daşı dolduruf
Kapının kavağını kesif;
-Ay Toy Ağası!
Ya damımın duvarını kayır,
Ya başını gözünü bu daşdarla yararam!
Baktım nene aman vermez.
Dedim:
-Aman Nene,
Gözel, göyçek Nene!
Kızıl pürçek Nene!
Etme-eyleme.
Atam; gelinin yolunu bekliyer,
Koy gedek yolumuza.
Pire Atım sana rehin kalsın;
Kardaşdarımı yığf getirrem,
Sana daha güzel bir otağ yaparık.
Nenedir insafa gelif aman verdi.
Alaştım, dolaştım; gelini alıf, kaçtım.
Dalıma mindirdim gelini,
Tuttum Kars'ın yolunu.
Göle'de mindim öküze,
Saldım özümü
Dere boyuna, çayıra düze.
Tapdım atamı,
Verdim eline gelin anamı.
Toy çalıp, zurna çattadı,
Yemedim bir toy yemeği,
Emeğim sağdıç emeği.
Atlı iken yayan kaldım,

Öküzümü gurbete saldım.
Geldim, yettim bir şehere,
Orda uğradım kahıra.
Bir aşçıya oldum yamak,
Günde kırdım beş on tabak.
Yedim ustamdan şapalak.
Bir yolunu bulup sıvıştım,
Karnım aç yollara düştüm.
Sonunda bir köye ulaştım;
Köyün altını, üstünü dolaştım.
Baktım bulak başında bir bacı;
Dedim, aha budur derdimin ilacı.
Dedim;
-Ay Göyçek Bacım!
Üç gün üç gecedir acım.
Bir harmanın tahılını somun eyleyip verseler, gene
doymaram.
Somun köyüne uğradık,
Somunu kaymağa, kuymağa doğradık;
Somun bitti, biz ağladık.
Ah bir somun, vah bir somun!
Oturaram kişi kimi,
Doğruram bişi kimi,
Dört değirmen daşı kimi.
Burnum başladı harekete,
Ah bir kete vah bir yağlı kete!
Ordan kalktım, düştüm yola,
Bir köye uğradım.
Baktım ap-ak torbadan süzerler,
Lokum kimi keserler,
Tahta üstüne düzerler,
Ilık su ile ezerler,
Hangeli, haşılı bezerler.
Dedim bu olsa, kurut olar.
Aldım elime kaşığı
Bir vurdum kuruda,
Bir vurdum yağa,

Hangelin dibini sıyırdım,
Haşılın işini kayırdım.
Yedim de yedim,
Doydum da ne doydum.
Karnım yumuşaktı,
Oldu katı mı katı;
Unuttum bizim pire atı.
Ey Ağalar, Beyler, Eziz komşular!
Ustalar, döşemeyi bir değil iki deyişler.
Biz de öyle diyek:
Şad olsun damağınız,
Ağ olsun gününüz,
Yoğ olsun derdiniz, gamınız,
Çoğ olsun muradınız.
Sözü n'eyliye,
Aşk deryasını boyhyak,
Meclise hizmet eyliye,
Çıldırılı Âşık Şenlik'in "Yaş Destanı"nı söyliyek.
Allah Usta Şenliğe یرهmet eylesin!..
Hepimizin geçmişlerine de.

.....

Yaş Destanı

Ana rahminden dünyaya gelende
Yeni tıfillanır taze kız olur
Üç yaşından beş yaşına varanda
Koyma komşulara o bir söz olur

Güzel olan **beş** yaşında öğülür
Yedisinde gonca gülden sayılır
Sekizinde hilâl kaşlar eğilir
Vechi bedirlenir humar göz olur

Dokuzunda tarif gelir methine
On yaşına biner aşkın atına
On birinde dolar şişek etine
Cismi billurlanır emlik kuz'olur

*On ikide gerdan kırar sallanır
On üçünde güneş yüzü hallanır
On dördünde ciğaları tellenir
Her bir azasında yüz bin naz olur*

*On beşinde rikab altta beslenir
On altıda adı şanı seslenir
On yedide elçi gelir istenir
Mezat bulur müşterisi yüz olur*

*On sekizde gider yâr otağına
On dokuzda girer gelin çağına
Yirmisinde bülbül konar bağına
Açılır gülleri bahar yaz olur*

*Yirmi üçte sucalanır cemali
Yirmi beşte bulur her bir kemali
Otuzunda kethüdadır demeli
Zehmi ehillenir hoş mizac olur*

*Otuz üçte utandırmaz insanı
Otuz beşte dürüst söyler lisanı
Kırk yaşında her sevdadan usanı(r)
Devri döner meşakkati az olur*

*Kırk üçünde gizli söyler sırrını
Kırk beşinde gözden salar erini
Ellisinde "nene" deyer torunu
Toylar mutbağında hep aşbaz olur*

*Elli üçte derler "İhtiyar, nene"
Elli beşte her dert dokunur cana
Altmışta zülfüne yaraşmaz şane
Çallanır telleri müyu boz olur*

Altmış üçte daha sergender olur

*Altmış beş diyende bükülür beli
Yetmişinde kurur budağı dalı
Gazel döker bahçeleri güz olur*

*Yetmiş üçte zehir olur yemeği
Yetmiş beşte gözden çıkar emeği
Sekseninde giyer keten gömleği
Donu çitten eyinceği bez olur*

*Seksen üçte daha kendin yitiri(r)
Seksen beşte ağırından oturu(r)
Doksanında bilmez gönül hatırı
Söğür komşulara küs ha küs olur*

*Doksan beşte Şenlik söyler sözleri
Yüz yaşında çıkar kuzu dişleri
Baş yastığı olur ocak taşları
Tütsü döğür var endamı is olur*

.....

*Aha beyle Ağalar, Beyler!
Allah hepinize yüz yaş,
Kuzu yemeğe, kuzu diş nasip eylesin.
Kısa boyu çekip uzatmak olmaz,
Çirkini giydirip bezetmek olmaz.
Siz komşuları buraya yığıp bekletmek olmaz.
Ustalar "döşeme"yi üç deyişler,
Bal ile kaymak yeyişler.
Biz de bunu diyek üç,
Düşmenimiz olsun puç.
Yaraşıklı sözler söyleyik.
"Gelinle Kız" destanını size diyek.
Bunun ustası Baba Şenliğe Ulu Tanrı'dan ırehmet diliyek,
Sizin de geçmişlerinize...*

.....

Gelinle Kız Destanı

*Gelinnen kız dilnen vasf-ı hâl oldu
Kız der ki mende var mücevver dürrü
Üy-be-üy var azam menzer billura
Yanar camalımda şem-çirak nuru*

*Gelin der ki men getmişem yoluma
Kudretinnen bülbül konuf gülüme
İstedğim matlup geçip elime
Kalmıyıf gönlümün bir intizarı*

*Kız der ki ne gözel nevrete canam
Nakş-ı münakkaşdı bedesten sinem
Öz kefime hem sultanam hem hanam
Tamamam veziri şâhı hünkârı*

*Gelin der ki nahak söyleme haşa
Sennen evvel men düşmüşem o işe
Bir günde edersen beş yüz endişe
Artar fikiriyin gamı efkârı*

*Kız der ki var mende bu hilâl kaşlar
Ala göz bedir üz ibrişim saçlar
Hesretimi çeker havada kuşlar
Esen üzürgârnan durram ru-be-ru*

*Gelin der müştagam söhbete söze
El ele değende titrer var aza
Ganimet tafşırram şeftali meze
Buse-yi enfesten armağanları*

*Kız der ki kocayam fasl-ı nevbahar
Alma yanah billur dudak mende var
Ağ gerdannan ahar âb-ı zülâl ter
Tan eder gülâba misk ü anberi*

*Gelin der bahçamda sonalar öter
Her bir türlü cilvem nezaket söker
Ahşamlar olanda ta subha kadar
Sararam sinemde sevgili yârı*

*Kız da der ki menem sürmeli maya
Sürahi gerdanım menzer Mina'ya
Göyde bulutlardan ederem haya
Göstermem güneşe şuh-ı didarı*

*Gelin der her işde olmuşam usta
Can feda ederem vefalı dostu
Kulaç kol boynumda yüzüm yüz üste
Teklifsiz emzirrem ağ memeleri*

*Kız da der ki emsalsizem birinci
Çohlar hesretimnen oluf zarıncı
Mühreli sinemde mermer turuncu
Amanat sahlaram koşa narları*

*Gelin der ki aklı noksan beybafa
Hemdemsiz dünyada sürülmez sefa
Amanat sahibi durur murafa
Bir bir sennen hesap sorar defteri*

*Kız der elçilerim düşüf dalıma
Yalvarırlar ulusuma elime
Çoklar mal metahın koyuf yoluma
Görünmez gözüne devleti varı*

*Gelin der insana fiyat mı olu (r)
Meydanda satarlar hayvanı malı
Eğer götürmezsen aldığın pulu
Ürüsvey eylerler o iftiharı*

*Kız der ki sonalar aşkın gölünde
Sürmeli ceylanam sahra çölünde*

*Bir gülüm var yeddi hicap dalında
Pinhan nikap altta sahlaram sırrı*

*Gelin der ki kadir kıymet yolu var
Her bülbülün bir goncada gülü var
Eloğlunun yüz min fitne feli var
Gizli nikab alttan alarlar sırrı*

*Kız der ki selviden sürahi dalem
Bağ-ı gülistanda açılıf lâlem
Yüz bin hengâmeyle alınmaz kalam
İlaçsız mümkündü(r) mihnet güzârı*

*Gelin der ki kurma manasız cengi
Atlas kumaşıym satılır dengi
Akıbet çekerler topu tüfeği
Alarlar kalanı burcu hisarı*

***Sefil Şenlik** içif aşkın gölünü
Deli gönül her hayalda bulunu(r)
Gelin ilen kızın galmagalını
Böyle ceng eyleyip kurdum bazarı*

.....

*Ey Ağalar, Eziz komşular!
Ustalar, döşemeyi dört deyifler,
Her hali gözel eyleyifler.
Biz de diyek bunu dört,
Düşmanımız olsun hurt,
Görmesin heç biriniz dert.
Artmasın gamımız,
Bol olsun harmanımız,
Yücelsin şanımız.
Dolu içmiş
Bingöl'de, bac almış
Çamlıbel'de, nam salmış
Adı gezer her dilde.
Koç Köroğlu Hanımız.*

*Kırklar vermiş özünü,
Öpmüş kır at yüzünü,
Demiş bu son sözünü.
Her hekâтта anılsın adımız sanımız,
Söylensin sözümüz.
Biz de uyak öğüde,
İrehmet diyek yığıde
Köroğlu'ndan boyhyak,
Koçaklama söyliyek:*

.....

Koçaklama

*Gelin hey ağalar çekin kılıncı
Arap atla koç yığidin günüdür
Göğüs verip arka verip nal atan
Sırma çullu küheylanlar günüdür*

*Cenk kurulup cıda oklar atanda
İki leşker birbirine katanda
Kötülerin yakasından tutanda
Yılandilli dal hançerin günüdür.*

*Gelin hey ağalar vurup geçelim
Koç yığide kanlı gömlek biçelim
İki saat al-kızıl kan içelim
Bunda koç yığidin şanı günüdür*

*Hay n'olanda Koç **Köroğlu** n'olanda
Ara yerde kurt koyuna dalanda
At vurulup yığit yaya kalanda
Teke şekli Şam kılıncın günüdür.*

.....

Çalış devletin yüz olsun,

*Söyliyek mecliste söz olsun.
Dere tepe tamam düz olsun.
Kış gitsin, gelsin yaz olsun.
Bükek kulakları teller saz olsun.
Ne ise bu ser-sühanemiz biraz az olsun.
"Döşemeyi" tamam ettik,
Sözün binasına yettik.
Aşk deryasını boyhyak
Hangi hekâtı söyliyek?
Ustalara olsun irehmet,
Vermiyek size zehmet.
Bakmayak çoğa, aza,
Yeni düzen vererek saza...
Âşık Şenlik'in Salman Bey'le Turnatel hekâtını
Bu gece söyliyek size..
Bu dünyada kala kala ne kalır?
Yiğitlik kalır, şeref kalır, şan kalır.
Bizden ustalara sadakat kalır.
Hekâtımızın büyük ustası
Âşık Şenlik'in sazı, sözü kalır,
Ondan bu hekât kalır.*

.....

Men Karşı Âşık İslam Erdener. Arz edeceğim hikâye, bizden evvelki ustalardan almış olduğum *Selman Bey ile Turnatel Hanım Hikâyesi*. Biz hikâyelere şöyle giriş yaparız.

*Aşk-ı ihtilat,
Seyr-i meşgulat,
Zevk ile sohbet
Vasf-ı hikâyet,
İzzet ü iltifat*

ile huzurlarınızda nerelerden ve kimlerden bahsetmeliyim? Çin-Maçin ülkesinin payitaht şehri olan Bediştan şehrinde *Alihan Vezir*'den oğlu *Selman Bey*'den ve Selman Bey'in talebe arkadaşlarından.

İkinci olarak; yine Sinbat'ın ülkesi, Bediştan şehrinde *Kahraman Padişah*'tan, *Calâl Vezir*'den, Celal Vezir'in kızı

Gevher Hanım'dan, onun kırk cariyesinden, Camal Vezir'den, oğlu Esat Bey'den, Gevher Hanım'ın anası Senem Hanım'dan, Başcariye Mine Hanım'dan, Salâtın Cariye'den, Bağban Abuzer'den, Müzevvir Çamkırçölpen'den, Hekim Aziz'den, Dağların katili Gaddar-ı Zengi'den, İmtihan Mağarası'ndan,

Üçüncü olarak da Haveran ülkesinde Hatem şehrinde *Müressef Şah'ından, onun kızı Turnatel Hanım'dan, Eyyam Münecim'den, Turnatel'in Hanım'ın anası Dilbaz Sultan'dan* bahsedek... Mevzuumuz bu ismi geçen memleketler ve şahısların arasında cereyan edecektir.

.....

Efendim göz ile görmemişiz, dil ile bizden evvelki üstatlardan öyle bellemişiz ki Çin-Maçin ülkesinin Bedişhan şehrinde Alhan isminde bir vezir vardı ki ülkeyi o yönetirdi. Onun bir şah-ı huban, kadd-i nev-civan her marifete malik bir oğlu vardı. İsmine Salman Bey derlerdi. Salman Bey zamanını tahsilli bitirmişti, diplomasını almıştı. Talebe arkadaşlarıyla beraber çok ava kuşa giderdi. Avcılığı çok severdi. Ömürleri o vaziyette safa ile geçip giderdi.

Selman Bey hemen hemen 18-20 yaşlarına gelmişti. Bir gün avdan döndüler. Yemeklerini yediler. Yatma saati gelince Salman Bey yatak odasına çekildi, elbisesini soyundu, girdi yatağa, başladı uyumağa. Tam gece yarısında Salman Bey rüya âleminde baktı ki yeşil sarıklı beyaz sakallı bir nurani baba, başının üzerinde durmuş bir elinde kadeh yönünü kıbleye çevirmiş salât u selâm getirir. Salman Bey onu görünce boynu katladı, başını sağ omzunun üzerine koydu ve manalı manalı dervişin yüzüne baktı ve şu şekilde söze başladı:

-Derviş baba eğer mana kalırsa. Biz kâlû belâdan bu ana kadar ehl-i İslâm evlâdı olmuşuz. Men öyle anlıyırım ki kadehdeki nesne her neyse benim için getirmişsin. Bizim İslâm dininde içkinin bir katresi, bizim nesil be neslimize haramdır. Men dilerem ki onu mana münasib görmeyesin.

Derviş Salman Bey'in kemaline;

-Aferin, dedi. Dinle meni yavrum.

Dedi:

-Buyur.

Dedi ki:

-Bizim Kur'an-ı Kerim'imizin bize haber verdiğine göre 7 kat göktür, 7 kat yerdir. Her katın arası beş yüz senelik yoldur. Beş kere yedi otuz beş. Üç bin beş yüz senelik yoldan arşın tam bitim noktasından bu sahba-yı kadehteki hakikat badesini sizin için tuhfe-yi hediye getirmişim. Çok iyi bil ki bunu içen ilm-i hikmetten ders alır. On iki tarıkata yol açar ve ünlü bir âlim olur.

Salman Bey bunu duyar duymaz el attı kadehe ki dervişin elinden kadehi ala. Derviş kadehi çekti.

-Şartsız şeraitsiz işler olmaz, dedi. Bunun da şeraiti var. En evvela seni ve meni ve bu mükevvenatı bir lahzada "Kün." emriyle yoktan var eden Allah'a niyet edeceksen. İkincisi; Âdem'den hateme 124.000 peygamber geldi geçti. Evvelisi Âdem safiyullah, ahiri de ahir zaman peygamberi, bizim peygamberimiz, Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimize niyet edeceksen ki bu iki zat-ı şeriflerin arasında her ne kadar peygamber-i zişan efendilerimiz geldi geçtilerse, hepsi haktır ve gerçektirler. Müsannifler 226 da tasnif etmişler, ama 28'ine "Nebî" dediler. Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn bu üçü ihtilafı kaldı. Kimisi o üçüne "Nebî" dedi kimisi "Velî" dedi. Fakat o 25'i şüphesiz enbiyadırlar. Kur'an-ı Kerim'in surelerinde zikr olunurlar. Bunun hepsinin efdalı olan ahir zaman peygamberine niyet edip içeceksen.

-Ya üçüncüsü?

-Yavrum üçüncüsü, dedi. Haveran ülkesinin Hatem şehrinde Müressef Şahı'nın kızı Turnatel Hanım niyetine içeceksen.

Kadehi Salman Bey'e uzattı. Salman Bey kadehi alır almaz içindeki hakikat badesini beden seyahatine devretti. Devrettikten sonra boş kadehi dervişe verdi. O anda Salman Bey'in var azasına şiddet-i zelzele düşüp titremeye başladı.

-Aman Derviş Baba! Bu nece badeydi mana verdin men bu anda kendimi bahr-i muhit deryasının tam orta yerinde görürem, dedi. Derviş, Salman Bey fikrinden geçen endişenin sırrına vakıf oldu.

-Menim yavrum, hiç merak etme. Şimdi bizim de bir kudret televizyonumuz var ki biz onun ismini ayine-yı devran koymuşuz, hele gel benim kudret televizyonumdan bak ne göreceksen, dedi.

Sağ elinin iki parmağını şöyle açtı;

-Gel parmağımın arasından bak.

Salman Bey bunun parmağının arasından bakar bakmaz, gördü ki; çöl çölistan içinde bir yeşil cennet. Dedi ki;

-Zümrüt yeşilin ortasında etrafı muhkem surlarla çevrili bir büyük şehir kurulmuş, vasfı dile gelmez. Her yanı güzel saraylarla bezenmiş: Sarayların burçları bulutlardan nem çekir ve şehirden en az iki kilometre Salman Bey tarafına doğru çok güzel bir bahçe. Bahçenin orta yerinde bir havuz. Havuza yakın çok müzeyyen bir saray ki sarayın her bir kiremidi zümrüt ve zebercetten döşenmiş. O sarayın balkonunda bir kız gezir, dedi.

-Haa! Yavrum, o kız mana çok hizmet etmiştir. O kızdaki nişaneleri mana söyle bakayım hele doğru mu görmüşsün?

Salman Bey dedi ki:

-Derviş Baba! Gözümü tertibattan ayıramıram mana iyi kulak as.

Şimdi sevgilisi Turnatel Hanım'ın güzelliğini vasfa getirir, dil ile. Dedi ki:

*Kaddi hub kamet
Müjgân-ı harrat,
Kaşları herrat,
Haddi kuduret,
Dü çeşmi afat
İtrı melahat,
Buhah ebiyyat,
Sinesi seyahat,*

*Zülfü zulumat,
Cebhi mahiyat,
Melek şecaat,
Dihamı nebat,
Bir bedir sıfat
Gılman nezaket,
Huriye nisbet*

Ayın on dördü gibi... Yusuf u Züleyha'nın yirmi dört güzelliğinin on ikisi onda halk olunmuş. Kaşları yay, kirpikleri şimşir ok, gözler ceylan gibi. Bel ince, beden nazık, saçlar sırma-tel gibi. Zülûfler ipek yumağı, eller yumuşak pamuk gibi. Parmaklar ince kalem, yanaklar elma. Dudaklar gül yaprağı gibi bahar mevsiminde biten nergis çiçekleri gibi tir tir titriyor.

-Bin daha aferin yavrum, işte o ülke Haveran ülkesidir. O Haveran ülkesindeki hükümdarın kızı Turnatel Hanım'dır. Siz onun âşığı, o sizin maşukunuzdur. Menim yavrum! Zamanın arazına göre başta fil, ikinci deve, üçüncü at, dördüncü katır, sözüm ona beşinci merkep zamanın vasıtası... Yani dünyanın öte başından kalkıp da öbür başına gelirse, iki sene iki aya zor gelinir. Bu saydığımız araçlarla, menziliniz iki sene iki aylıklı olunur.

Derviş böyle deyince, Salman Bey fikrinde böyle hesap etti.

-Heyhat! Yılan göbeğiyle, kuşlar kanadıyla gidemez, men nasıl giderem, diye bunu hesaba kattı.

O anda derviş baba parmağını geri çekince Salman Bey çok üzüldü. Bunu gören Dervişin merhameti mevce geldi, bir daha ayine-yi devran önüne getirdi.

-Gel, benim yavrum gel. Bir daha hasret didarının doyumluğunu almak için doya doya sevgiliye bir daha bak.

Bir daha baktı. Derviş sırra kadem oldu. Tabi o saatte oğlanı kıza ve kıyı oğlana, her ikisini bir birine âşık ve maşuk etti, sırra kadem oldu, çekildi gitti.

....

Salman Bey kalsın memleketinde biz gelelim Turnatel Hanım'a...

Efendi! Açıldı hayırlı sabahlar cümlemizin üzerimize her an hayırlı sabahlar olsun. Zülcelâl hazretleri, ordumuza yurdumuza ve Türkiye'mize ve tüm dünyada bulunan Türklere zeval vermesin. Men bu sohbeti, bu saydıklarımın sağlığına okuyorum.

Turnatel Hanım ayılmadı, ikinci gün oldu ayılmadı, üçüncü gün oldu ayılmadı. 72 saat baygın kaldı. Hükümdarın emrinde ne kadar tabip, lokman, hekim filanı var ise kimse onun derdine çare bulamadı. Hükümdar böyle bir fikire vardı ki; babasının zamanından kalma 85-90 yaşına el atmış, babasının baş veziri vardı. Bu adam çok marifetli ve metanetli bir adammış. Kendisi müneccimmiş, daire kurup bir remil atsa, 70 sene evvel, 70 sene sonra gel-geç işi bilirmiş. O vezir aklına gelir gelmez, hemen ona bir tahtirevan gönderdi. Veziri huzuruna celb etti. Yaşlı vezir içeri girince, yerinden kalktı elini öptü, geri yerine oturdu

-Kusura bakmayın, dedi. Sizi buraya getirttim. Size hürmetim babama hürmettir, işim düştü, onun için sizi getirttim. Ama bu sohbet, devlet dairesinde olmuyor, sarayın haremde oluyor. Turnatel evinde yatır.

-Menim kızım, dedi, bir derde giriftar olmuş. Bunun derdine derman, vezir baba.

Müneccim hiç tereddüt etmeden tertibatı kurdu. Bir remil attı. Remil atar atmaz. Turnatel'in sırrı müneccimin gözünün önüne dikildi. Müneccim korktu. Kendi kendine dedi ki:

-Burada hükümet erkânı oturuyor. Hükümet erkânı o devirde 12 kişiden mürekkep idi. Bu kadar erkânın yanında men nasıl diyebilirim ki "Sizin kızımız bu kadar uzak yolda bir delikanlıya âşık olmuş." derhal benim başımı keser.

Bu fikirle bir şey söylemedi. O zaman kızın piri yetişti. Kıza dedi ki:

-Müneccim namertlik yaptı. Şimdi size destur verirem. Kalkın yatağınızdan, giyinin. Kendinize çekidüzen verin. Babanızı ikna edin. Eğer babanız ikna olmazsa, müneccime söyleyin, o derdinizi ona söylesin.

Turnatel Hanım hab-ı nazdan gözlerini açtı, etrafa baktı ki etrafı bir galmagal sarmış. Bir güzel yuyundu, yıkandı, üzerini giyindi, kendine çekidüzen verdi. Gittik kapıdan içeri girdi. Rüya âleminde gördüğü güzel murassayı bir daha gözünün önünden geçirir kız. O zaman, kızın aşkı mevce geldi. Babasına ne söylesin, babası ve erkân dinlesin. Men kızdan vekil okuyayım; ordumuzun yurdumuzun ve milletimizin sağlığına... Tüm Türkiye’de dünyada bulunan Türk kardeşlerim sağlığına ve sizin, hepinizin sağlığınıza... Her zaman devranımız şad olsun inşallah!

Makam: *Karaçi*

*Bu cebrin tahtını, sırr-ı hikmetten
Hidayet ilmini seçmeyen bilmez
Bahr u sefinenin gam girdabına
Hicran mihnetine düşmeyen bilmez.*

Bu tahsilâtı verecem: Bizim bu bulunduğumuz yeri bir vapur hesap edelim. Herhangi bir denize açılmış gedirik. Herhangi bir sebebe maruz kaldı vapur alabora oldu battı veyahut büyük okyanuslardaki üçgene düştü çıkamıyor. “*Bu cebrin tahtını, sırr-ı hikmetten / Hidayet ilmini seçmeyen bilmez.*” Behr, deniz; sefine, gemi; gam girdabı, bu üçgen behr-i sefinenin gam girdabına hicran mihnetine düşmeyen bilmez. Babası hiçbir şey anlamadı bundan. Kız baktı ki emeği boşa gitti. “Emeğim yazık oldu” dedi ve ikinci kıta olarak şunu okudu:

*Sevda mana kıldı sitem kastini
Soldurdu zevkimin hub nevrestini
Eserli serhoşun gaflet mestini
Celâlli kevserden içmeyen bilmez.*

Yine babası bir şey anlamadı. Turnatel Hanım, götürüp üçüncü kıtayı okuyor.

*Turnatel der müddet seçildi vakttan
Cismim bîzar oldu fikr ü meraktan
Aşkın firakından takdir-i Hak'tan
Kudret kitabını açmayan bilmez*

Ne yazık ki babası hiç oralı olmadı. Tövbeler olsun hiçbir şey anlamadı. Hükümet erkânıyla babası şöyle oturmuştu, müneccim bu taraftaydı. Turnatel, bu sefer müneccimin önüne geldi.

-Hey müneccim vallahi seni men evvel Allah, sonra pîrime havale ederem, sözümü iyi dinle.

*Makam: Yanık Kerem
Ey müneccim sen Mevlâ'yı seversen
Söyle babam yetik olsun sırrıma
Münkir olup verme hakkın nâ-hakka
Vallah seni taşıraram pîrime
Dolu gözler
Dağ başın dolu gözler
Gözü yolda sevgilim var
Yatmaz yolu gözler*

Bu sefer müneccimi bıraktı, tam babasının karşısına geldi. İkinci kıtasını ona binaen okuyor.

*Sevda meni etti böyle zayıf can
Bu derde n'eylesin tabîb-i Lokman
Vezir vekil muhtar sultan hükm-i han
Bakmayın ahıma intizarıma
Oku yara
Kitap aç oku yara
Sinemde yer kalmadı
Belki ok oku yara*

*Turnatel'em gurbet ele arzum var.
Cidey vatan ollam diyar be diyar
Sevda aşk ateşi hışm-ı tamu nar
Gazab-ı kast eyler târumârıma*

*Kara dağlar
Kuş kalktı kanat ağlar
Avı yaralı gitti
Belensin kana dağlar*

Hükümdar dedi ki:

-Ey Müneccim! Men bundan hiç bir şey anlamadım. De görüm kızımın hastalığının aslı nedir? Ya kızımın derdine derman, ya katline ferman.

Müneccim baktı ki, işler karışık. İçinden dedi ki.

-Bir hükümdara kızımın bir delikanlıya âşık olup, yanıp tutuştuğunu nasıl söylerem. Desem, bir türlü, demesem bir türlü. Ya gazaba gelir de kellemi uçurursa! Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık... En iyisi mi, söyleyim de bu sır benimle toprağa gitmesin.

Müneccim, seyrek sakalını üç kere sıvazladı, gözlerini kısıp derin bir nefes aldı. Sonra yere büzülüp dedi ki:

-Ey ülkemizin kudretli hükümdarı! Senin kızın, iki sene, iki ay, iki hafta, iki saat uzakta, bir kahraman delikanlıya âşık olmuş. Onun için yanıp tutuşuyor. Kızın, "Hak Âşığı"dır. Esas sevgilisine kavuşmazsa, yanıp kül olur, küllerini bile bulmazsın.

Hükümdar, bunu eşitince öyle bir hiddetlendi ki bütün mahiyeti tir tir titredi. Müneccimin korkudan otuz iki dişi birbirine vurdu, seyrek sakalının kılları tiken kimi dikildi. İnce bacakları yaprak kimi esti. Hükümdar, Zindancıbaşını çağırttı:

-Al götür bu acuze ihtiyar, zincire vurup zindana at ki bir daha Hükümdar'a söylenecek sözün ayarını öğrensın, dedi.

Zindancıbaşı, Müneccim'i götürüp zindana attı. "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar." derler. Müneccim, zindana atıldı ama bunun, ne Turnatel'e ne de Hükümdar'a faydası oldu. O, hilâl kaşlı, sırma saçlı, gül yüzlü, şahmar zülüflü, ince belli, lâle boyunlu nazlı çiçek, nergis gibi sararıp solmağa başladı. Yemekten, içmekten kesildi. Ağzı var, dili yok. Uyku yok, durak yok. Babası, anası, ülkedeki cümle insan Turnatel'in

derdine yandı. İşitenler gözyaşı döktü. Has bahçede çiçekler açmaz oldu, dallarda kuşlar ötmez oldu.

Hükümdar cümle adamlarını huzuruna çağırıp kızının derdine çare bulmalarını istedi. “Araba devrildikten sonra, yol gösteren çok olur.” derler. Herkes bir fikir söyledi; ama Hükümdar hiç birini beğenmedi. Yalnız Turnatel’in anasının fikri aklına yattı. Hemen emir verdi;

-Ülkemin bütün kendine güvenen delikanlıları, en güzel elbiselerini giysinler, sarayın önünden geçsinler. Kızım kimi beğenirse, kimi seçerse onu kendime damat yapacağım, dedi.

Belliki Hükümdar ne Münecim’in sözüne inanmış, ne Turnatel’in sazını, türküsünü anlamıştı. Kızının Hâk Âşığı olduğuna, aşk badesi içtiğine, iki yıllık mesafedeki sevgilisini kendisi arayıp bulmadıkça yanıp kül olacağına inanmırdı. Hükümdar, kızını huzuruna çağırdı:

-Ey yüreğimin başı, ciğerimin köşesi, evimin neşesi, nar tanem, nur tanem, bir tanem; ceylânım, maralım, nazlı güvercinim, yeşilbaşlı sunam, aziz kızım! Sarayımın çırasıydın, has bahçemin sunasıydın. Şimdi nazlı çiçekler kimi soldun, bülbüller kimi sustun. Varım yoğum yoluna kurban. Bak sarayın dışından gelen seslere kulak ver; bir defa balkona çık, bak neler göreceksen!

Turnatel, balkona çıktı ki ne çıksın; bütün ülkenin güzel delikanlıları sarayın meydanında yığılıp, sıra olmuş, giyinmiş kuşanmış... Turnatel’i görünce, balkona yaklaşıp birer birer geçmeye başladılar. Hükümdar kızının gözlerine, gözlerini dikip dedi:

-Nazlı kızım! Derdini söylemeyen derman bulamaz. Söyle görüm derdini öz atana. Altın, elmas istiyirsen, bütün hazine senin olsun, ipek, atlas, sırma istersen; Yemen’den, Çin’e, Hint’ten, İran’a, bütün kervanları buraya yıktıraram. Eş, arkadaş istersen, işte bütün ülkemin güzel, yakışıklı delikanlıları... Seç, beğen, dilediğinle seni evlendirerem. Bir toy düğün eyliyem, bir, oyun eğlence kuram ki yedi ülkeye nam olsun.

Turnatel, gözünü yerden kaldırıp bir geçen delikanlılara baktı, bir de atasına baktı. Gözlerinden kanlı yaşlar dökmeğe başladı.

-Kuvvet kudreti, namı saltanatı, sarayı bahçesi dillere destan Hükümdar atam! Menim gözümde, ne altın elmas, ne ipek atlas, ne başka erkek var. Men Hak Âşığım. İki yıl, iki ay, iki hafta, iki saatlik yolda özümün badeli âşığına kavuşmazsam, yanar kül olurum. Badeli âşıklar, yollara düşer, öz sevgisini, özü arar. Bırak meni sevgilime gideyim, aşkın kemendi belime geçmiş, çekip götürür. Men gitmezsem, o alıp götürür meni, dedi:

Hükümdar baktı ki, kız elden gedir. Bu işin sonunda birce kızını yitirmek var. Perşembe'nin gelişi, çarşambadan bellidir. Kız, gitti gedir. Başka mümkünü çaresi yoktur.

-Kızım Turnatel'in her bir tertibi, düzeni hazır olsun. Yol çekeceğiz.

Sonra ferman eyledi, Münecim Veziri zindandan çıkardılar. Padişah bildirdi. Münecime döndü dedi ki:

-Ey münecim! "Söz var halk içinde; söz var hulk içinde konuşulur." Sen bu kadar ahabımın yanında bir hükümdarın yüzüne niçin söyledin ki: "Senin kızın iki sene, iki aylık yolda bir kahraman delikanlıya âşık olmuş." Bunu sakın bir yerde, yalnız mana niye söylemedin?

-Ey Zikrullah-ı âlem, Ey kible-i âlem! Siz istediniz, men de söyledim.

-Peki öyleyse... Dedğin oldu. Kızım sevgilisini aramaya çıkacak. Senin burada akraba olan kaç hane reisi olur." dedi.

-Otuz kırk hane.

-Onları toplat gelsin, bunlardan senet alın, dedi. Sen de tedarikini gör, kızıyla beraber yola çıkacaksan. Ya kızımın sevgilisini bulursun, ya da soyunu sopunu yerle yeksan eylerem. Şimdi men kızımı sizlere teslim edirem, benim kızımı götüreceksen. Nerdeyse sevgilisine teslim edip, oranın

hükümdarına teslim ettiğinize dair mana bir kâğıt getireceksen. Senin cezan bu.

Müneccim burada kendisine kahretti. Kendi kendine dedi ki:

-Keşke boynuma bir kılıç vursaydı bu yaşlı vaktimde men ölür kurtarırdım, fakat men 5 kıta dünyayı gezeceğim bunun sevgilisini bulmak için. Mağripten kalkıp maşrığa gidecem. Hiç başka hayvanlara lüzum yoktur, Afrika çöllerinde meni sırf çakallar yer, diye mırıldanır.

Bu tarafta kızın anası kızını ikna etmeye başladı.

-Yavrum evet bir erkek bir kıza, bir kız bir erkekle evlenecek bu ilahi kanundur, fakat bizim toprağımızda elimizin altında ne kadar genç varsa baban emretsin, onlardan biriyle evlen.

Turnatel Hanım anasına şu cevabı verdi:

-Ana! Siz nefis-i emareye dayanırız, fakat men nefis peşinde değilim. Men bir aşk peşindeyim ki artık onun lezzetinin tadına kıymet biçilmez.

Anası Dilbaz Hanım, yıllardır, dizinin dibinde, elinin altında, gözünün önünde bin nazla büyüttüğü kızını böyle yollara, çöllere düşeceğini anlayınca gözlerinden kanlı yaşlar döktü, iki dizine vura vura kapkara eyledi. Merakı mevce geldi. Bakalım kızına ne söylesin, kızı karşılık söylesin. Her ikisine vekâleten men okuyayım. Meni dinleyen kardeşlerim sağlığına. Her zaman devranımız şad olsun, inşallah!

Aldı Dilbaz Hanım:

*Söyle görüm ne hayale düşüfsen
Hadden aşf efkârıym şiddeti
Gurbet elde kimse çekmez nazımı
Yüz dönderif bizden kesme ülfeti.*

-Sen 17-18 yaşlarında bir kızsın Gurbet elde kim senin nazımı kim çeker?

-Ana hele bir kulak as, bir de men söyleyeyim. Kızı şöyle söyler:

Aldı Turnatel:

*Puřt dñnyanın tñrlñ tñrlñ hali var
Her emsalin bir teşbihdi nisbeti
Diğerler mihnetten müstesna eyler
Tebdîl-i mekânı ferah hasyeti*

Mihnetten meraktan kederden düşünceden insanı kurtarır. Ne? Tebdîl-i mekân. Hava değişimine tebdil-i mekân derler. Mihnetten müstesna eyler. Anası götürüp ikinci bir sözünü böyle okuyor.

Aldı Dilbaz Hanım:

*Kim ferah buluftu devr-i afattan
Bezestan nevrağın düşer hayattan
El çekmek olar mı bu saltanattan
Niçin terk edersen zevk-i ziyneti.*

-Bu saltanattan el çekmek olur mu? İnci, mercan, yakut, zümrüt, altın, mücevher, elmas, pırlanta, para hazineler hep bizdedir. Neden bunu bırakıp gidersen? Sana ne deyirem, mana kulak as.

Bunun üzerine kız da şöyle dedi:

Aldı Turnatel:

*İllaçsız derdime bulunmaz çare
Cidey vatan ollam terk-i diyara
Kevkeb nakış didar burcu sitara
Siyah talihimin yığval kısmeti*

-Yüz bin hatta yüz milyarca senin hazinen olsun bu meni enterese etmez, çünkü benim aşkım meni sürükleyip götürüyor.

Burada anası dedi ki:

-Hele men buna sorayım deyim ki: "Yavrum sen kaç saatlik, kaç günlük yola gidersen.

Anası son sözünü okumuş:

Aldı Dilbaz Hanım:

Dilbaz'am yazıkla men müşkül hali

*Hasretin canıma zelzele sah(r)
Gelmezse sorağın oluram deli
Ne mekândır menziliyin müddeti*

Aldı Turnatel:

*Turnatel der müşkül edif halımı
Feleğin sitemi aşkın zulümü
Beş iklimden kenar atıf yolumu
Böyleyimiş bu kaderin kısmeti*

deyip kesti Turnatel. Ana kız ağlayıp sarmaş dolaş oldular, ayrılık okunun acısı yüreklerini parça parça eyledi. Hükümdarın hazırlıklara başladı. Saraylarda keklükler misali beslenip yaşayan Turnatel için yolculuk boyunca rahat etmesi için ne lâzımsa yapıldı. Develer, filler üzerine gündüz ve gece için ayrı ayrı tahtlar, gölgelikler kuruldu. Her bir tahtın cariyesi, hizmetkârı içine oturup bir ellerinde gülyağı şişesi, ötekinde tavus tüyünden yelpazesi, beklemeğe başladı. Develere, atlara envayi türlü, mis kokulu yiyecekler, içecekler, giyecekler yüklendi.

Turnatel, sarayın penceresinden baktı ki, ne görsün; filler, develer, atlar, av köpekleri, ellerinde yay-okları kollarında şahin kuşlarıyla usta avcılar, seyyar mutfak takımları. Yüklenmiş mekkâreler bir seyyar şehir gibi yollara dizilmiş. Kırk yenilmez yiğit, kervanın dört etrafını aç kurtlar gibi çevirmiş. Hükümdar, kızını götürecektir kervanı uğurlamak için sarayın önüne çıkmış; gözü yaşlı bekler. Anası Dilbaz Hanım, kızının elinden tutup dışarı çıkardı, öz eliyle kervanın önündeki ak filin üstüne kurulu fildişi köşke onu bindirip hayır dualar eyledi. Hükümdar kızını öpüp öğüt verdi. Turnatel babasının, anasının elini öptü kucaklaştılar ve haklarını helâl etmesini istedi, bindi taht-ı revana. Ayrılık efkârı içini yakan Turnatel, taht-ı revanın üstünde tül perdelerle süslü, atlas kumaşla çevrili köşkün içinden bir âh çekip şöyle dedi:

Aldı Turnatel:

*Ana helâl eyle kılma beddua
Menim bu diyarda kalmam geçifti
Pünhan sırrım beyan oldu âleme*

*Sabreyleyip sükût olmam geçifti.
Sular akar gider
Etrafın yıkar gider
Dünya bir penceredir
Her gelen bakar gider*

*Aşkın firakından nûş eyledim cem
Efkâr had'den aşîf mecnun eder gam
Yanar vücudumda üç yüz altmış şem
Pervaneden ataş almam geçifti.
Meze dağlar
Çiçeği teze dağlar
Tutaydım yar elinden
Çıkaydım size dağlar*

*Turnatel der kahr müddetim çağlar
Şan şan oluf sızlar sinemde dağlar
Tabibim Eflatun olsa kan ağlar
Lokman'a müracat kılmam geçifti
Anam anam öz anam
Bağrı dolu köz anam
El ağlar yalan ağlar
Koy ağlasın öz anam*

Tekrar arabadan inip ana ve babasının elini ikinci bir defa öptükten sonra bindi. Allahâısmarladık, deyip düştüler yola. Bir ince yolun türabına düştüler. Allah ver yolumu, sakla kulunu deyip bunlar gitmede olsun; nereye gidecekler iki sene iki aylık yola. "Yol yürümekle, borç vermekle tükenir." derler. Ceylan gözleri ağlamaktan kan çanağına dönen Turnatel, anasıyla babasının hayır duasını alıp ayrıldı. Haveran ülkesinin Hatem şehri, yollara dökülüp damlara çıkıp gözü yaşlı, bağrı taşlı güzel Turnatel'i son bir kere daha seyrettiler. Kervan gözden kaybolana kadar arkasından toy vurdu, zurna çaldı Babası anası göz diksin gurbet illere, Turnatel tuştı yollara...

Biz gelelim Çin-Maçın ülkesinin Bediştan şehrinde Alihan Vezirinin oğlu Selman Bey'e, yani o hanım kızın sevgilisine...

İşte o sözü geçen gecede bunun piri, her iki sevgiliyi birbirine tanıştırp, hakikat badesi içirdikten sonra çekilip gitmişti. İşte o gecenin ertesi günü Salman Bey uyandı. Kendisini başka bir çeşit hallerde gördü, Düşünde Turnatel'in elinden aşk badesini içip yüreğine köz düşen Salman Bey, günbegün yanıp tutuştu. Saraydaki odasına kapanıp çırpınıp durdu. Talebe arkadaşları peyderpey gelmeye başladılar. Ava çok meraklı idi şahzade. Gelen oturdu, gelen oturdu. Salman Bey'e baktılar ki Yafa portakal gibi sapsarı olmuş. Hazırcevap arkadaşlarından biri dedi ki:

-Salman Bey, Şahzadem! Rahatsız falan değilsiniz inşallah!

-Hayır.

-Şu aynanın önüne geçin de bir kendinize bakın. Siz sapsarı bal mumu gibisiniz, dedi.

Salman Bey kendi kendine böyle hesap etti ki; "Eğer iki sene iki aylık yolda benim bir sevgilim var." desem, vallahi meme emen bebeler bile der ki: "Aman bu delirmiş, deli olmuş." Öyle sözler söyleyim ki, birkaç ibareyle başımdan savayım gitsin. Men bu arada el altından tedarikimi göreyim, sevgilimin peşi sıra gideyim." Arkadaşlarına deyir ki Salman Bey:

-Arkadaşlar! Menim derdim şudur.

Dediler:

-Buyur.

Aldı Salman Bey:

(Divan makamı)

*Ders alıf Hak'tan okudum ilm ü ayet bu gece
Men için vaf-i hal oldu çok rivayet bu gece
Âşığı maşuka yazan ilham-i irebmena
Sırr-ı kudretten yetiştî hûb hidayet bu gece*

Kaldırdı hüsn-i nikabın ta'n etti mahitaba

*Hasretinden bizar oldum dü-çeşmim gelmir hâba
Kameti serv-i hıraman sürahi kaddi tuba
Bir acaib gılman gördüm melek-sıfat bu gece*

***Salman** der od düşüf cana vücudu kül olmuşam
Zar çekif feryad etmeğe şeyda bülbul olmuşam
Solufdu gönlüm nevrâğı hali müşkül olmuşam
Gazabı kastetti cana hışm-ı afat bu gece*

Bu sözü bitirdikten sonra bunun talebe arkadaşları dediler ki:

-Barekallah Selman Bey, maşallah! Biz hepimiz bir hocadan ders aldık, Arap Fars kelimesi okumadık, Türkçe okuduk. Siz bu Arap Farsı nereden öğrendiniz?

Dedi:

-Arkadaşlar! Evet, men derdimi açıkça söyledim, siz anlamadınız. Öyleyse men anlayanı bulurum, siz gidin işinize.

Baktı ki bunlar derdinden anlayası değil. Bunları başından savdı. Şahzade gün be gün saat be saat tertibini görmeye başladı, üç-beş yıl içinde bol para temin etti. Emretti bir atın eyerletti. Kır at dedik ya; bir canavar kimi yola döşenir, ağzından burnundan köpükler saçana kadar durmazdı. Üç gün üç gece ağzına ne bir damla su ne bir tutam yem almadan, durup dinlenmeden uçup giderdi. Zifiri karanlık gecede yeni sürülmüş kara tarladaki kara böceği görür, bir kurt izinden bile yolunu bulup çıkarırdı. Kırat binek taşına çekildi. Zamanın silahı elmas kılıcı bağladı ince beline, kalkanı taktı iki omzunun arasına, 18 boğum kargıyı aldı eline, çıktı dışarı. Ayağını koydu üzengiye, arap ata bir zahma vurup, arap at dize kadar toprağa saplanıp, ağzını gibi açıp yerin damağını söktü, gitmede olsun... "Ver elini Haveran ülkesindeki Hatem şehrindeki sevgili Turnatel Hanım." deyip yola çıktı. Ne Salman Bey, ne de kır at bütün gece ne durdular ne dinlendiler. Cins atın hali başka olan, derler binicisinin derdine yetik olmuş kimi, içi içine sığmaz, ayakları toprağa dokunmaz, kuyruğu kısılmazdı. Derler ki «Ata, ite, avrata güven olmaz.» İnanmayım. Bu söz, atın, itin, avratın başına, cinsine sahip olamayanların sözüdür. Salman

Beyin attan, itten şikâyeti yoktu, avratın hasını da düşünde Derviş Baba'dan öğrenmişti, Turnatel'ine bir kavuşsa başka dileği kalmayacaktı.

O çıkışı, iki gün, bir öğle yol gitti ve bir şehir kenarına geldi. O da Çin-Maçin ülkesi fakat çocuk gitmemiş o şehre, Bedişhan şehri. Şehir kenarına geldi. Hemen atını yakındaki bir hana çekip, paltarını değiştirdi. Gümüş hançerini beline soktu. Bahçenin yüksek duvarlarını dolanıp bir uygun yere gelince kemendini atıp içeri girdi. Baktı ki ne baksın, öyle bir bahçe ki artık dil ile bahse gelmez. Sık sarmaşıklar, güller, çiçekler içinde ilerleyip çalgı sesinin geldiği tarafa geçti, iyice yaklaşp baktı ki ne baksın, mermer havuzun başında bir çardak; çardağın etrafı ipek perdelerle çevrili, önünde cariyeler çalgı çalar. Perde aralığından bir de gördü ki ayın dördü kimi bir kız oturuyor. Dersin ki melektir. Yaklaşp iyice bakınca başı dönüp ağacın dibine çöktü. Kendine çeki düzen verip perde aralığından içeri seslendi. Kız bu yana dönüp baktı ki ne baksın; uzun boylu, geniş çiğnili, burma bıyıklı, ceylan gözlü, karakaşlı bir yiğit karşısında duruyor. Cariyelerini saraya yollayıp Salman Beyi gizlice çardağa aldı. Babası, has bahçede yabancı kuş görse öldürtürdü. Bu yaraşıklı delikanlı eceline mi susamıştı; nasıl girmişti bahçeye? Efendim yine bu şehir Çin-Maçin ülkesindeki Bedişhan şehri idi. Bu bahçe de Celal Vezirin kızı Gevher Hanımın şahsına ait bahçeydi. O bahçeye o kızlardan başka bir de o bahçenin bağbanı Abuzer girebilirdi. Eğer başkası girse derhal cellat ettirilirdi.

Delikanlı ne bilsin yasağı, girdi doğruca bahçeye.

O günde Gevher Hanım 40 ince cariyelerle beraber bahçeye gezmeye çıkmıştı. Bir zaman sonra Gevher Hanım baktı ki bir aslan gibi delikanlı, tam teçhizat atıyla beraber bahçeye girmiş hem de kendilerine doğru gelir. Gevher Hanım o zaman kızlara dedi ki

-Arkadaşlar herhalde bu gariban bir kimsedir, bahçenin yasak olduğunu falan bilmir, biz bunu ikna edelim, bu bahçeden çıksın gitsin, yazıktır. Yoksa vezir babam bunu cellât ettirir. 25-30 metre yanaştı.

Gevher Hanım atın üzerindeki Selman Bey'e baktı ki ne baksın; öyle bir delikanlı ki Cenab-ı Allah bunu kudret kaleminden halk etmiş. Gevher Hanım hayalinden bir şeyler geçti dedi ki: "Ah! Men nişanlı olmasaydım." -Gevher Hanım da Celal Vezir'in oğlu Esad Bey'in nişanlısıdır. O günlerde bunların düğünü olacak.- "Keşke men nişanlı olmasaydım. Bu delikanlı meni almasa men buna zorla giderdim." Gelen delikanlıya dedi ki:

-Aslan delikanlı! Herhalde siz garipsiniz. Bak bu bahçe suret-i katiyette yasaktır. Vezir babam duysa, derhal sizi cellât ettirir çıkın gidin.

Böyle dediyse de Selman Bey mest-i hayran olmuş, Gevher Hanım'ın güzelliğine bakıp duruyor. Salman Bey içinden dedi ki: "Gece rüyamda gördüğüm bahçe bu bahçedir. Bu kız da aynı gördüğüm kızdır. Allah'ın yazmış olduğu kader tebdil olunmaz. Orda kendi kendine dedi ki: "Öyleyse benim pirim mana iki gün bir öğlelik yol demiş, fakat men iki sene iki aylık yol anlamışım. İşte sevgilim, işte bahçe."

Gevher Hanım burada merakı mevce geldi. "Men ibare sözlerle ona söyleyim o bahçeden çıksın gitsin." diye düşündü

Aldı Gevher Hanım:

*Özünden bi-haber divane oğlan
Menzile varılmaz mihnet yolunan
Ecel meydanına neden gelifsen
Bi-murat olarsan bu kemalınan*

Salman Bey atın üzerinde söylüyor.

Aldı Salman Bey:

*Şahin olan şikârına dolanır
Şeyda bülbül oynar kızıl gülünen
Pervanenin meyli şem'a yanmaktı
Ruz ü şeb uğraşır o hayalınan*

Gevher Hanım bahçenin yasak olduğunu işaret edir.

Aldı Gevher Hanım:

*Abes yere nâ-hak geçme kanından
Niye usanıfsan şirin canından
Zalim cellât tutar giribanından
Mühlet almak olmaz bir mahallınan*

Aldı Salman Bey:

*Kametîn ser çekif arş-ı âlâya
Menevşe buhakın menzer laleye
Seni gördüm serim düştü belaya
Yıkıfsan evimi fitne fel'inen.*

Gevher Hanım, “Bu meni birisine benzetmiş. Hele ismini söyleyim.” dedi.

Aldı Gevher Hanım:

***Gevher** diyer şaşkın düşüf kemalin
Hem hülyaya dalıf fikr ü hayalin
Vezir atam duysa nic'olur halin
Sallalar hengâme galmagalınan*

Gevher böyle deyince, Salman Bey; “Men yanlış gelmişim. Acaba yanlış mıyım, doğru muyum? Olur ya bir çift isim taşıyan insanlar çoktur. Belki bunun bir ismi Gevher'dir bir ismi Turnatel'dir. Hele sorayım.” diye düşündü.

Aldı Salman Bey:

*Adın Gevher midir yoksa Turnatel
Şehr-i Haveran'a vardı mı ki yol
Salman'ı sen ettin Mecnun'dan müşkül
Hercai sözünen aldak dilinen*

Söz tamama yetti. Gevher Hanım gitgide Salman Bey'e gönül kaptırdı

-Aman yaraşıklı yiğidim! Meni Cemal Vezir'in çirkin, kambur oğluna nişanladılar. Babamla Cemal Vezir, buralardan kuş uçurtmazlar, tez git bir yere saklan, dedi.

Salman Bey, hiç oralı olmadı, hiç kıpırdamadı. Gevher hanım onun kıpırdamadığını görünce; o vakit merakı mevce geldi. Orda ikinci defa aldı bakalım Salman Bey'e ne dedi, Salman Bey ne şekil karşılık verdi...

Aldı Gevher Hanım:

*İndi men gederem cellâtlar gelir
Oğlan senin halin necelenifti
Fani dünya değil ağıyardan hali
Sanma zülmat olup gecelenifti*

Gevher Hanım'ın maksadı onu bahçeden çıkartmaktı.

Aldı Salman Bey:

*Sunam senin hub yerişsin can alar
Sürahi kametin sucalanıftı
Lâleden renk alıf ahmer yanağın
Bahar gülü kimi goncalanıftı*

Aldı Gevher Hanım:

*Duymadın mı tembih olan yasağı
Özün öz canına etme mazağı
Evler yıkar seyragufun tuzağı
Şuğul üstad oluf hocalanıftı*

Aldı Salman Bey:

*Hüsnün hicabına menzemez heç al
Ne yakut ne zümrüt ne gevher ne la'l
Haşim-i halların kevkeb-i zühal
Sandım tan yıldızı yucalanıftı*

Aldı Gevher Hanım:

Gevher diyer bela görünmez göze
Sakın tehlikeden eyle mülhaza
Nevreste civansan goncadan taze
Gönlüyün güzaru kocalanıftı

Aldı Selman Bey:

Salman der ganimet dü-çeşmin afat
Müjgân kirpiklerin gösterir hayat
Kaşların lam elif hatt-ı kuduret
Ebcetten ayrılıp hecelenifti

Gevher Hanım baktı ki bu yabancı yiğit yakasından el çekmeyecek. Özünün yüreğine de bir od düşmüş yanar ki sorma gitsin. Cemal Vezir'in oğlundan kurtulmak için Allah bu yaraşıklı yiğidi özüne Hızır mı yollamıştı! Hemen Salman Bey'i çardaktan uzaklaştırıp sarmaşık güllerin birbirine dolandığı gizli bir köşeye götürdü. Doğru sarayın baş bahçivanı Bağman Abuzer'e koşuf derdini döktü:

Gevher Hanım cariyelere döndü;

-Kızlar haydi, dedi.

Dönüp gittiler.

Gevher Hanım dedi:

-Kızlar benim çok güzel bir saatimdi. Şimdi dağılın. Bu gül bahçesinden her birinizden bir deste gül istiyirem, odamı süsleyecem.

Kızlar çanak gibi açıldı, bahçeden gül toplamaya. Gevher Hanım eline beline koyup bağban Abuzer'i aradı, yani o bağın bahçivanını. Bir de baktı ki Bağban Abuzer, sık yapraklı geniş budaklı bir ağacın gölgesine uzanmış, bağ edevatları yanında uykunun tam tatlı demine girmiş. Bir azıcık buna baktıktan sonra:

-Bağban, bağban!

Bağban gözünü açtı baktı ki Gevher Hanım. Kalktı ayağa, zamanın düsturuna göre el-pençe durdu.

-Buyurun, dedi.

Gevher Hanım.

-Babam bu bağı kime teslim etti?

-Mana.

-Peki, niçin uyumuşsun. Belki bağı talan ederlerse?

-Hanım'ım elimde değil, uyumuşum, istemeyerek oldu. Meni bağışla, dedi.

-Bağban bu yaptığına katlanaram. Şimdi benim sana birkaç tane sözüm var. Sözlerim söylesem sözümün içinden söz anlar benim işlerimi yapar mısın?

-Buyur, dedi.

Gevher Hanım'ın ikinci vezir olan Cemal Bey'in oğlu Esad Bey'e ile nişanlı olduğunu söylemiştik. O günler bunların düğünü olacak. Burada bağmana bu şekil okusun, bağban dinlensin men de okuyayım meni dinleyenler saygılığına her zaman devranımız şad olsun inşallah.

Gevher Hanım:

Bağban kardeş benim vâsf-ı halimi

İntizarlı yâre de gör ne diyer

İtibar üzmesin men bî-çareden

Zihn-i lâlizere de gör ne diyer

Bir de men

Bir sen dertli bir de men

Gün geçti men kocaldım

Bala doğman bir de men

Sevda sere indi ne gelir elden

Rumuz işaretle vâsf eyle halden

Şikâyet kahrını derun-i dilden

Sıdk-ı huluskâra de gör ne diyer

Yağı damlar

Çıranın yağı damlar

Bahıram yâr görüner

Oluğdu yağı damlar

Gevher *cebr ucundan çeker cefâyı*

Tabib sen ol eyle derde devayı

Bî-haber gezerken men bî-nevayı

Saldı bu efkâra de gör ne diyer

Bu dar günde

Elim al bu dar günde

Men feleğe n'eyledim

Ömrümü budar günde

Bağban Abuzer, pişih görmüş sıçan gibi dondu kaldı.

-Menim bildiğim Gevher Hanım'ın âşıklığı yok idi. Bu ne zaman, nerde, nasıl, kime âşık oldu da böyle güzel türküler söyler, diye düşünüp hayale daldı.

Gevher Hanım:

-Ey Bağban! Niye taş kimi dondun kaldın? Mendeki tufanı öğrenmek istiyirsen, git siyah güllerin köşesine bak. Orada bir yiğit göreceksen ki yüreğime ateş salmış. Tez git, onu da, atını da itini de al öz evinde sakla, yoksa gökte bulduğumu, yerde, elimden alacaklar, dedi.

Gevher hanım bağbanı kolundan tuttu, bir ağaçlığa çekti. Parmak ucuyla Salman Bey'i gösterdi. Dedi:

-Ne görüyorsun?

Bağban baktı ki Yusuf-ı Kenan kimi yakışıklı bir delikanlı güller arasında oturmuş, derd ü gama batmış.

-Bir atlı attan inmiş, at yedeğinde orda duruyor.

-Tamam, dedi. O atlıyı alıp getireceksin. Atını bahçede besleyeceksin, kendisini evinde. Men onu senden isteyinceye kadar, kafasında bir tek tel bile noksan olsa senin neslini yeryüzünden keserem, dedi.

-Baş üzerine, dedi, Bağban.

Gevher Hanım çekti gitti saraylarına.

Bağban delikanlının yanına gitti, kendini tanıttı.

-Men bu Has Bahça'nın bağbanıyım. Gevher Hanım seni mana emanet etti, dedi.

Salman Bey:

-Mana yaramayan bağı kökünden seller aparsın, deyip gözyaşını tutamadı.

Bağban dedi:

-Kardaş seni dövmüşler mi, paramı mı almışlar, sana bir zulüm mü etmişler? Neden ağlıyorsan?

-Bağban kardaş kulak as. Menim ağladığımın sebebi nedir, sana söyleyim.

Selman Bey okuyor bağban dinliyr. Men de okuyorum hepinizin sağlığınıza: Pir Sultanı makamını okuyor.

Aldı Selman Bey:

*Nice ağlamıyam nice yanmayam
Sunam düştü menden aralı gitti,
Bir ok attı sinem şan şan eyledi
Sağı cismim hezar paralı gitti
Günde men
Gölgede sen günde men
Yılda kurban bir olur
Sana kurban günde men*

Götürüp ikinci bendini şöyle söylüyor:

*Bu ne afat idi sitem ü zulüm
Acep hasretinden nic'olur halim
Eflatun hışımlı insafsız zalim
Meni koydu gamda yaralı gitti
Günde sen
Gölgede men günde sen
Can alanlar bir olur
Canım aldın günde sen*

*İbrişim muyları elvanlı donda
Per ü-pervaz eyler here bir yanda
Salman der ahadim kalmadı canda
Kesildi sabrımın kararı gitti
Al menden
Yeşil sen al menden
Git yârimi getir
Ne istersen al menden*

Bağman gördü ki bu iki civan birbirlerine bir tutulmuş ki, ayıranın yedi nesli Allah'ın gazabından kurtulmaz. Şimdi ne yapsın? "Aşağı tükürse sakal, yukarı tükürse bıyık." Çaresiz kaldı. Celâl Vezir evinde yedi yaban bir oğlanın yattığını hem

de kızıyla buluştuğunu duysa, sülâlesini kökünden kuruturdu. Öte yandan Gevher Hanım Bağban'a öyle bir sır söyledi ki, bu ifşa etse sonu yine halak olacak. Gevher Hanım'ın dediğini yerine getirmeye karar verdi. Salman Beyi, Bağman evinin gizli bir köşesinde konak edif atını, itini içeri yerleştirdi.

Bağban dedi:

-Ver yavrum, atı mana.

Atı aldı eline. Bağbanın bağ içindeki evinin kapısına geldiler, beraber. Atın eğeriini takımını aldı içeri koydu. Salman Bey'i içeri buyur etti. Atı da güzelce bahçenin içine ipini uzattı, çaktı çitasını. Saat be saat, dakika be dakika Salman Bey'e hürmet edip hürmetini arttırmaya başladı.

Efendim, haber verelim Gevher Hanım'dan:

Gevher Hanım'ın gönlüne Salman'ın aşk atası düşüp sarayına çekildikten beri içi yandı, yattı yatamadı, kalktı kalkamadı, hayaller kurup durdu. "Boşa koydu dolmadı, doluya koydu almadı." Kırk ince cariye kızı vardı. Birinin adı Salâtın idi. Salâtın, Bağban Abuzer'in öz be öz bacısıydı, Gevher Hanım'ın da sır kâtibiydi. Ondan can çıkar sır çıkmazdı. Gevher Hanım'ın, Salâtın'da iyiliği çoktu. Onun sevgilisiyle buluşmasına göz yumar, zengin hediyelerle, altınlara gark ederdi.

Gevher Hanım, baktı ki olmuyor, sonunda Salâtın'ı yanına çağırdı. Tırnağından giren aşk zelzelesi bütün bedenini dolaştıktan sonra dudaklarından döküldü dedi ki:

-Kız Salâtın, git gül bahçesindeki kardaşın Bağban Abuzer'e söyle. Menim onda bir emanetim var. Onu al buraya gel.

Salâtın, hemen Bağban Abuzer'in evine gitti. Açtı kapıyı, içeri girdi. Bağban Abuzer evdeydi:

-Bacı, hayrola, dedi.

Gevher Hanım'ın size çok selâmı var. Onun sizde bir emaneti varmış. Onu alıp götürmeye geldim, dedi.

-Hayır, sen götüremezsin.

-Sebep?

-Götüremezsin. Git, Gevher Hanım'a benim selâmımı söyle. Öteki cariye kızları başından uzaklaştırsın, başka yerlere göndersin. Men hemen şimdi onun emanetini alıp getirerem, dedi.

Salâtın döndü geldi, haber verdi, Gevher Hanıma. Gevher Hanım, emretti kızlara.

-Kızlar, bir hafta bundan evvel topladığımız güller hep soldu. Onları atın. Yine gül bahçesine dağılın. Her birinizden bir deste gül isterem, fakat çeşit çok olsun, odaları süsleyecem.

Kızlar bahçelere gitti bunun yalnız, sakın kaldı. Bu taraftan Bağban Abuzer, Salman Bey'in elinden tuttu. O duvarın ardından, bu hisarın arkasından, bu hisarın böğründen, o arkın içerisinden nihayet Gevher Hanım'ın sarayına geldiler. Kapıdan içeri girer girmez Gevher Hanım kalktı ayağa. Bağban Abuzer'e, bağış verdi, altın verdi, bunu başından savdı ve Salman Bey'i buyur etti, oturttu Salman Bey dedi ki:

-Ömrüm delikanlı! Hele meni dinler misin? Sana men bir şeyler söyleyecem, ona göre mana cevap ver ve en sonunda sana yemin verecem, ant verecem ki menden başka dünyada sevdiğin var mı yok mu? Eğer doğru ant içersen Allah muradını başa geçirsin. Ya doğru ant içmezsen Allah senin muradını yarı yolda kosun.

Gevher Hanımın yüreği teze açmış nergis yaprağı gibi tir tir titredi. Aldı görelim ne dedi. Gevher Hanım, Salman Bey'e söylüyor, Salman Bey karşılık verir. Bizi dinleyenler sağlığına, ordumuzun, yurdumuzun, milletimizin sağ olsun. Her zaman devranımız şad olsun:

Aldı Gevher Hanım:

*Meni mecnun eden Tanrı zalimi
Meşakkatten ferah buldun mu geldin
Sen diyen efkâra düştü hayalim
Fikirime vukuf oldun mu geldin*

Aldı Selman Bey:

*Cemaline oldum didar âşığı
Serimi sevdaya salıp da gelmişem
O sarhoş duruşun heflele bakışın
Aklımı başımdan alıp gelmişem*

Aldı Gevher Hanım:

*Çünkü aşna olduk hicran şahıynan
Ruz ü şeb uğraşak aşkın ahıynan
Zulüm-kâr sevdanın gam kütahıynan
Eser gaffetine daldın mı geldin?*

Aldı Salman Bey:

*Buğâğı billurdur yanağın lala
Kaşların az kala aklımı ala
Hasret intizarlı bu mah cemala
Bahar gülü gibi solup gelmişem*

Aldı Gevher Hanım:

***Gevher**'in cismine salmışsın talan
Mevlâ'yı seversen söyleme yalan
Yine gayrı yerde var mı müptelân
Yoksa bu hayalde durdun mu geldin?*

Selman Bey iyice kanaat getirmişti ki; “Menim sevgilim budur.” Çünkü Hakk’ın hikmeti esas öz sevgilisi ile bunu Cenab-ı Allah sanki bir elmadan yaratmış, o kadar benziyor. Ona binaen Salman şunu söyledi:

Aldı Salman:

*Sefil **Salman** diyer ela göz yârim
Sana kurban olsun devletim varım
Âlemde kimseye yoktur güzârım
Dünyanın terkini kılıp gelmişem*

Söz tamama yetiştı. Salman “Âlemde özgeye yoktur güzârım / Dünyanın terkini kılıp gelmişem.” diyerek yüreğindeki birce tek sevgilinin Gevher Hanım olduğunu açığa vurdu. Gevher Hanım inandı ki Salman’ın sevdiği kendisidir.

İki âşık göz göze gelip, ele ele tutuşup, kol kola takışıp,
dudak dudağa tokuşup, diz dize vuruşup öyle bir sarıldılar ki,
ne minval üzere diyelim;

*Sandal şana siyah tele
Şeyda bülbül kızıl güle
Gümüş kemer ince bele
İpek köynek kaddi dala
Nâkşker bazment kulaç kola
Farsî lügat imran dile
Ürkek sona duru göle
Aç arı çiçeğe,
İğdir pambuğa,
Azerî bozbaşa
Kars hamama,
Ardahan kayışa
Çıldır çeçile,
Şüregel lavaşa
Posof zinele,
Yerli haşıla
Deve kangala,
Terekeme hangele
Kürt şivli beze,
Âşık saza*

nasıl sarılırsa, bunlar birbirine öyle sarıldılar. Bir zaman sonra bunlar ayırt oldular. Arada malayani iş yok!... Bir zaman sonra sofraya donandı. Çay, kahve, tütün; keyifler oldu bütün. Cenâb-ı Allah hepiniz daima böyle huzurlu mutlu keyifli etsin inşallah. Bu keyif keyfiyet bittikten sonra Selman Bey dedi ki:

-Gevher Hanım! Şimdi siz ikinci vezir Cemal Bey'in oğlu Esat Bey'in oğluna nişanlısınız, fakat mana gönül verdiniz.

Gevher Hanım dedi ki:

-Allah rızası için, yarım nikâh bile kıyılmamış, bir nişan yüzüğü bile takılmamış. Sadece bir söz verilmiş. Men istemirem, men seni istiyirem.

-Peki! Mana müsaade, men Bağban Abuzer'in evine gideyim. Gün olur bağda, gün olur bahçede çardak altında, gün olur bu sarayda buluşuruz. Bir şeyler düşünüp günün gecenin birinde, bir az aklımızı serimize alırız.

Böyle deyince Gevher Hanım ağladı. Dedi ki:

-Neden ağlıyorsan?

-Korkuram ki, giderseniz bir daha dönmezsiniz. Ona ağlıyırım.

O zaman Gevher Hanım efkâr ile bu sözleri söylüyor:

(Makam: *Gülebeyi*)

Aldı Gevher Hanım:

*Oğlan mana bir ilgar ver öyle git
Gel seninle durak ahd ü amana
Gönülden yâd etme men bi-çareyi
Çıkartma hayalden getir gümana*

Aldı Salman Bey:

*Sevda seri meni bî-tab eyledi
Bu aşkın elinden geldim amana
Müjgân kirpiklerin sinemi oklar
O hilâl kaşların menzer kemana*

Aldı Gevher Hanım:

*Eyer ayırsalar bülbülü gülden
Gözü bağlı kuşum ne gelir elden
Hulus-ı kalb ile derun-i dilden
Ahd ü peyman edek ilgar imana*

Aldı Salman Bey:

*Başına döndüğüm lebleri meze
Düşmüşem cebrine çekerem ceza
Bir lahza bakmasam o bedir yüze
Günü günden halim döner yamana*

Aldı Gevher Hanım:

Gevher der korkaram nâ-murat olak

*Hayal-i gamgînli perişan kalak
İş aksine gitse ne çare kılak
Belki tebdil oldu devr ü zamane*

Gevher Hanım burada demek istiyir ki; “Men nişanlıyım aniden düğünüm başlasa ne yaparız.”

Aldı Salman Bey:

*Salman der sevdiğim eyleme keder
Görek ne gösterir Ganî mukadder
Terlan şikârına can tuhfe eder
Bülbül keş bakar mı gül yasemene*

-Sizden tek bir dakika ayrılma imkânım var mı? Fakat vaziyet böyle icap edir. Men Bağban Abuzer’in evine gedecem. Senli-menli karşılıklı muhabere yapalım; günün saatin birinde gidelim.

Salman Bey kalktı Bağban Abuzer’in evine gitti. Salman orda Gevher kendi sarayında.

*Aradan günler, haftalar geçti.
İki âşık bahçede buluşup göz eyledi,
Tenhada buluşup naz eyledi.
Oğlan yoluna giderdi,
Ne eylediyse, giz eyledi.
Akşam sabah gülüşüp, konuşup saz eyledi.
İşitenler, görenler, ezedi, bezedi;
Bir kuyruklu söz eyledi.
Yine en büyük zulümü, Camal Vezir eyledi.*

Biz gelelim kime? Taht-gâh binasında Kahraman Padişahına Kız babası Celal Vezir’e, oğlan babası Cemal Vezir’e. Kahraman Padişah dedi ki:

-Cemal Vezir! Menim duyduğuma göre iki vezirlerim akraba olmuş. Celal Vezir kızını vermiş sizin oğlunuza, siz de almışsınız oğlunuza. Bu günlerde bir düğün yapsanız. Bir de düğün âlemiyle birkaç günümüz geçse olmaz mı?

Oğlan babasının nasıl olsa yüreği yufka olur. O zaman Cemal Vezir dedi ki:

-Hay hay kıble-i âlem! Menim başım üzerine, yalnız, iş kız babasındadır. Çünkü "Kız kapısı şah kapısıdır." derler. Men onun emrindeyim ne şekil isterse öyle olsun.

Bunun üzerine iki taraf aldım-verdim yaptılar. Her kesimlerini kestiler. "Gelen bugünkü gün düğün başlayacak." diye karar verdiler.

Celâl Vezir, tez el elden bu haberi kızına ulaştırdı:

-Güzel kızım, gökçek kızım, altın pürçek kızım! Tez düğün hazırlığını gör; gelen bu günkü gün düğününüz başlıyor. Kırk gün kırk gece toy-düğün olacak.

Gevher Hanım bu haberi işitince beyninden vurulmuşa döndü. Yüzünün alı gitti, gözünün kanı gitti. Bayılıp düşecek gibi oldu. Haberciye bunu belli etmedi. Çıkarttı müjdesini verip onu gönderdi.

Hemen yanına sır dayesi olan cariyeyi çağırdı. Bir kâğıt yazıp bunu cariyesine verdi.

-Bunu doğruca götür, Salman Bey'e ver, dedi.

Cariye, mektubu Bağban Abuzer'in evindeki Salman Bey'e götürüp verdi. Salman Bey zarfı açıp, içindeki mektubu okumaya başladı. Tabi yazan Gevher Hanım'dı. Kâğıda şöyle yazılmıştı.

(Makamı: Zarıncı)

Aman kâğıt benim vâsf-ı halımı

Mevlâ'yı seversen yetir yârime

Hasretinden dide-giryan olmuşam

Muhalif çıkmam itibarına

Nec'eylerem

Günüzü gec'eylerem

Yârim mensiz dolanır

Men yârsız nec'erem

Bu şuggayı götür ver bî-insafa

Mahşer günü onla durram mürafa

Çünkü ilgarına yok imiş vefa

Niye meni saldı gam efkârına

*Gülde gördüm
Gülleri gülde gördüm
Yılan kirpi ağzında
Çok yaman günde gördüm*

***Gevher** der yıkılıp tertip kurdular
Sinem üzre tiğ-i temren vurdular
Vade tamam oldu cevap verdiler
Bizi yandırdılar hasret narına
Men de var
Götür suyu mende var
Doksan dokuz yaram var
Gel birini sen de vur*

Salman Bey, bu ifadeyi okur okumaz, derhal Bağban Abuzer'e emir verdi, Bağban Abuzer atı eyerledi, binek taşına çekti. Salman Bey pür-silah kuşandı. Bağban Abuzer'den helâllik aldı. Ayağını üzengiye koydu, eyerin orta yerinde terlan gibi karar kıldı. Doğru sürdü, Gevher Hanım'ın sarayına. Salman Bey içeri girdi ki, ne girsin; Turnatel gözlerinden kanlı yaş döküyor. Salman ağzını açıp sormadan kız, saçlarını saz eyleyip sözünü söyledi, Salman Bey de ona karşılık verir.

Aldı Gevher Hanım:
*El elden üzülür merhamet eyle
Bu yerden bir yana götü(r) git meni
Vade tamam oldu iş hitam buldu
Koyma yana yana götü(r) git meni*

Aldı Salman Bey:
*Rahme gelip elin versen elime
Ok vursalar cana götürrem seni
Yedi düvel hisar çekse yoluma
Hükmeder meydana götürrem seni*

Aldı Gevher Hanım:
*İhmallik eyleyip kılma mudara
Fırsat elden gider bulunmaz çare
Gelmesin sedamız hiç bu diyara*

Bir tebdil mekâna götü(r) git meni

Aldı Salman Bey:

*Avcı şikâr payı vermez laçına
Heç uyar mı çalağanın göçüne
Belh ü Buhara'ya Çin ü Maçin'e
Lâ'l-i Bedîşhan'a götürrem seni*

Aldı Gevher Hanım:

***Gevher'i** sen saldın cebr-i zulüme
Bak da rehim eyle müşkül halime
Düşmüşem deryaya el at elime
Gark etme ummana götü(r) git meni*

Aldı Salman Bey:

*Men **Salman**'am düştüm aşkın ahına
Civan ömrüm gider gam kütahına
Sıdk ile yalvarak Şahlar Şahı'na
Bir adil divana götürrem seni.*

Söz tamamen yetiştii. Salman Bey atını eyerledi, silâhlarını kuşanıp has bahçenin kapısına bekleyen Gevher Hanım'ın yanına geldi. Gevher Hanım baktı ki o sırma saç, kalem kaş gitmiş yerine bir yaraşıklı oğlan gelmiş. Gevher Hanım da silahlanmıştı. Karanlıkta el ele değince Salman Bey dedi ki:

-Güzel yârim bu ne kıyafet, bu ne hal?

Gevher Hanım sevgilisinin kulağına eğilip pıçilladı;

-Men kırk askere bedel cenk kurup, kılıç çalaram; ok atar, kalkan tutaram. Atam vezirle, kaynatam olacak Cemal Vezir, dalımıza leşker salacak. Haydi, sür atını, sabah olmadan uzak dağlara yetip yüce tepeleri tutak.

Gecenin karanlığında bir ata iki kişi binip yavaşça süzölüp eşîge çıktılar. Bütün gece at teptiler; sabahleyin bir cennet diyara yettiler. Gevher Hanım'ın gözünden uyku dökölüyordu. Hemen atlarının başını çekip indiler. Terlerini alıp atları ota saldılar. Salman Bey dedi ki:

-Ey ala gözlü yârim! Menim sana güzel bir haberim var. Bu gördüğün dağlarda benim kırk yiğit adamım var.

Gevher Hanım buna çok sevindi. Salman'ın dizine başını koyup uykuya daldı.

Ver elini mana Çin-Maçin ülkesinde Bedişhan şehri... Atı sürüp gitmede olsun...

Efendim iki zümre vardır. Bir zümre var ki iki dostun ahababın arasını kurar onları birbirine kırdırır, sözüm ona Allah ona lanet etsin. Bir zümre var ki vatanımız milletimiz için çalışır Allah ondan razı olsun. O şehirde bir nabekâr oğlu nabekâr vardı ki iki mümin kardeşin arasını bir tek saniyede bozardı. Onun ismine Çamkırçölpen derlerdi. Her insanın bir işi, bir mesleği olar. Bu adamın işi de muhbirlik, nemi de müzevirlikti. Sabah erken gözünün uykusuyla, belinin yakısıyla yürür, kendine iş arardı. Kapılar dinler, duvarlara pusar bacaları basar; kim, kimin için ne söylüyor, onları aldığı gibi yerine ulaştırırdı. Arkasından söyleyecek adam bulamazsa, kendini başkalarına kötüleyip içini soğuturdu. Müzevirlik ona ecdadından miras kalmıştı.

Çamkırçölpen, Kahraman şehrinde mahalleden çarşıya gelir. Bir de gördü ki bir delikanlı terkinde arkasında da Celal Vezir'in kızı Gevher Hanım gidir. Allah Allah gözüne inanmadı. Bir daha baktı "Vallahi odur." dedi kendi kendine. Döndü geldi. Geldi berberde tıraş oldu, gitti lokantada yemek yedi. Kahvede çay içti. Yalnız caddelerde peyderpey bando mızıka çalır, mahallelerde davul zurna çalıyor, kahvede âşıklar çalıyor. Şehir böyle bir ihtişam içerisinde. Kahveden çayını içtikten sonra kalktı bu, doğru Hükümet binasına geldi. Girdi içeri, kapıya yaslandı. Kahraman Padişah şöyle oturmuş, Celal Vezir'le Cemal Vezir de böyle. Bunu sadrazam karşılamış. Neyse oturmuşlar Celal Vezir döndü ona dedi ki:

-Çamkırçölpen, başında çok manalar gözüktüyor. Hayrola?

Dedi:

-Celal Vezir! Bizim bu şehir bir ihtişama gark olmuş, bunu merak ettim.

-Sen bilmirsen mi, kızım Gevher Hanım'la Cemal Vezirin oğlu Esad Bey'in düğünü, gelen bu gün başlayacak. Sağ olsun millet yedi gün evvel başlıyr buna.

-Hah hah hah! diye güldü Çamkırçölpen.

-Ula o ne biçim gülmek?

O zamana kadar Çamkırçölpen;

-Hani Gevher Hanım, hani Gevher Hanım, dedi.

Celal Vezir'in bu zoruna gitti.

-Cellât, diye seslendi.

Cellât geldi.

-Bunun kollarını arkadan bağlayın.

Kollarını bağladılar, böğrü üste yıktılar oraya.

-Gidin, dedi Gevher Hanım'ı getirin. Bu benimle dalga geçir.

Celâl vezir, önce inanmadı, etrafı karış karış arattı. Şehir, ev, apartman, çarşı, pazar, tarla çay, bağ, bahçe. Geldiler, haber verdiler hükümet erkânına, Gevher, yoktu.

Celal Vezir emretti

-Açın, dedi Çamkırçölpen'in kolunu.

Açtılar. Dedi ki Celal vezir:

-Peki, sen ne demek istiyirsen?

-Tahminime göre bundan iki saat evvel, senin kızın kimliği bilinmedik bir delikanlı terkinde, bak bu semte gitti.

Celal Vezir boynunu katladı, kafasını sağ omuzu üstü üstüne koydu. Kahraman padişaha manalı manalı baktı. Kahraman Padişah dedi ki:

-Celal Vezir, namusum hariç ve tahtım tacım hariç, dile dileğini, verecem muradını.

-Evvel emirde benim dileğim sizin sağlığını padişahım. İkincisi de benim emrime iki süvari tümenini verin, dedi.

-O ne demek, iki süvarinin lafı mı olur, hepsi senin emrinde; sen benim baş vezirimsen.

Malumunuz o zaman ateşli silah yok, kol kuvvetiyle kargı, kılıç, mızrak, gürz... Bu silahların zamanı. Bunları aldı yanına, müzevir Çamkır Çölpen'i de. Bunlar sür ha sür gitti.

Bunlar bu koşum gitmede olsun biz gelelim kime Salman Bey'le Gevher Hanım'a...

Bunlar Bedişhan sınırını geçtiler. Salman Bey'in kendi vilayetin sınırına gittikten sonra tabi at yazık iki adam taşıyor. At yoruldu Salman Bey ve Gevher Hanım attan indiler. Atın eyerini aldı, atı otlatmaya bıraktı ipini bağladı. Gevher Hanım, bir ağacın dibinde oturuyor. Salman Bey geldi Gevher Hanım'ın yanına. Dedi:

-Gevher Hanım bizim İslâm dinimiz çok yücedir. Bir emri var, o yerine gelmeyince biz birbirimize elimizi atsak haramdır. Bizim bir nikâh merasimimiz var, o zamana birbirimize dokunmak yok. Yalnız izin verirsen başımı bu dizinin üstüne koyacam, doya doya senin o güzel cemalini seyredecem.

-Hay hay!..

Müsaade geldi. Dizlerine uzandı delikanlı, bunu biraz seyrettikten sonra, tabi yorgun olduğu için biraz sonra yorgunluktan kan kuvvet uykuya geçti.

Öte taraftan da o tümen Celal Vezir'in askeri gelmekte...

Gevher bir zaman sonra baş döndürdü ki kendi memleketine doğru, bir de ne görsün; teee dağ taş asker.

Gevher Hanım sesiz sessiz ağladı. Gözlerinden akan 3-4 damla yaş Salman Bey'in yanaklarına döküldü. Gözyaşı, yuvasındayken sıcak olur, ayrılır ayrılmaz buz gibi olur. Salman Bey gözünü açtı ki kır at başında eşinir, Gevher Hanım ağlıyor. Kalktı oturdu.

-Hayrola Gevher Hanım! Eğer pişman olacaksaydım, hiç babanın evinden çıkıp buraya kadar gelmeyeydin. Gözyaşı dökmendeki mana nedir?

Gevher Hanım, durmadan ağlıyır. Salman Bey, onun ağladığına kıymayarak götürüp bu sözleri okuyor:

Aldı Salman Bey:

*Melül müşkül duran perişan yârim
Sen niye tüşüfsen gam telaşına
Sevda çekif aşk oduna yanaram
Türlü türlü haller gelir başıma*

Aldı Gevher Hanım:

*Oğlan senin hiç insafın yoğumuş
Niye meni saldın aşk ataşına
Bu mühletin bir fırakı görölmez
Nâ-hak yere cefa çektik boşuna*

Aldı Salman Bey:

*Sabrımın kararı canımın canı
N'eylerem dünyayı görmesem seni
Dide giryan edif sızlatma meni
Kurban olam humar gözün yaşına*

Salman Bey arkası dönük olduğundan askeri görmüyordu. Eliyle o tarafı işaret edip şunları söyledi:

Aldı Gevher Hanım:

*Her taraftan hisar oldu yolumuz
Yüz dönderif ulusumuz elimiz
Acep neye varacaktır halimiz
Felek bizi vurur fehle taşına*

Salman Bey döndü baktı ki dağ taş asker. Bunu görür görmez maneviyata el attı Salman Bey, sözü bu şekil sonuçlandırdı.

Aldı Salman Bey:

***Salman** der sevdiğim kılma ah ü zar
Yunus'a deryada imdat eden var*

*İbrahim Halil'i yandırmadı nâr
Fikir gerek bu hayali düşünce*

Aldı Gevher Hanım:

*Gevher der halimiz oluftu yaman
Yetiş imdadıma Sahibü'z-Zaman
Ol Allah'tan gayri kalmadı güman
Düşmüşük dünyanın mihnet işine*

Salman Bey, cenk donunu giyinip altın kabızalı kılıcını sol yana takıp yay okunu yerine bağladı. Gürzünü, kalkanını eline aldı. Gevher gördü ki bu yiğit, tek başına yüz kişiye karşı çıkmak ister. Eline sarılıp yalvardı.

-Aslan yürekli, aslanpençeli yiğidim güzel-gökçek civanım! Gel etme. O kadar leşkerle sen nasıl başa çıkarsın? İkimizin atı da gökte uçan kuşa yeter, gel kaçıp kurtulalım, dedi.

Bakar ki yâri sözden anlamaz; kırk örük saçından birini döndürüp saz eyledi, görelim ne dedi:

Aldı Gevher Hanım:

*Sevdiğim ne hayaldesin
Deryaya dalmak olur mı
Cefâ çekip matlub aldık
Bî-murat ölmek olur mı*

Aldı Salman Bey:

*Goşun geldi saf saf oldu
Zararcı kalmak olur mı
İtibar edip düşmana
Müdara kalmak olur mı*

Aldı Gevher Hanım:

*Yağı gelir her bir yandan
Nice geçip şirin candan
Böyle ceng-i Nuh tufandan
Hiç ferah bulmak olur mı*

Aldı Salman Bey:

*Koç yiğit cenge düşmemiş
Baş koyup candan geçmemiş
Düşman meydandan kaçmamış
İntikam almak olar mı?*

Aldı Gevher Hanım:

***Gevher** der ahir şer olup
İşimiz Allah'a kalıp
Bu kadar goşuna dalıp
Selamet gelmek olar mı?*

Aldı Salman Bey:

***Salman**'ın Hak'tır medarı
Sevdiğim etme kederi
Mukadder yazan kederi
Defterden silmek olar mı?*

Söz tamama yetiştı.

Salman Bey ata bir zahma vurdu. Arazi çok müsait. O taraf kaya, bu taraf kaya, düz yol ortadan gedir. Gevher Hanım da geride bir ağacın dibinde oturur. Ama talimat alan pehlivanlar, Celal Vezir'den talimat alan pehlivanlar onlar tetiktedirler. Gevher Hanım dedi ki:

-Salman Bey! Biz ileride fikrimize koymuşuk, hayat arkadaşyyık, Hayatın hem cefasına hem sefasına biz ahdetdik. Kılıç sana... Kargıyı da mana ver, beraber gidelim.

Vezir kızı en namdar pehlivanlar kimi, kılıç çalar, cenk ederdi. Salman, Gevher'in savaşmasını istemedi. "Ne de olsa bu bir kadındır. Men evvel Allah buradan kurtulurum. İlerde herhangi bir gün aramızda evde bir ufacık münakaşa olsa, 'Men olmasam seni öldürürlerdi.' diye bu benim başıma kalkar." diye düşündü. Ona eğer kendisine bir şey olarsa, ancak o zaman kendini korumak için cenk eylesesini söyleyip atını mahmuzladı.

Kır at bir ejderha gibi ileri atıldı. Boynu uzadı, karnı yere yapıştı, kulakları ufalıp başı bir mızrak kimi sivrildi. Döşü genişleyip sertleşti, bir gemi döşüne döndü. Uçup leşkerin içine daldı. Gelenler öyle bildi ki sürüye bir canavar daldı. Kimi şaşırdı, kimi dili tutulup seyre daldı. Salman, yılandilli, altın kabzalı kılıcını öyle salladı ki, bir vuruşta bir kaç adamın kellesini uçurdu.

Öte taraftan altı tane pehlivan dağın o tarafından aştılar arka tarafa, Gevher Hanım'ın oturduğu ağacın dibine geldiler, habersizce. Gevher Hanım'ı nasıl kartal bir civcivi kaldırır o şekilde kaldırdılar. Gerisin geri getirdiler. Celal Vezir;

-Biz bu işte muvaffak olduk,

deyip borazana emir verildi. Borazan geri çekil borusunu çaldı. Orda çekti gitti.

Ordunun çekildiğini görünce Salman Bey'e bir mağrurluk geldi. Dedi ki kendi kendine; "Gidip Gevher Hanım'a söyleyeyim ki nasıl yitmişim." Atı sürdü geri geldi. Gevher Hanım'ın oturduğu yere geldi baktı Gevher Hanım yoktur. Attan indi, atı bir yere bağladı. Başladı oraları iğne arar gibi onu aramağa. Gevher Hanım yoktur. Anladı ki Gevher'i alıp kaçmışlar. Orda Salman Bey'in var azasına şiddet-i zelzele düşüp payız gazeli gibi titreme başladı. Götürüp bu sözlerin okudu:

(Makamı: *Yanık Kerem*)

*Nevrağ-ı bezesten zihni zer kumaş
Fem-i dürdaneden elim üzüldü
Bir nakş-ı münakkaş endamı haşhaş
Gerdan-ı mineden elim üzüldü.*

*Ezzinem üzen günü
Ata vur üzengünü
Kıyamet onda kopar
El elden üzen günü*

*İbrişim muyları cıga pervazlım
Tiğ-i müjgânları pünhanda gizlim
Billurdan şuleli çem-çerağ yüzlüm
Bir mermer sineden elim üzüldü.*

*Ezzinem alçak felek
Silahın al çak felek
Na-merde fırsat verdin
Na-mertten alçak felek*

*Salman'am ağılaram men yana yana
Ateş aldı cismim od düştü cana
Terlan gönlüm düştü zulmat divana
Yeşilbaş sonadan elim üzüldü
Ezzinem arkaca
Sürüm gelmir arkaca
Arkımı sel apardı
Arkam yoktu arkaca*

Söz tamama yetiştı. Salman Bey kalsın burada, haberi kimden verelim; Celal Vezir'den, Gevher hanım'dan...

Celal Vezir, Gevher Hanım'ı alıp bir tümen askeriyle durmadan yol aldılar. Bir vakitten sonra Bedişhan şehrine dâhil oldular. Asker Gevher Hanım'ı teslim edip kışlasına gitti.

Celal Vezir, Gevher Hanım'ı Baldızı olan Mine Hanım'ın yanına gönderdi. Mine hanım, buna ecir ve eziyet etmeye başladı ki "Esat Bey gibi bir delikanlıyla nişanlıyken, hiç aslını astarını bilmediğın bir delikanlıyla niye kaçtın?" diye...

Biz gelelim kime; tahtgâh binasında başta Kahraman Padişah, vezirleri ve hükümet erkânına...

Celal Vezir, emretti, müzevir olan Çamkırçölpen'i huzuruna celb ettirdi. Dedi ki

-Çamkırçölpen! Senin kulağın deliktir, bilirsin. Acaba benim kızıma bu şehirde kim yataklık yapmış?

O da dedi:

-Sizin kızınıza yataklık yapan, sizin gül bahçenizin bağbanı Abuzer'dir.

Bağban Abuzer'in ne kadar sülâlesi varsa erkek olmak şartıyla hepsini kolları arkadan bağli torladı-topladı getirdiler. Bunların katline ferman yazıldı.

Bu âlem de bu şekil burda kalsın. Biz size kimden haber verelim; Salman Bey'den...

Salman Bey ağladı aradı, sızladı aradı, Gevher Hanım yok! Kendi kendine böyle bir hesaba oturdu. Böyle bir muhasebe yaptı: "Men şimdi memleketime gitsem, bu kızın hasretinden yakın zamanda ölür giderem. Mecnun gibi bu sahralarda çöllerde kalsam yine öleceğim. Kızın peşi sıra gitsem zaten benim başımı kesip koltuğuma verecekler. En iyisi men kızın peşi sıra gedeyim, meni bir anda öldürsünler."

Atını bindi ve sürdü, Kahraman şehrine geldi. Doğruca Bağban Abuzer'in kapısına gitti. Bağban Abuzer'in bacısını saraydan kovmuşlar, bu da evlerine gelmişti. Salâtın pencereden böyle baktı ki Salman Bey gelmiş. Çıktı dışarı.

-Ömrüm sana kurban Salman Bey, geldiğin yollara kurban olayım.

"İnsanoğlu hilebazdır, kimse bilmez fendini." Çok yumuşak sözlerle atın dizgininden tuttu Salman Bey'in atının eyerini aldı, ipini uzattı bahçenin içerisine. Salman Bey'i çağırıp odaya aldı. Salman Bey teçhizatını çıkarıp askıları astı. Dedi ki:

-Salman Bey! Hiç merak etme. Men varken evvel Allah size zeval yoktur. Çok yorgunsunuz, şu karyolanın üstüne uzanın, Allah ne vermiş ise neyimiz varsa men sana yemek hazırlayacam inşallah. Biraz da uyu, yorgunsun, men seni kaldırıram, yemeğini yersen, Daha men ölmemişim, akşam karanlık bastığı sırada Gevher Hanım'ı sana teslim edecem, al götür.

Salman Bey'in içine bir sevinç geldi, buna güvenip yatağına yattı. O yatmada olsun, Salâtın çıktı dışarı, dış kapının yavaşça kilidini taktı, doğru gitti tahtgâha.

Tahtgâhın kapısı açıldı. Baktı ki sülâlemin hepsi kolları arkadan bağlı. Katil fermanları yazılmış bir imza beklenir, boyunları vurulacak.

Celal Vezir bunu gördü. Salâtın'a dedi ki "Be saçı buçuk! Bir marifet mi yapmışsın, sen burada ne arıyorsun?"

Salâtın döndü Celal Vezir'e dedi ki:

-Yazık bu millete, memlekete ki sizin gibi bir yöneticinin eline geçmiş! "Toprak sizden yukarı kaldırsın."

-Niye?

-Bunların suçu nedir ki öldürüyorsun? Eğer sen öldürecekse, yapılanları sana kim yapmışsa onu bul, onu öldür.

Dedi ki:

-Sen hiç merak etme. Men bunları öldürdükten sonra, ömrümü çürütüp, hazineleri boşaltıp onu da yapacam.

-Hazine senin babanın çiftliği midir? Kimin hazinesini boşaltıyorsun, dedi Salâtın. "Uzun söz Kur'an'a yakışır." Mana bak Celal Vezir! Men şimdi senin hasmını sana teslim edersem, mana ne verersen?

-Bunların suçlarını affederim, dedi.

-Men zamane insanlarına inanmıram. Mana senet imzalayıp verirsen men de senin düşmanını sana teslim ederem.

Senet yapıldı. Senet yapıldıktan sonra Salâtın Celal Vezir'e söyledi ki;

-Fılan filan filan pehlivanları, benim emrime ver.

Celal vezir, ona da "Peki!" dedi. Çok marifetli pehlivanlar var. Altı tane pehlivan aldı ve yürüdü, bağdaki eve. Yolda pehlivanlara talimat verdi. Dedi:

-Arkadaşlar! Değil altı tane, siz altmış pehlivan olsanız hakkından gelemesiniz. Yalnız men bunu bir fend ile size teslim edecem, dedi.

Bunlar sessizce kapıya geldiler. Salâtın kapının arkasından kulak verdi kapıya. Baktı hiçbir şey yoktur. Yavaşça kapıyı açtı salona girdi, odanın kapısını dinledi, baktı bir şey yoktur. Baktı ki Salman Bey çok tatlı bir uykuda. Pehlivanlara işaret verdi, pehlivanlar sessizce içeri girdiler, çullandılar Salman Bey'in üstüne. Salman Bey'i altüst çevirip kollarını bilekten dirseğine kadar arkadan sıkıca bağladılar. Salman Bey

gözünü açar açmaz gördü ki bir gaddarın eline geçmiş, kurtulması Allah'a kalmış.

Bunlar oradan Salman Bey'i aldılar, kılıcın yassı tarafıyla döve döve Salman Bey'i tahtgâha getirdiler. Salman Bey kapıdan içeri girer girmez Celal Vezir emir verdi:

-Şu katledilmelerine ferman yazılan şahısların fermanı yırtılsın, kollarını da açın, affettim, dedi.

Allah cümlemizi darda koymasın, inşallah. Sonra Celal Vezir dönüp Kahraman Padişaha dedi ki:

-Ey Zıllullah-ı âlem! Şimdi benim sizden bir dileğim var.

-Buyur, söyle dedi Kahraman Padişah. Daha önce söylemiştim; tacım tahtım, namusum hariç iste dileğini verecem muradını.

-Altı saatliğine bütün hükmü benim elime ver.

Dedi.

-Hay hay! Altı saatliğine hüküm senindir.

O zaman vezir padişahın yerine çıktı, padişah vezirin yerine indi. Hemen o dakikada

-Cellât, diye emir verdi.

Üç cellât bunun etrafını sardı. Kahraman Padişah içinden dedi ki; "Men bu işin ayarını kaçırdım. Celal Vezir, hırs ile bu delikanlıyı öldürecek." Dedi ki Celal vezir'e:

-Celal Vezir! Bunun canı bizim elimizde. Şimdi de öldürsek aynı, on beş sonra, yarım saat sonra da öldürsek aynı. Yalnız Çamkırçölpen'in bize söylediğine göre bu "Hak Âşığı"ymış, ilhamlı âşıkmış. Eğer böyle bir şeye sahipse, biz de bunu öldürürsek, ne bizim otumuz biter, ne suyumuz akar. Şimdi sen mana biraz müsaade et men bunu deneyecem.

Delikanlı kolu bağlı dinliyor. Kahraman Padişah Salman Bey'e sordu:

-Sen nerelisen, dedi:

-Men Çin-Maçin ülkesinin payitaht Şehri olan Bedihşan şehrindenim.

-Senin ismin nedir?

-Salman Bey.

-Sen kimin oğlusun.

Dedi:

-Men Alihan Vezir'in oğluyum.

-Öyle mi?

-Evet"

-Vezirken, niçin rezil oldun öyle mi? Menim ülkemden vezir kızı kaçırmaya cesaret ettiğine göre sen ya başını hiçe sayan bir âşık, ya aklını yitiren bir deli olmalısın. Eğer "Hak Âşığı"ysan ilmi, kelamı, dini, diyaneti iyi bilmen gerek. Bu göster bakalım.

Bunun üzerine Salman Bey bağı taşı, gözü yaşlı, elli bağı, ayağı zincirli olarak derinden bir "ah" çekip şöyle dedi:

Aldı Salman Bey:

*Başına döndüğüm adalet şahı
Rahm-i hidayete bağışla meni
Sırrı nihayetsiz Mevlâ aşkına
Aff ü mağfirete bağışla meni*

*Makam-ı Muhammet mirac-ı eflâk
Buyurdu şanına "Levlâke levlâk"
Rahmetenli'l-âlemindir cismi pak
Fahr-i Kâinat'a bağışla meni*

*Sefil **Salman** oluf hayali derviş
Âşık-ı maşuktan kılma feramuş
İncil Zebur Tevrat Kelâm-ı teftiş
Furkan-ı ayete bağışla meni*

Padişah, Celâl Vezir ve orada bulunanlar Salman Bey'in söylediklerine şaşılar.

-Eğer bu “hâk âşığı” ise, biz bunun kılına dokunursak, Allah bizi helak eder. Ülkemizde ne yağışımız olur, ne, suyumuz akar, ne otumuz biter, ne ekinimiz biter. Ne atımız, itimiz yola gider, ne koyunumuz kuzu verir, ne de kızımız, avratımız oğul-kız yüzü görür” diye düşündüler.

Calal Vezir, yanındakilerin içinden geçenleri bir bir okudu. Kızını kaçırp kendini herkese rezil eden bu oğlanı affedeceklerini anladı. Engel olmak için dedi ki:

-Ey devletli, şevketli, kudretli Padişahım! Bu adam eğer “hâk âşığı” olsa, gelip babasından kızını ister, yoluyla yordamıyla sevgilisine kavuşurdu. Bu ne yaptı? Bir eşkıya gibi otak basıp kız kaçırdı. Sonra da bize karşı gelip en seçkin yiğitlerimizi telef eyledi. Âşığım belinde kılıcı değil, elinde sazı olur.

Padişah Salman’a döndü.

-Ne cevap vereceksen, dedi.

Salman Bey;

-Ellerimi çözün, bir de saz verin söyleyim, dedi.

Salman’ın ellerini çözdüler, eline bir saz verdiler. Aldı bakalım salman bey, orada hazır bulunanlara ne söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Hökmət mesnedinde duran vezirler
Çeşmimi sel eden aşk ateşidir
Baş eğmezdim ne sultana ne hana
Meni müşkül kılan aşk ateşidir*

*Yunus gibi men kalmışam deryada
Mevlâ’yı sevenler yetsin imdada
Yedi yıl Mecnun’u çöl ü sahrada
Leylâ’ya kul eden aşk ateşidir*

*Âh çeksem zemini arşa yetirer
Ne âb akar ne nebatat bitirer*

*Bî-neva bûlbûlü gülden ötürer
On bir ay lal eden aşk ateşidir*

*Eğer düşünseniz geçen işleri
Menden sormazsınız bu teşvişleri
Ferhat külüngüyle deldi taşları
Dağları yol eden aşk ateşidir*

***Salman**'ı intizar koyman yarına
Batmayın ahıma inkisarıma
Kerem'in cismini sevda nârına
Yandırıp kül eden aşk ateşidir*

Salman'ın sözleri, çok manalıydı: Demek istiyirdi ki: "Mecnun, Leyla'nın aşkından çöllere düştü. Ferhat, Şirin için dağlara; Kerem de Ash yüzünden yollara düştü, aşkın ateşi yandırıp kül etti. Men de Gevher Han'ın yüzünden buralara düştüm. Her kim Hak Âşıklarına engel olduysa, onlara eylediyse, Allah yanlarına koymadı. Siz de mana eziyet ederseniz, Allah sizin de yanınıza koymaz." deyirdi.

Ortalığı bir sessizlik kapladı. Başta Padişah bütün vezirler, muhafızlar, zindancılar, cellâtlar başlarını önüne, eğdi. Hepsini bir düşünce aldı.

Kahraman Padişah başını yerden kaldırdı:

-Bu delikanlı Hak Âşığına, benziyor. Bunun kılına dokunsak, Allah bizi taş eder, oğul-uşağımızın, yedi sülâlemizin üstünden belâ eksik olmaz.

Herkes bunu kabul etti, ama Celal Vezir karşı çıktı.

-Padişahım sağ olsun, bir iki hane söz demekle bir adam hak aşığı olmaz. Bir muamma sorup imtihan edelim. Eğer muammayı çözerse o zaman bir diyeceğimiz kalmaz, dedi.

Padişah ve yanındakiler buna razı oldu. Celâl Vezir, emir verdi; Salman Bey'in elini kolunu bağlatıp zindana götürdüler. Bahçenin bir köşesinde iki saat içinde gizlice muamma düzdürdü ve bunu bahçenin o köşesine koydurdu. Etrafına da seyir için yerler hazırlattı.

Herkes yerini aldı, merakla beklemeğe başladı. Acaba Celal Vezir, nasıl bir muamma hazırlamıştı, Salman Bey bu muammayı çözebilecek miydi?

Biz haber verelim, Gevher Hanım'la, baldızı olacak, Cemal Vezirin kızı Mine Hanım'dan...

Mine Hanım, babası vezirle Camal vezir'in yanına gitti. Dedi ki:

-Baba! Bu imtihanda ola ki Celal Vezir hile yapar. İmtihanda izniniz olursa bir de hanımlar heyeti bulunsun, Salman Beyi gizlice imtihana çeksın.

Camal Vezir:

-Olur, dedi.

Mine Hanım, doğruca Gevher Hanım'ın yanına koştı, babasına söylediğini ona da söyledi. Bu işe Gevher çok sevindi. Neden dersen Salman Bey'i son bir defa daha görmek istiyirdi.

Mine Hanım, Gevher'e bahçenin bir köşesinde en kıymetli elbiseleri giydirdi. Gevher'in kırk örük saçını çözüp göğsüne dağıttı. Saçlarına menekşeler taktı, iki yanağının üstüne iki kızıl gül taktı.

Hazırlıklar tamam oldu. Cellâtlar Salman Bey'i zindandan çıkarıp muamma yerine götürürken yolu bahçenin önünden geçidi. Mine Hanım öne geçip cellâtların avuçlarına gizlice birer kese altın koydu.

-Ey cellâtlar! Bu âşık oğlana biraz müsaade verin bize, bu bahçedeki cariyelere bir türkü söylesin, dedi.

Cellâtlar avuçlarını açıp baktılar ki kızıl kızıl altınlar... Razı oldular. Mine Hanım, Gevher'in yanına gidip gizlendi. Baktı ki Salman Bey'in saklandıkları yeri görmesine imkân yok. Cariyeler Salman'a dönüp dediler ki:

-Hadi Âşık bize bir iki, hane türkü söyle.

Aldı Salman Bey:

*Yârin mermer sinesinde
İbrişim teller açılıf*

*Elvan elvan ağ buhahda
Haşimi haller açılıf*

Salman Beyin sesini işiten Gevher ağlamaya başladı.
Salman, sevgilisinin ağladığını da bildi:

*Şatt düştü tığ-i müjgâna
Ok kimi kâr eyler cana
Humar gözden tane tane
Perişan seller açılıf*

*Süsen sümbül mor menevşe
Düzülüftü hilâl kaşa
Al yanakta koşa koşa
Nevreste güller açılıf*

Mine Hanım, Gevher'i yerinden kaldırıp kendisi oturdu.
Salman onu da bildi:

*Şems ü kamer pühhan oldu
Ay yerine yıldız kondu
Goncanın nevrağı soldu
Ak sine güller açılıf*

*Bir bak zamane yarına
Tez uydu hile şerine
Sefil **Salman**'ın serine
Fitne-yi feller açılıf*

Salman Bey'in her şeyi bir bir söylemesine şaşılar.
Gevher Hanım ise, sevdiğinin cellât elinde eli bağlı oluşuna dayanamayıp bayıldı. Sarayın hekimleri onu ayıltmağa çalıştılar.
Bu sırada Mine Hanım, bir imtihan daha hazırladı. Kırk cariyeyi onar onar dört bölüğe ayırdı. "Bakalım bu âşık, her bölükteki kızların adını bilip sayabilecek mi?" dedi. Salman Bey'e dedi ki:

-Âşık yiğit! Biraz da cariyelerimize söyle, dedi.

Gizlediği cariyelerin hepsi, Salman Beyin göremediği bir geniş çardak altında oturuyordu. Mine Hanım işaret etti; önce birinci bölükteki cariyeler ayağa kalktı.

Aldı Salman Bey:

*Selvi, Senem, Sayat geldi
Hanzade, Menövşe, Döne
Perişan, Güldeste, Bahar
Taze-ter düşüf sağ yana*

Salman Bey, on kızın da adını bilmişti. Şimdi ikinci bölüğün kızları ayağa kalktı.

*Zöhre, Selma, Tükez, Güllü
Hatçe, Narin, Perzat, Telli
Ayşe'nin ağ yüzü halh
Gülgez'in gerdanı mine*

Üçüncü bölük ayağa kalktı:

*Hünkâr, Şöhret, gelir Hatun
Hannene, Şahzade, Altun
Hayal, Hamım, Gülavatın
Salâtın od salar cana*

Son bölük de ayağa kalktı:

*Dilebruz, Zernişan, geldi
Bağdat, Peri, Bağdagül'dü(r)
Lâle'nin yanağı aldı
Dudu, Kumru, Tavus, Sona*

Salman Bey, kırk cariyenin adlarını söylediği gibi, Gevher Hanım'ın üzüntüden bayıldığını da bildi.

*Bu garaz serencamıdır
Selman'in efkâr gamıdır
Kâbe'yi yıkmış kimidir
Gevher'i salan o güne*

Mine Hanım, ayılan Gevher'in yanına gitti, teselli, etti. Dedi ki.

-Menim bütün muammalarımı çözen bu yiğit düpedüz Hak Âşığı'dır, hiç şüphən olmasın. Baban Celâl Vezir'in çok çetin muammasını da çözüp kellesini kurtaracak, bunu bil. Yeter ki onu şaşırtacak hileli yollara başvurmasınlar.

Gevher Hanım, kendine geldi. Mine Hanım'a dedi ki:

-Dünya gözüyle Salman Bey'i bir daha göreyim.

Mine hanım, buna razı oldu, cellâtların avucuna birer kese altın daha koydu. Gevher yaklaştı ki ne görsün, ala gözlü yârinin, elleri arkadan bağlı, ayakları zincirli, boynu demirli... Gözünden kanlı yaş akıtıp sevgilisinin zincirli ayaklarına sarıldı. Cellâtlar, onları ayırmak istedi. Salman son bir müsaade istedi, şunları söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Zalim cellât insaf eyle halime
Mahşere dek vücudumda nâr kaldı
Cefa çektim matlubuma varmadım
Bu ayrılık bizde kisb ü kâr kaldı.*

*Meni mecnun etti hayal-i müşkül
Tavus temaşalı perişan bülbül
Ser ciğahı heflek maral sona tel
Sürmeli ceylanım intizar kaldı*

***Salman** der batmayın vebala kana
Ateş aldı cismim od düştü cana
Nece ağlamayım men yana yana
Gitti güzel keyfim ah ü zar kaldı*

Cellâtlar, Salman'ı alıp oradan götürdüler. Gevher yana yana kaldı. Salman cellâtların arasında, muamma yerine geldi. Bir de gördü ki tahtgâh kurulmuş, bütün halk birikmiş, herkes yerini almış. Kahraman Padişahın tahtında da Celal Vezir, Padişah da vezir yerinde oturuyordu.

Padişah, Celal vezir'in kulağına eğilip dedi ki:

-Şimdi ne olacak, dedi.

Celal vezir:

-Men ona öyle bir muamma hazırlamışım ki, yetmiş iki münecim, yetmiş iki gün remil atıf, yıldıza baksa bulması mümkün değil, diye cevap verdi.

Sonra de emreyledi;

-O âşığı yerdeki halıların üstünde bahçeyi gezdirip sonra da benim huzurumuza getirin.

Cellâtlar, emri yerine getirdiler, Salman Bey'i aralarına alıp söylenen yerde gezdirmeye başladılar.

Celâl vezir yanındakilere döndü dedi ki:

-Döşenen yolun ucunda, halının altını kazdırıp çukur eştirdim. İçine bir sandık koydurdum. Sandığım içinde de yeni yumurtadan çıkmış güvercin yavruları ile yedi kat mumlu muşambaya sarılı bir Kuran koydurdum. Gerçek âşıkça, bunların üstüne basmaz; basarsa cellâtlara işaret edecem, hemen boynunu vurduracağım.

Padişah ve yanındakilerin heyecandan yüreklerinin sesi kulaklarına vurdu. Bir de baktılar ki Salman Bey, mih gibi yerinde çakılıp durdu. Cellâtlar yürütmeğe zorladı, yürümedi. Orada şunları söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Sana sığınmışam Yaratan Gani
Mevlâ'm gazab eder kula dokunsam
Hakk'ın kelâmına keş bakmak olmaz
Erkân kabul etmez yola dokunsam.*

Padişah ve erkânı hayretten dondu kaldılar. Salman, bunu söyledikten sonra yan taraftan dolanıp yoluna devam etti. Celâl Vezir Padişaha dönüp dedi ki:

-Şimdi halının şuraya da kuyu kazdırdım İçine kezzap döktürdüm Oraya gelince içine düşecek, kemiği eriyecek.

Salman tam oradan geçerken yine durdu. Cellâtlar zorladılarsa da yine yürümedi. Orada da şunları söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Top top oluf derelerin dumanı
Hak götürsün ara yerden yamanı
Göründü gözüme Nuh'un Tufan'ı
Gark ollam ummana sele dokunsam*

Kuyunun içindekini kezzabı ummana benzeten Salman bu muammayı da çözdü, yandan dolaşıp geçti.

Celâl Vezir yanındakilere döndü:

-Simdi geçtiği yerdeki halının altındaki çukura da bir top gül, onun içinde de bir bülbül koydurdum, dedi.

Salman Bey oraya gelince yine durdu ve şöyle dedi:

Aldı Salman Bey:

*Sevda saldı meni bu galmagala
Sıtk ile sabr edem perişan hale
Yârimin hüsnünde açılıf lâle
Bülbül feryat eder güle dokunsam*

Salman, üçüncü muammayı da çözüp, ayağını oraya basmadan yandan dolaştı. Celâl vezir dedi ki:

-İki cariye önüne çıkıp ona bardak içinde zehirli şerbet sunacak. Bakalım ki o zaman ne yapacak?

Bunların önüne iki cariye çıktı. Salman bey'e ellerindeki kadehleri sundular.

Aldı Salman Bey:

*Zalim cellâtlar da oluftu yağı
Kadehler destinde gezer bu bağı
Men nece nuş edem zehir ü ağı
Cism-i candan ollam ele dokunsam*

Salman, Cariyelerin ellerindeki kadehleri alıp halının üstüne dökünce, zehirli şerbet halıyı yakıp deldi.

Celâl Vezir yanındakilere dedi ki.

-Şimdiki geçtiği yerde içinde kırk ok bulunan bir ok mancılığı var. Tetik ipini halının altına sakladık. Buna basmasıyla basarsa kırk okun hepsi birden fırlayıp vücudunu delecek.

Salman Bey, oraya gelince yine durdu ve şunları söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Salman'ın kanına susayır çoklar
Daima gülünü ol Allah saklar*

*Düzülûf sineme temrenli oklar
Tır-i boran ollam tele dokunsam*

Salman, okları da bildi ve üstüne basmadı. Doğru, Padişah'ın önüne gidip el-pençe divan durdu; boynunu uzatıp bekledi. Dört etraftan ağlayan, gülen, bağırıp çağırının haddi hesabı yoktu. Çoğu "Af af!" diye bağırırdı. Ortalığı ana-baba gününe çevirdiler.

O zamana kadar Padişah ayağa kalktı.

-Bu yiğit tam bir Hak Âşığıdır, çözün ellerini, diye emir verdi.

Bunu duyan Celâl vezir;

-Ey ulu Padişahım! Sözünden dönüyor musun? Hükm ü hükümeti mana vermedin mi? Daha verdiğin mühlet bitmedi, karar vermek benim hakkım değil mi, dedi.

Padişah, güne baktı ki mühlet daha dolmamış.

-Peki söyle, şimdi ne yapacaksın dedi.

Celâl Vezir, Salman Bey'e dönüp dedi ki:

-Şimdi bize yedi hane öyle söz diyeceksen ki, her hanede kullanacağın Farsça, Arapça, Türkçe kelimeler aynı manaya gelsin.

Salman, orta yerde derinden öyle bir "ah" çekti ki işitenlerin yetmiş iki damarı, ateşle doldu.

Aldı Salman Bey:

*Üç lügatten cevap verem men size
Arap "lisan" Farsî "zeban" Türki "dil"
Şaşkın gezen düşer sahraya düze
Arap "tarık" Farsî "rah"ı Türki "yol"*

*Bu cebrin tabını nece düzerem
El çeker dünyadan umut üzerem
Abdal olar cismi üryan gezerem
Arap "berr"i Farsî "deşt"i Türki "çöl"*

Bedir yüzülü heflek maral dengi

*Müjgan kirpikleri kuruftu cengi
Yârin atlas şallarının irengi
Arap "ahmer" Farsî "sürh"ü Türki "al"*

*Elvan libas zer kumaştan biçilif
Örükleri dal gerdandan seçilif
Yârin gülgez yanağında açılif
Arap "pertî" Farsî "lâle" Türki "gül"*

*Yârin siyah zülûflerin öreydim
İnce bele altın kemer saraydım
Bir zevk ile ağ sineye vuraydım
Arap "yedd"i Farsî "dest"i Türkî "el"*

*Hilâl gaşlar kudretinden çekilif
İbrişim tel dal-gerdana tökülüf
Kurşak alttan geçif yana bükülüf
Arap "sülb"ü Farsî "kemer" Türkî "bel"*

***Salman** diyer insafsızda olmaz din
Ne salıfsan meni cenge kalbi kin
Vezir sana duam budur dün ü gün
Arap "meyyit" Farsî "mürde" Türkî "öl"*

Salman, Arap, Fars, Türk kelimelerini tam Celal Vezir'in dediği gibi sayıp döktü. Bunu da bildi ama gel gör ki insafsız, kalbi kinli Celal Vezir'in içi rahat etmedi. Yeni tuzaklar hazırlamayı düşünüyordu ki birden Padişah sevinçle bağırды:

-Celal Vezir! Verdiğim mühlet doldu. Bu yiğit âşık da azat ettim.

Askerler, saray erkânı, bütün halk sevindi. Salman Bey'in elleri ayakları çözüldü. Padişah, vezirlerini, kadısını, ulemasını başına toplayıp dedi ki:

-Celal Vezir'in kızı Gevher'le bu garip oğlan Salman Bey, birbirine âşık olmuşlar. Sizler de gördüğünüz ki bu yiğit, Hak Âşığıdır. Yani düşünde derviş elinden Hak badesini içmişler. Böyle âşıklar sevdiğine kavuşmazsa; ah u figan içinde günden

güne eriyip yok olur gider. Men, bilip tanıyanlardan sordurup öğrendim; Salman Bey de bir vezir oğludur. Bu iki sevdalı genci ayırırsak, bizim her iki dünyada da yerimiz zindan olar. İyisi mi; gelin bu iki âşığı evlendirip; Salman Bey'i memleketine gönderelim, gönderelim de Allah'ın isteğine münasip bir karar vermiş olalım. Celal Vezir de, Cemal Vezir de bu hayırlı işe "Evet" desinler. Men Süvari kumandanına da emir verdim, onları götürecek kervanı hazırlanır.

Bu sözlere orada bulunanların hepsi de "Evet" dedi.

Salman Bey, Padişah'a dedi ki:

-Padişah'ım! İzin verersen iki çift sözüm var, onu söyleyim.

Padişah da izin verdi;

-Buyu, söyle dedi.

Aldı bakalım Salman Bey, orada ne dedi:

*Mücevhre belend etsen nâdam
Bilmez kıymatini "bî-pulam" diyer
Bazı cünün akli noksan efsane
Hayalî "Dâneninde Behlül"em diyer*

*Akılsız gül gelse devr-i hayata
Hükm-i vezir olsa ta vilâyete
Bilmez kıymetini hadden ziyade
Gider bir gedâya "Men kulam" diyer*

*Sefil Salman feryad etsen âha ne
Bel bağlama itibarsız cihana
Kara kazı emsal etsen şahana
Gider kızıl güle "Bülbülem" diyer*

Ama Gevher Hanım'ın babası Celal Vezir, bu sözlerden bir şey anlamadı, kindarlığını gösterdi;

-Tek evlâdımı men gurbet ele göndermem, deyip razı olmadı.

Padişah'ın ısrarı karşısında ağzını açamadı ama yüreğindeki acılı dikenini, söküp atmak için pusuya yattı, fırsat bekledi.

Gevher Hanım'a müjde verildi. Gevher Hanım'ın sevincinden aklı başından gitti. Celâl Vezir, cimri biri idi. Padişah, bunu bildiği için Gevher'e dedi ki:

-Kızım sana çeyizi men verecem; sen ne istersen, söyle kâtip yazsın, dedi.

Bunun üzerine, bakılım Gevher ne istedi, kâtip ne yazdı; bizler ne söyledik burada bulunan ağalar, beyler, ne dinledi:

Aldı Salman Bey:

*Sahavet kâmsan şahım
Yârin mihrine her iş yaz
İnam kıl hazneyi emlâk
Men beş desem sen on beş yaz*

*İnci mercan çim lâlizar
Yakut zümrüt her ne ki var
Yeddi hazne la'l ü gevher
Ona emsal elmas taş yaz*

*Hasbahçe bülbül kılavuz
Tuba gül selvi çar havuz
Dudu kumru lâçin, tavuz
Tülek terlan şahin kuş yaz*

*Seksen kehlen kaleme al
Seksen ner deve dört yüz mal
Seksen top da Kışmirî şal
Tam tamına yüz altmış yaz*

*Çin-Maçin payitahtı hem
Belh ü Buhara mevcut cem
Seksen dört şehir kıl inam
Ne doksan bir ne yetmiş yaz*

*Al bafta yaldız hel bütün
Hataî sırması altun
Diba zerbab gülebatın
Nakşı elvan has kumaş yaz*

*Ferman ver yakuta lâ'le
Horasan halısı bile
Sirkeli altın on kile
Bir milyon da ham gümüş yaz*

*Her bir ülkenin hasını
Gürcüstan halkı nasını
Bütün İran ülkesini
Ver beratıyla bahşiş yaz*

***Gevher** der âlândan âlâ
Vasfı heç gelmesin dile
On iki kul on dört köle
Kırk cariye karavaş yaz*

Kâtip, Gevher Hanım'ın dediklerini tek tek çeyiz yazdı. Padişah, yazılan her şeyi Gevhre çeyiz verdi.

Ertesi sabah gelin alayı sarayın önünde hazır oldu. En önde dor bir atın üstüne gelin otağı kuruldu. Otağın etrafında Salman'a arkadaş olarak dört kişi çevirdi. Dor atın arkasında develer, atlar üstüne çeyiz yüklendi. Öyle bir çeyiz ki gören ergen kızların yüreği tir tir titriyordu. Gevher Hanım atlaslar, sırmalar, ipekler içinde yürüyüp otağa girdi. Salman Bey de katının üstünde yaraşıklı bir heykel kimi dimdik duruyordu. Seyredenler, Gevher Hanım'la Salman Bey'e bakıp;

-Allah sahibine bağışlasın, bir yastıkta kocatsın; oğul-kız verip namını yüceltsin, diye dualar ettiler.

Bunlar, büyüklerin ellerini öpüp orada bulunanlarla helâlleştiler. Keçebalarına bindiler, bir alay asker muhafazası altında "Ver elini Bediştan şehri" deyip Çin-Maçin ülkesinin Bediştan şehrinde Çin-Maçin ülkesinin Bediştan şehrine yolcu oldular.

*Derelelden sel kimi,
Tepelerden yel kimi,
Subaşında durdular,
Ormanlarda kondular.
Gittiler yorulcular,
Yorulcular, gittiler.
Gece gündüz demeyip
At sürüp at teptiler.
Menziline yettiler.*

Bir iki gün yol gittikten sonra nihayet Bedişhan şehrine yaklaştılar. Efendim, bunları şalgılarla karşıldı. Gelen alaydan şeyizler indirildi. Salman Bey ve Gevher Hanım geldi saraya indi. Misafir alay, odalara yerleştirildi. Onların da hizmeti hürmeti görölsün.

Biz gelelim kime Salman Bey'in anasına...

Salman Bey anasını çok severdi. Koşup geldi anasını buldu. Anasının elini öptü, ondan özür diledi. Anası biraz bunu azarladı;

-Yavrum insan gittiği yeri söylemez mi? Biz deli divane olduk. Bu kadar ayrı gittin, yavrum anan için bir hediye getirmedi mi?

-Getirdim ana. Acaba size layık mıdır?

-Nerede?

-Yan odada. Anası kalkıp yan odaya gitti.

Baktı ki orada bir kız oturuyor. Ne görsün, öyle bir kız ki Cenab-ı Allah onu kast olarak kudretinden halk etmiş.

Kızın o yüzünden, bu yüzünden gözünden öptü, bunu sevdi.

-Allah'ım sen bunları mesut eyle, diye dua etti.

Oradan çıktı, Salman Bey'in oturduğu odaya geldi.

-Aferin evladım! Binlerce yaşa yavrum. Allah için benim sütümü emmişsin. Böyle bir güzel âlemde var mı, diye Salman Bey'e sordu.

Salman Bey orada aşka gelip anasının o sözlerine binaen bu ibareleri okudu.

Aldı Salman Bey:

*Ana geşt ü güzar ettim âlemi
Sanki Mısır haracını getirdim
Bulunmaz emsali ruy-i zeminde
Güzellerin sertacını getirdim*

*Üzüm kara
Sepette üzüm kara
İsterem dosta gidem
Elim boş üzüm kara*

*Turna teli gibi zülfü burmalı
Tığ-i zernişanı müjgân kurmalı
Tavus nezaketli şahin sürmeli
Tülek terlan bir lâçini getirdim*

*Üzüm kara
Sepette üzüm kara
İsterem dosta gidem
Elim boş üzüm kara*

*Bî-nava **Salman**'ın hasret muhtacı
Hicran seyhatının düzelmez pucu
Derdimin tabibi yaram ilacı
Matlubumun muhtacını getirdim*

*Ya deli
Ya divane ye deli
Mezarda ruhum titrer
Yâra değse yad eli*

Söz tamama yetiştı. Misafir alayı birkaç gün kaldıktan sonra, Alihan Vezir onun kumandanlarına çok ağır hediyeler verdi ve alay askere çok hürmet gösterdi, bunları gerisin geri Bedişhan şehrine yolcu etti.

Birkaç gün sonra Salman Bey'le Gevher Hanım'ın düğünü başladı. Gelin saraya gelip el öptü. Alihan Vezir, öyle bir yüzük

taktı ki eşi-menendi yok. Yüzüğün kaşının ortasında o zamanın en büyük, en kıymetli elmas taşı, onun etrafına lâl-i gevher, zümrüt, inci dizilmişti. Kırk gün, kırk gece, kırk ayrı yerde kırk ayrı çalgı çalınıp bütün ülke eğlendi. Düğünün sonunda âşıklar gerdeğe girdiler, murat alıp murat ver verdiler. Allah cümlesinin muradını versin, gönlünü hoş eylesin.

Efendim, Salman Bey yayla hayatını çok severdi. Tabii ki yayla zamanı... Hemen hazırlık yaptırdı. Çadırlar, seyyar mutfaklar, cariyeler, çalgıcılar, av için köpekleri, atları önceden götürüp cennet gibi bir yere yaylak kurdurdu. Salman Beyle Gevher at binip yaylağa vardılar ki ne varsınlar; sanki bir günün içinde yeni bir seher kurulmuş. Etraf zümrüt gibi yemyeşil, billur gibi tertemiz. Dereler taşlardan seke seke akıp gidir, ince, uzun, dümdüz kavaklar semaya ser çekmiş, söğütler dallarını suların içine daldırıp sanki su içir. Bülbüller, daldan dala atlayıp subaşlarına konuyor. Akşam olanda çadırların önünde meşaleler yakıldı. Susan bülbül seslerinin yerini çalgı sesleri aldı. Gevher Hanımın sevincine diyecek yoktu. Derenin şırlıtısıyla, çalgı sesleriyle mest olan âşıklar birbirine sarılıp kendisinden geçtiler.

Biz gelelim kime; Gevher Hanım'ın babası Celal Vezir'e...

Celal Vezir, öyle kinli bir adamdı ki Allah göstermesin, Salman Bey'i öldürmek için öldürtmek için bin bir çareye başvuruyordu. Allah her kullarını başka başka yaratmış. Kiminin iyi kiminin kötü var. Kötünün inadı var, inadın kindarı var. "Gün geçer, kin geçmez." derler. Hayvanlardan en kindarı deveymiş. "Adamda deve kini var." demezler mi!.. Celâl Vezir'deki kin, deve kinimden de beterdi. Padişahın zoruyla kızı Gevher'i, Salman'a vermişti ama içine de bir büyük kin salmıştı. Menim bir tek kızımı elimden alıp götüren bu haddini bilmez oğlamı öz keyfine koymam." diye gece gündüz düşünüp, ohlayıp, poflardı. "Kötülük her kişinin kârı, iyilik er kişinin kârı" derler. Demek ki Celâl Vezir er kişi değilmiş ki civan oğlan Salman'ın canına kıymak ister. Bu kötü işi nasıl yaptıracağını, kime yaptıracağını, düşünürken aklına Müzevvir Çamkırçölpen geldi. Haber salıp Çamkırçölpen'i çağırttı. Ciğer, kokusu alan pişik

gibi yüreği titreyen Çamkırçölpen, Vezir'in huzuruna gelince yer öpüp divan durdu, emir bekledi.

Celâl Vezir, elindeki iki kese altını kaldırıp onun ayağının altına attı. Çamkırçölpen, almak için aç kurt gibi altına uzandı. Celal Vezir onun eline bastı.

-Dediğimi yap, o zaman altınlar senin, dedi.

Vaziyeti anlattı. Bu işi bitirecek bir adam bulmasını istedi.

Çamkırçölpen, ufacık gözlerini kırıştırıp biraz düşündü. Sonra güldü. Dedi ki:

-O iş, kolay!

-Nedir kolayı?

-Bu işi yapsa yapsa Gaddar-ı Zengi yapar, dedi.

O ülkede dağlarda, mağaralarda yaşayan Gaddar-ı Zengi isminde bir Arap vardı. Kendisi eşkıyaydı. Dünyada kötüler olmasa, kötülük de olmaz. Gaddar-ı Zengi kötülerden de kötüydü. İnsaf, vicdan merhamet nedir, bilmezdi. Yol keser, baş keser, kervan basar adam soyardı. İri mi, iri, güçlü mü güçlü, pehlivan mı pehlivan biriydi. Bir oturanda bir kuzuyu bitirir, üstüne yedi bardak su içer, gene de "Doydum." demezdi. Gözleri, yerlerinden çıkacakmış kimi patlak, yüzü ocağın bacasına girip, çıkmış kimi kapkara idi. Burnu tandır külfesi gibi yassı, uzun, dudakları uşak yastığı kadar iri, kalındı. Dedik ya dağlarda gezerdi, mağarada yatıp kalkardı. Hükümet onu yakalayıp tutup hakkından gelememişti. Şimdiye kadar ne onunla başa çıkan olmuş, ne de yattığı mağaraya ulaşan olmuştu. Mağarası bir yüce dağdan, yedi minare yüksekliğinde bir kayanın tepesindeydi. Gece olunca bir kalın ipi aşağı salları, aşağı iner; sürülerden, koyun, kuzu, derelerden ördek, keklik; kayalarda, ceylan, keçi avları; sabaha karşı ipine asılıp mağarasına çıkardı. İpi yukarı çekip mağaranın ağzına, kırk adamın kaldıramayacağı büyük bir kayayı kapatır; getirdiklerini, pişirmeden yer, mağaranın ucundan akan bir şelâleden de suyunu içip gündüz uykusuna dalar. Bu zalim adamın en çok sevdiği üç şey vardı; yemek, uyumak, yol kesip altın toplamayıp

mağarasında biriktirmek... Derler ki bu adam Arabistan'da büyük bir suç işlemiş müebbet hapse mahkûm olmuştu.

Çamkırçörpen, bunu fikrine koydu ki; "Eğer bunu öldürse öldürse, ancak Gaddar-ı Zengi öldürür."

-Yahu, nasıl olur? Onu yakalayabilir miyiz?

Celâl Vezir, hemen bir çaresine bakmasını söyledi.

Çamkırçörpen dedi ki:

-Menim elime kırk kese altın verip ata bindirin. Arkama da meni takip edip yakalamak istiyirmiş gibi beş-on tane atlı salın. Men mağaranın yanına yaklaşınca "Ya Gaddar-ı Zengi! Meni kurtar." diye bağıraram. O zaman arkamdan gelen atlılar, korkup kaçsınlar, gerisini size mana bırakın, dedi.

Celâl Vezir, tilkiden de kurnaz bir adamdı:

-Ey Çamkırçörpen! Men senin gibi birine kırk kese altın nasıl emniyet ederem?

Çamkırçörpen;

-Menim büyük Vezir'im, Oğlumun, uşağımın başına nöbetçi dik. Geri dönmeyip Gaddar-ı Zengi ile altınları alıp kaçarsam, onlara istediğini yapabilirsin, dedi.

Bu söyledikleri Celâl Vezir'e muvafık geldi. Çamkırçörpen'in dediği şekilde hazırlıklar yapıldı. Çamkırçörpen yola çıktı. Bir hayli gittikten sonra mağaranın önüne geldi. Orada Gaddar-ı Zengi'ye bağırdı.

-Ey Gaddar-ı Zengi" Tez meni kurtar, arkamdan gelen atlılar, hem altınlarımı alacak, hem meni öldürecek...

Gaddar-ı Zengi baktı ki birisi kendine doğru gelir, bir yandan da imdat istiyir. Hemen yayına sarılıp okları yerleştirdi: Yayı ilk çekişinde üç atlıyı birden yere düşürdü. Geriye kalanlar, dönüp kaçtılar. Aşağıya Çamkırçörpen'in yanına indi.

Çamkırçörpen;

-Kırk kese altını çaldım. Peşime adam saldılar, men de sana sığındım. Artık şehire inemem, seninle kalmak istiyirem, dedi.

Gaddar-ı Zengi, bunu yanına aldı. Günler, geceler geçti. Bu arada Çamkırçörpen tuzağını hazırladı.

Bir gün, Gaddar-ı Zengi derin uykusuna daldığında, kendi yayının yedek kırımleriyle elini kolunu bağlayıp mağaradan aşağı indi. Gaddar-ı Zengi'nin uykusu öğle derindi ki kulağının dibinde davul çalsan işitmezdi. O uyanıncaya kadar, şehre ulaşp Celâl Vezir'e, haber ulaştırdı. Celâl Vezir, kırk namdar pehlivanım hazırlayıp doğru mağaranın yolunu tuttu. Akşam yaklaşırken menzile ulaştılar, Aşağı uzanan ipten tutuf yukarı çıktılar ki Azgın Arap hâlâ uyuyor. Horultusundan mağaranın tepesinden topraklar dökölüyor.

Gaddar-ı Zengi'yi güzelce bir büyük Çuvalın içine koyup iplerle aşağı indirdiler. Bu sırada uyanan Arap Gaddar-ı Zengi çırpındıysa da fayda vermedi. Bir at arabasına koyup doğru Celâl Vezir'in sarayına getirdiler.

Celal Vezir kendi eliyle Gaddar-ı Zengi'nin bağlarını çözdü. Elindeki kılıcı Arab'a verdi. Dedi ki:

-Gaddar-ı Zengi! Men seni erkeklele yakalayamadım, siyasetle yakalayabildim. Bu kılıç, bu da benim boynum. İster boynumu vur, ister affet. Sana çok mühim bir işim düştü.

Böyle yapınca Gaddar-ı Zengi'nin öfkesi indi.

-Hayrola Vezir, dedi. Men iyi adam öldürürüm, söyle.

-Peki seni Çin-Maçin ülkesine gönderecem. Bedişhan şehrinde Alihan Vezir'in oğlu Salman'ı öldüreceksen. Bu işi bitirip gelersen seni muhafızlarımın komutanı yapacağım. Aha sana bir senet, dedi.

-Hay hay! Menim başım üstüne, dedi. O iş benim için oyuncak gibi, dedi Gaddar-ı Zengi.

Böyle deyip Gaddar-ı Zengi, Salman Bey'i öldürme işine razı oldu.

Çok fazla para verdi Gaddar-ı Zengi'ye kendi silahını, yok okunu, kılıcını gürzünü, kalkanını verdi. Atına bindi Gaddar-ı Zengi, düştü yola. Güne bir gün Salman Bey'in şehri olan Bedişhan şehrinin sınırına geldi, kendine has bir yerde indi.

Silahlarını bir kayanın, taşın altına sakladı. Geldi şehre, atını bir hanın önüne bağladı. Hana girip oturdu. Garip adam oturdu. Yemek yedi, çay içti.

Gaddar-ı Zengi, bir yandan da Salman Bey'in mekânını öğrenmek istiyirdi. Bir türlü öğrenemedi. Bir gün şehrin çok sapa mahallesinde bir kahveye geldi. Baktı ki hep fakir toplantısı. Genç güç toplanmış çay-may içirler. Bu da girdi içeri. Selâm verdi, bir masada oturdu, çay istedi. Bir bardak çay içti. Az sonra sandalyesini bir-iki adım ileri, ikinci sefer bir-iki adım ileri, bu gençlere doğru yaklaştı. Gençlerden biri dedi ki:

-Arap kardaş! Yaşın yaşımıza, başın başımıza uygun değil, fakat senin bizle bir münasebet kurmanın sebebi var, onu anlayalım.

O zaman Gaddar-ı Zengi dedi ki:

-Arkadaş men garibim ve Bedişhan hapishanesinde müebbet hapis idim. Sizin bu Bedişhan şehri yöneticisi Alihan Vezir'in oğlu Salman Bey de beş-altı saat orda hapis oldu, benim yanımda. Men o genci çok sevdim. Nihayet o habisten kurtulup geldi. Bize de af kanunu çıktı, affedildik. Men memleketime gidirem. O Salman Bey'i görmek için üç-beş gündür, para harcayıp duruyorum. İnsanlık namı hesabına onun yerini mana söyler misiniz? Ona bir "Allahaismarladık!" diyip gidecem.

Gencin biri dedi:

-Hay hay! Menim başım üstüne gidelim, men onun yerini sana göstereyim.

O gençle beraber Gaddar-ı Zengi yaylaya doğru yürüdüler. Yüksek bir dağ başına çıktılar. İlerde çok çadırlar gözükiyordu. Delikanlı, Gaddar-ı Zengi'ye orayı gösterdi. Dedi ki:

-Salman Bey, o çadırlarda.

Delikanlı çok fakir idi. Gaddar-ı Zengi ona biraz para verdi;

-Sağol yavrum, dedi.

Delikanlıya dedi ki:

-Şimdi elim boş gitsem ayıp olur. Artık şehre gidelim, sen işine bak. Allah razı olsun, men onun yerini öğrendim. Bir şeyler alıp öyle gelirem, Salman Bey'i yoklar, "Allahaismarladık" der gederem.

Dönüp şehre geldiler. Gaddar-ı Zengi hazırlandı. Kaldığı hanın hesabını verdi. Atına binip silahını sakladığı yere gitti. Silahını alıp kuşandı. Doğruca Salman Bey'in çadırlarının bulunduğu mmtıkaya gitti. Bir derenin içine gitti. Atı otlarken kendi de akşamı beklemeye başladı.

Nihayet akşam oldu, artık karanlık çökmeye başladı. Yemek saati idi. Gaddar-ı Zengi, sürüne sürüne Salman Bey'in çadırına yaklaştı. Daha fazla yaklaşması imkânsızdı. Çünkü çadırın dört yanında her biri birbirinden iri cüsseli on iki pehlivan nöbet tutuyordu. Nöbetçinin birinin işini görüp çadıra yaklaştı. Bir cariyeye kız Salman Bey'le Gevher Hanım'a sofrayı hazırlıyordu. Yemek yiyecekler. Salman Bey'le Gevher Hanım da yan yana oturmuşlardı. Masaya emekleri düzdü cariyeye kız. Her tertip düzen verdikten sonra cariyeye kız gitti.

Gaddar-ı Zengi, sırtındaki okluğundan, çelik uçlu, zehirli bir ok çıkarıp yayını gerdi. Gaddar-ı Zengi'nin zalimliği kadar nişancılığı da meşhurdu. Çadırın kapısından çıkmak üzere olan Salman Bey'in göğsüne nişan alıp oku yaydan çıkardığı sırada Salman Bey'in yanındaki Gevher Hanım, soldan sağa geçirdi. Tam o sırada Gaddar-ı Zengi'nin zalim oku onun göğsünün ortasından girip dalından çıktı. Gaddar-ı Zengi, ikinci okunu hazırladı ki Salman'ı vura. Etraftan onu gören nöbetçiler, ona ok yağdırmağa başladılar. O da başını kurtarmak için atına binip kaçmaktan başka çare bulamadı. Muhafızlar Gaddar-ı Zengi'nin peşine düştüler. Araziyi ve yolu iyi bilmeyen Gaddar-ı Zengi, karanlık gecede dağlara, doğru atını sürerken bir yüce kayadan aşağı uçup parçalandı. "Hiçbir suç cezasız kalmaz." derler. Bu zalim Arap da bütün yaptıklarının cezasını çekti,

Bu tarafta Salman Bey baktı ki ceylan gözlü, ibrişim telli, dudulu dilli Gevher Hanım, avcı vurmuş yaralı keklik gibi yerde yatır. Salman, gökçek yârinin güzel başını dizlerinin üstüne

koyup ağlamaya, ah ü zar çekmeğe başladı. Tabi Gevher Hanım'ın vurulduğundan herkesin haberi oldu. Hemen o zaman hekimi takım taklavatını kapıp Salman Bey'in çadırına koştu geldi. Geldi ki, ne gelsin, nazlı Gevher, al kanlar içinde Salman Bey'in kucağında çırpınıp duruyor.

-Aman şehzadem hayrola, dedi.

-Ey Hekim Baba! Dinle söyleyeyim.

Salman Bey orada hekime ne dedi, Hekim ne dinledi? Men vekâleten okuyayım, dinleyenlerin sağlığına. Her zaman devranımız şad olsun inşallah.

*Bozuldu gül soldu gülşen bağları
İhtiyarım elden gedir bil hekim
Sebep senden olsun ilaç Allah'tan
Müşgüldeyem imdadıma gel hekim*

*Mana zulüm etti hicranın şahı
Siteminin hadden aşır kütahı
Sızlayır zâr çeker yaralı ahu
İlaç eyle derde çare kıl hekim*

*Salman'am ağlaram men yana yana
Ela gözlüm belend oluf al kana
Hiç kimse düşmesin men düşen güne
Yetmez Hızır sıkışmamış kul hekim*

Hekim bunu duyunca kafasını yere eğdi, derin derin düşündü. Hekimin, çare bulmadığı hastalık, iyileştiremediği yara yoktu. İlaç çantası, aletleri yanındaydı, derhal tedaviye başladı. Gevher'in yarasını açıp baktı ki, ne baksın, okun ucundaki zehir vücuda yayılmağa başlamış. Bir, gözü-yaşlı Salman'ın yüzüne baktı; bir bağı taşı Gevher'in yüzüne baktı. Öz özüne; "Niye kıydın bu iki civana ey felek!" deyip o da gözyaşı dökmeğe başladı. Hekimin ağladığını gören Gevher, dudaklarının iki yanından sızan kanları silmelerini söyledi. Sonra arkasına yastıklar koydurttu. Bütün kuvvetini toplayıp inlemeğe başladı:

Hekimin bileğinden tuttu.

-Hekim, dedi. Men söyleyeceklerimi sana söyleyim
tedavimi öyle yap.

Aldı Gevher Hanım:

*El çek tabib el çek dertli sinemden
Acel kasti imtihana gelifti
Eflâtun sağ değil Lokman yerişmez
Menim işim ol Huda'ya kalıftı
Almayanı
Kızarır alma yanı
Nece kabre koyarlar
Muradın almayanı*

Hekim;

-Kızım doğrudur, görünüşte tehlikeli yerine ok değmiş,
ama iç aletlerine hiç dokunmamış. Biraz tahammül etsen seni
kurtararam, dedi.

Gevher Hanım:

-Dinle hekim dinle, dedi ikinci kıtayı da şöyle okudu.

*Dünyada bulunmaz derdim ilacı
Sızlayıf zâr çeker hasret möhtacı
Azrayıl çengeli zehirden acı
Felek meni dâr-ı cenge salıftı*

*Aşığam bahtı kem
Bağbanı kem bahtı kem
Men feleğe n'eyledim
Felek mana bahtı kem*

Gevher terk eyliyer bu saltanatı
Gelipti karşıma ecel beratı
"Teslim eyle" diyer "Ver emanatı"
Tarih doluf vade tekmil oluftu.

*Güzel ağlar
Gözleri güzel ağlar
Menim anam ağlasın
Ağlarsa güzel ağlar*

Hekim, tedaviden vazgeçti. Yalnız acıyı dindirecek ilâçlarlar verdi. O zamana kadar şehere haber gitmişti. Alihan Vezir, karısı ve ileri gelenler, saray hekimleri hep yaylağa geldiler. Gördüler ki Gevher'in hali hal değil, bu dünyada kalası yoktur. "Dünyaya gelen, gider; baki kalası yoktur." demişler. Gevher, başına toplananlardan kendini saraya, ilk gelin olduğu odasına götürmelerini istedi. Hemen, sedye kurulup Gevher Hanım'ı üstüne yatırdılar, yavaş yavaş, incitmeden onu şehere, saraya getirdiler, yatağına yatırdılar.

Gevher Hanım;

-Artık ölsem de gam yemem, bu odada muradıma erdim, bu odada, dünyamı değiştirecem, dedi.

Salman Bey karşısında duruyordu. Dedi ki ona:

-Gel Salman Bey, yanıma yaklaş, benim sana birkaç sözüm var, onu söyleyim.

Salman Bey sandalyesini yaklaştırdı. Gevher Hanım'ın arkasına yastık koydu. Gevher hafif dikeldi. Dikeldikten sonra Salman Bey'e şu sözleri söyledi:

Aldı Gevher Hanım:

*Gel seninlen helallaşak ayrılak
Men gedirem Nuh tufana sevdiğim
Bundan böyle bir nişanem görünmez
Hasret kaldım bu cihana sevdiğim
Koyunda kuzu menem
Ürehyde sızı menem
Haber yolla anama
Gülmemiş kızı menem*

Aldı Salman Bey:

*Senden ayrı bu cihanı n'eylerem
Koyma meni yana yana sevdiğim
Öleneten ataşiyin şemine
Dolanaram döne döne sevdiğim
Kargamışa
Kar yağar kar kamışa*

*Yüz min alkış neylesin
Bir felk kargamışa*

Aldı Gevher Hanım:

*Felek bizi koydu gönlü karalı
Kesildi kısmetim düştüm aralı
Lâçın vurmuş turna kimi yaralı
Belend oldum kızıl kana sevdiğim
Azrail ezdi meni
Arayf gezdi meni
Men muradım almadım
Deftere yazdı meni*

Aldı Salman Bey:

*Can dayanmaz yârin dâd-figanına
İsterem kanımı katam kanına
Hûn-i bağrım dönüf zambur şanına
Men olmuşam senden fena sevdiğim*

*Günde men
Gölgede sen günde men
Yılda kurban bir olar
Sana kurban günde men*

Aldı Gevher Hanım:

***Gevher** elin çekti fâni mekândan
Ayrılık kâmını almadım senden
Can cesetten çıkar uruf bedenden
Gel ağhıyarak yana yana sevdiğim
Sarı yardan
Su geler sarı yardan
Bu feleğe kaydadı(r)
Ayırar yârı yârdan*

Böyle dedi. Gevher Hanım, hayata ebedi gözlerini kapadı.
Bunu gören Salman Bey'in var azasına şiddet-i zelzele düştü,
gibi titremeye başladı. Şunları okudu:

*Budandı **Salman**'ın hub pervazları*

*Bundan böyle bitmez acı sözleri
Seni bu heyetta gören gözleri
Kan yaş döker yüz min sene sevdiğim
Esti felek
Gönlümün kasti felek
Harda bir çadır kurdum
Kendisi kesti felek*

Söz tamama yetiştı. O gece, artık orda rahatlık olur mu, olmaz; yatılır mı, yatılmaz. Herkes sabaha kader ağladı sızladı.

Bir taraftan ebedi göç için tertibi görülmekte iken Salman Bey dirseklerini masaya dayamış, gamgin bir şekilde düşünüyordu. Azıcık gözüne uyku girmişti. Bir de uyandı baktı Gevher Hanım yoktur yatakta. Tabi almışlar, yıkamağa aşağıya götürmüşler. Kalktı odaları aradı dedi ki özü özüne; “Belki rüya görmüşüm Gevher niye ölsün?” Çok severdi çünkü. Yok. Balkona çıktı, baktı ki aşağıda bunu yıkamışlar, kefenlemişler tabuta koymuşlar. Merdivenden aşağı indi. Tabutun üzerinde durdu ve bu sözleri okudu:

Aldı Salman Bey:

(Makamı: *Guba Kerem*)

*Nevcivan yârımı aldın elimden
Sıdk ile hatrıma değdin ey felek
Bâr-butak açarken dal kametini
Hicran taftağıyle döydün ey felek
Beden ağlar
Burç düştü beden ağlar
Kırılan kâfle benimdi
Özgeler neden ağlar*

*Sevdasına düştüm oduna yandım
Yüz min mihnetinen gülşene kondum
Ne o menden ne men ondan osandım
Niye kasteyledin kıydın ey felek.
Dağlar gezdim
Bahçeler bağlar gezdim
Bir gün şâd-kâm olmadım*

Bahtıma ağlar gezdim

*Salman'am artırdın intizarımı
Yıktın yeksan ettin tarumarımı
Muradı gözünde civan yârimi
Hasret intizarlı koydun ey felek.*

*Kara bahtım
Ağ bahtım kara bahtım
Ya senin kür talihin
Ya benim kara bahtım*

Efendim cemaat toplandı. Cenazeyi alıp yürüdüler kabristana. Musalla taşına koyup namazını kıldıktan sonra tabutu kabre götürdüler, tabutu açıp cesedi indirdiler kabre. Üzerini örtecekleri sırada Salman Bey rica etti, dedi ki:

-Hele o salı geri alın. Men bu latif cismi, şu toprağa emanet vereyim, ondan sonra üstünü örtün.

Salman Bey, orada bu şekil beş kıta ibareyi okudu.

Aldı Salman Bey:

(Makamı: *Zarncı*)

*Ey kabristan senden şikâyetim var
Kestin umudumun ışıık yolunu
Allah emaneti verirem sana
Yaralı gönlümün gonca gülünü
Öz günüme
Çabamı çöz günüme
Düşesen elime felek
Seni asaram öz günüme*

*Seni tafşıraram Hakk'a bin sefer
Teselli cevaptan mana ver haber
Amber muylarına değmesin gubar
Hâke belend etme siyah telini
Güle damlar
Oturur gül adamlar
Koca bülbül kan ağlar
Gözyaşı güle damlar*

*Rıcam budur sanden beyan be beyan
Koyma dokunmasın akreb ü çayan
O lâtif cismine vermeynen ziyan
Bozof berbad etme hatt-ı halımı
Ay da gitti
Günüm ah vayda gitti
Sadaktan ok boşaldı
Kolumunan yay da gitti
Nübüvvet meylini sen dönder hoş
Makamı lâyıktır bağ-ı bihiş(t)e
Yarı menzil yolu yetmedi başa
Felek kara kesti ters yığvalımı
Düşen yeri
Atlamp düşen yeri
Gözyaşım od doludur
Yandırır düşen yeri*

*Bî-neva **Salman**'ın gamgin sonası
Solmuyuf elinin elvan kınası
Âlemde kalmadı bir nişanesi
Dünyadan bî-murat çekti elini
Al yorganı
Üstü hal hal yorganı
Azrail canım ahır
Üstümden al yorganı*

Söz tamama yetiştı. Mezarın üzerini kapattılar. Orada her bir dini tören yapıldıktan sonra cemaat döndü geldi. Kapıda bir başsağlığı verdikten sonra herkes evine gitti.

Salman Bey, Gevher Hanım gittikten sonra daha sarayda duramadı. Yaylaya gitti, çadırlara. Çadırlara kırk-elli metre kadar yanaştı. Orada durdu. Baktı ki çadırlar, sökülmeğe, eşyalar yüklenmeğe. Öz çadırına el sürmeyip kanlı yatağı öylece bırakmışlar. Gözleri eşini aradı. Gevher Hanım artık hiç yoktu. O zaman canına cismine bir ateş düşüp Kır Atın boynuna sarılıp şunları söyledi:

Aldı Salman Bey:

(Makamı: *Sultanî*)

*Tebdil gördüm yârin viran yurdunu
Âh ü nalem arşa çıkıp ağılaram
Hasret intizarlı melûl gözümünden
Yaş yerine kanlar döküp ağılaram
Yar kan eyler
Su geler yar kan eyler
Menim müşkül günümü
İşiten yâr kan eyler*

*Hani cılve satıp nezaket kılan
Yüz bin işve naznan hatrımı alan
Üğ-be-üğ cismine salıpdı talan
Fırakı sinemi yakıp ağılaram
Yâr kana
Yâr lebinen yâr kana
Nasıl vurulmuş sunayam
Belenmişem yar kana*

Salman *der sevdiğim nâ-murad olup
Akıp çeşmim yaşı yanar od olup
Gönlümün müştâğı gözden yad olup
Yâr gezen yerlere bakıp ağılaram
Yara sızlar
Ok deyif yara sızlar
Yaralının derdinden
Ne biler yarasızlar*

Bu söz tamama yetti. Salman Bey orada bir iki saat dolaştıktan sonra indi şehre. Gevher'siz dünya Salman Bey'e beş para gibi gözüktüyor; hiç bir şeyden zevk almıyordu. Geceleri herkes yatağına çekilirken, o sabaha kadar, Has Bahçe'de gezinip şafak sökerken de doğruca Gevher'in mezarı başına gidip ağlar sızlardı. Akşamları da kır atına binip yaylaya giderdi. Yaylada bütün çadırlar sökülmişti, birce tek Gevher'in çadırına dokunulmamıştı. Salman'ın isteği üzerine nöbetçiler çadırı beklerdi. Salman Bey, akşamüstü çadırı ziyaret edip saraya geri

dönerdi. Alihan Vezir, oğlunu bu ıstırap deryasından kurtarmak için çok uğraştı; hekimler, müneccimler, âlimler getirttiyse de bir fayda vermedi.

Günlerden bir gün şehrin gelinlik kızları gelinleri bağa bahçeye gezmeye gittiler. Salman Bey'e rastladılar. Salman Bey de böyle bir taraftan gelir. Baktı ki Salman Bey, bunlar dağınık vaziyette gelirler. Gevher Hanım, sağlığında bunları tertiple götürür getirirdi. Salman Bey, orda bir taşın üzerinde oturdu. Bakalım orada gelen kızlara ne söyledi, onlar ne dinledi:

Aldı Salman Bey:

*Bölük bölük giden perişan kızlar
İçinizin nevcivanı görünmür
Öyle bildim cihan oldu zulumat
El içinin ürüşanı görünmür
Yar içerden
Kes bağrım yar içerden
Gözüm kapıda kaldı
Çıkmadı yâr içerden*

*Müşkül halim oldu dillere destan
Siz de benim kimi çıkmayın yastan
Gönlümün bülbülü uçtu kafesten
Cesette cismimin canı görünmür
Yurd ağlar
Sana yağsın nur dağlar
Men özüm ağlamazdım
Meni görüp yurd ağlar*

*Salman diyer hani hazer-pârelim
Ok dokunup sinesinden yaralım
Sürüden ayrılıp heflek maralım
Ele gitti bir nişanı görünmür
Su da yandı
Sel bastı su dayandı
Üstüme su serptiler
Aıştı su da yandı*

Söz tamama yetti. Salman Bey bu vaziyette kalsın. Biz haber verelim, kimden; Gevher Hanım'ın anası Senem Hanım'dan...

Senem Hanım kalktı, Bedişhan şehrindeki kızını görmeye geldi. Bunu çok ihtişamla karşıladılar. Aldılar içeri. Merhaba hoş safa... Oturdu. Bunu ağırladılar, hürmetine baktılar. Az sonra Gevher Hanım'ın anası Senem Hanım, Salman Bey'e sordu, damadına.

-Yavrum! Gevher Hanım nerede?

-Ana! Komşular davet etmişlerdi, şimdi gelir.

Aradan bir saat geçti.

-Oğul nerde kaldı, dedi:

-şimdi gelir.

Salman Bey baktı ki; hayır, bu iş böyle olmayacaktı. Geçti öteki odaya gitti, sandığı açtı. Sandıktan Gevher Hanım'a ok değıği zaman üzerinde olan elbiseyi çıkarttı getirdi, anasının önüne koydu.

-Aha sana Gevher Hanım.

Kadın kızının kanlı elbisesini görünce kendinden geçti, bütün vücudu titredi. Orada Senem Hanım'ın var azasına şiddet-i zelzele düştü. Orada aldı bakalım kızı için ne dedi; biz de ona vekâleten söyleyelim, mertlerin, bizi dinleyenlerin cümlesinin sağığına. Her zaman devranımız şad olsun inşallah!

Aldı Senem Hanım:

*Elvanlı balamın kanlı libası
Gölgez kanlı zer kumaşlar ağılasın
Ne yaman dert imiş evlât acısı
Feryat edem dağılar taşlar ağılasın
Nem alır
Boşa toprak nem alır
Neyim kaldı dünyada
Felek benim nem alır*

*Bozulsun feleğın devr ü âlemi
Elden aldı ala gözlü balamı
Arş u asuman da duysun nâlemi*

*Gökyüzünde uçan kuşlar ağlasın
Âşık der bele bağlar
Kemerî bele bağlar
İçinizde yârim yok
Yıkılsın bele bağlar*

*Senem der balamın gam tarumarı
Malum edin gelsin yaralı yâri
Dad-ı figan kılak eyliyek zârı
Döksün gözlerinden yaşlar ağlasın
Kanad ağlar
Kuş kalktı kanad ağlar
Avım yaralı gitti
Belensin gara dağlar*

Kızı'nın güzel günlerini görmek için yol tepip gelen Senem Hanım, onun böyle civan yaşında dünyadan göçtüğüne yandı, tutuştu. "Evlât acısı, insanın dalını budağını kırar." derler. Senem Hanım, kızının kanlı elbiselerini alıp geldiğine kör-pişman, ağlıya-ağlıya geri döndü. Bu gitti, memleketine. Aradan bir müddet geçti. Bedîşhan şehrinden bir haber geldi; birce tek kızının özünün yolladığı bir kanlı katilin okuyla ölümüne dayanamayan Celâl Vezir, vicdan azabından kıvrandı. Çok sürmedi bu dünyadan göçtü; karısı Senem Hanım da kocasının ölümünden sonra dünyasını değiştirdi.

Salman Bey, Gevher Hanım'ı hiçbir vakit aklından çıkarmadı. Onu hatırlatan her şeye türkû söyleyip dolaştı. Bahçeler, güller, bülbüller, yaylalar, çadırlar, gezmeden dönen kızlar, Gevher'in gezdiği sarayın odaları hep Salman'a Gevher'i hatırlatırdı. Salman Bey, artık bey değil de sanki bir halk âşığı olmuştu; elinde sazı gönlünde sızı dolaşıp duruyordu. Bağda bahçede kurda, kuşa saz çalıp derdini anlatıp duruyordu.

Salman Bey, her sabah çok erkenden abdest alıp Kur'an-ı Kerim'i koltuğuna çalar, gider kabristana; sabah namazını orada kılar; açar Kur'an-ı Kerim'in seksen üç kere Yasin-i şerifi okuyup Gevher Hanım'ın ruhuna bağışlar ve gelirdi.

Salman Bey yine bir gün kabristandan dönüp gelirdi. Önceden sarayın önünden geçerken Gevher Hanım'ı görürdü. Gevher Hanım'ı balkonda görünce sanki bütün âlem Salman Bey'in olmuş gibiydi. Yine bir saraya baktı ki Gevher'i göre. Tabi göremedi. Orada Salman Bey yine duygulandı.

Üç kıta olarak bakalım saraya ne dedi? Biz de okuyalım. Her zaman devranımız şad olsun inşallah!

*Ateş alın siz de yanın saraylar
Menim yârim melûl oldu gelmedi
Uğradı hışıma düştü afata
Felek zulumata saldı gelmedi
Ne kaldı
Ne kavgadı(r) ne kaldı
Zalim feleği başıma
Getirmemiş ne kaldı*

*Kan ağlar meskenim eyvan otağlım
Devr-i talan oldu bedesten çağlım
Nakışkar elvanlım gonca yanağlım
Bahar gülü gibi soldu gelmedi
Ay inceler
Gün doğar ay inceler
Seni gören gözlerim
Ne durar ne dinceler*

***Salman**'am yitirdim kaşları yayı
Kameti şuh bedri suca minayı
Dünya kismetinden kesildi payı
Hasret kıyamete kaldı gelmedi
Bu dağlar kömürdendir
Geçen gün ömürdendir
Feleğin bir kuşu var
Pençesi demirdendir*

Söz tamama yetişti. Artık Salman Bey vaziyeti her gün ağlamakla sızlamakla geçsin.

Biz gelelim kime; Gevher'in ak mermerden yapılmış, lâle, gül ve çimen ortasına kurulmuş mezarı etrafında ağlayan Salman'ı burda bırakıp Salman'ı aramaya çıkan esas sevgilisi Turnatel Hanım'la Eyyam Müneccim dönelim...

Bunlar remil ata ata dağların kabağını söküp hiç durmadan gelmede olsunlar... Bunlar bir mekâna geldiler. Turnatel Hanım, keçebadan o sürmeli gözlerini eğdirip sahraları dağları böyle gözünden geçirdi. İyice hatırladı ki; "Buralar benim pirimin rüyamda mana gösterdiği yerlere benziyor." Eyyam Müneccim'e seslendi:

- Müneccim Baba! Eylet kecebayı.

Kecebayı eylettiler, indiler aşağı. Dedi:

-Ey, yedi kat yer altında olup bitenleri söyleyen Müneccim! Salman Bey'in yurduna geldik mi? Tertibatını kurup bir remil at bakalım. Bura nice mekândır!

Müneccim indi aşağı, neyi varsa tertibini kurdu. Bir remil attı. Remilde duman gözüktü. Müneccim çok utandı ve hecalet çekti.

Turnatel Hanım;

-Demek ki âşık olanlar, müneccimden daha evvel sırra erer. Buralar benim düşümde gördüğüm yerlere benzer. Bir daha at bakalım, dedi.

Eyyam Müneccim, tertibatı bozup ikinci bir ram daha atınca buldu. Turnatel Hanım'a müjdeyi verdi.

-Aferin kızım. Binlerce yaşa yavrum. Yıllar boyu sürünüp aradığımız memlekete gelmişiz.

-Ey yüce sultanım! Alihan Vezir'in şehri Bediştan'a geldik. Tahminimde yanılmıyorsam, her halde iki buçuk -üç saatlik yolumuz var. Alihan Vezir, Sarayın bahçesinde oturup düşünüyor. Ama çok derin düşünüyor. Sarayın bahçesinde, yapılmaya başlanmış, ama bitirilmemiş bir köşk görüyorum. Saray, hizmetkâr, muhafız, asker, kız, cariye ile dolu, ama Salman Bey'e benzer biri görülmüyor.

Turnatel, düşünde Salman Beyi görüp elinden aşk badesi içtiği Salman Bey'i aramak için yola çıkalı tam iki sene, iki ay, iki hafta, iki gün, bir saat geçmişti. Yanındaki muhafızlar, pehlivanlar hep yorulmuştu, fakat Turnatel'e en ufak bir usanç gelmemişti. "Sabreliyen, muradına erer." derler. Hemen kecabaya binip yola çıktılar.

İki-üç saat yol gittikten sonra bir ırmağın kenarına geldiler. Orada bir koyun çobanı koyunları yatırmıştı. Özü de yere uzanmış, yamçısını üzerine çekmiş; bir kaba süt sağmış; süt kaymaklansın, soğusun diye sütü gölgeye bırakmış; dağarcığından ekmeğini çıkarmış, yumuşasın diye üzerine hafifçe su serpmiş; böğrünü yere, dirseğini papağın üstüne koymuş; yüzü elinin içinde bir şeyler hayâlliyirdi. İşte o sırada Eyyam Münecim'le Turnatel'in keçabası da bu çobanın yanına geldi.

Çoban, bir ses duydu. Başını kaldırıp baktı ki çok acayip bir kecabaya. Kendine doğru bir sürü atlı ile önde bir peçeli kızın geldiğini görünce, itlerini yanına çağırıp tuttu.

Çoban hemen kalktı. Keçebadan önce bir ihtiyar adam indi. Arkası sıra da yüzü perçemli nikaplı bir hanım indi. Çoban bunları buyur etti, gölgeliğin altına. Bunları hoş geldin etti. Yalnız yaşlı adamla kız ilerledi, ötekiler, atlarına su içirip çayırda otlatmağa başladılar.

"Varını veren utanmaz." Gitti, soğuyan suyu sütü getirdi, bir maşrapaya döküp Turnatel'e verdi. Diğer kapta kalan sütü öbürlerine verdi. Bunlar yediler, içtiler. Üçü de kurt gibi ağıza oturdular. Turnatel, çok ümitliydi ki; Eyyam Münecim çomana bir şeyler soracak, malumat alacak. Baktı ki Eyyam münecim hiç oralı değil. Turnatel'in yüzü peçeliydi, yüzü gözüküyordu. Dedi ki Çoban'a:

Men seni her iki cihanda öz be öz kardeşliğe kabul ettim. Siz de bu minval üzere her iki cihanda meni kardeşliğe kabul ederseniz, men yüzümü açıyım, kardeş bacı şeklinde konuşalım.

-Hay hay, dedi.

Turnatel o zaman yüzünü açtı. Açar açmaz, çoban, pişman oldu, verdiği söze.

Turnatel öyle bir güzelliğe malik idi ki artık onun güzelliği dil ile vasfolunmazdı. Hiç çobanın keyfine değmedi. Şap hastalığı tutan sığırlar gibi Çoban'ın ağzının suyu aktı. Turnatel'in öyle güzelliğine bakmaya başladı. Turnatel dedi ki.

-Çoban kardeş! O yaprağı çevir. Şimdi benim dediklerime kulak as. Şimdi men sana bir şeyler sorsam benim soruma cevap verebilersen mi?

Çoban;

-Ayıp ettin, anam bacım, sor dedi.

-Ama çok nakışlı sorular soracam, dedi:

-Bacı dört defa nakış bul, sana cevap veriyim, dedi Çoban.

Alsın Turnatel bakalım, Çoban'a ne sorsun; Çoban ne cevap versin? Dinlesin, Eyyam Münecim. Her ikisine vekil okusun koca Âşık İslâm. Meni dinleyenlerin sağlığına, hepimizin sağlığına, her zaman devranımız şad olsun inşallah.

Aldı Turnatel Hanım:

*Çoban kardaş şaşkın düştüm garibem
Perişan gönlümün müşkül halı var
Müptelâyam müştakıma gelmişem
Bu tayfanın ne tertipte yolu var*

Çoban;

-Bacı kulak as, men de deyirem. Çoban, götürür böyle söylüyor.

Aldı Çoban:

*Söyle bacım cevap verem men sana
Bilmerem fikriyin ne hayali var
Âh ü nâlân ateş saldı canıma
Şiddet-i zârıyın teşne dili var*

Turnatel Hanım “Aferin Çoban!” dedi içinden. “ Şuna sizin memleketinizde sevda çeken bir delikanlı var mı?” Ona binaen götürüp Turnatel ikinci kıtasını böyle söyledi:

Aldı Turnatel Hanım:

*Var mı ülkenizde sevdaya düşen
Mana malum eyle nişan be nişan
Kimdir yerinizde olan hükm-i han
Hükmü işler her divana yolu var*

Mevzumuz efsaneye çıkmasın. O memlekette bir tek delikanlı Selman Bey değil ki! Yüz binlerce delikanlı var. Sevda çeken binlerce delikanlı var. Ama musannifin tasnif etmiş olduğu hikâyenin mefhumunu tasavvur edin ki bu Çoban, Salman Bey’in kendi çobanıdır.

Çoban anladı ki “Bu benim ağam Salman Bey’i soruyor.” dedi. Götürüp çoban ikinci kıtasını böyle söyler.

Aldı Çoban:

*Atası Alhan’dı(r) evlâdı Salman
Odur yerimizde olan hükm-i han
Hışmından sakınır nece ser-aslan
Eflatun nüfuzu hub kemali var*

Bu haberi işiten Turnatel’in sanki tepesine, tepesinde bir sabah güneşi doğdu. Yine öz özüne dedi ki: “Men çomana sorayım; Çoban, o dediğiniz Salman Bey, evlenmiş mi yoksa birisini mi bekliyor.” Turnatel sözünü bu şekil bitirir:

Aldı Turnatel Hanım:

*Sevda saldı meni bu galmagala
Hasret dide-giryan düşmüşem yola
Acep meyil vermiş midir yad ele
Sefil Turnatel’in ters yığvalı var*

O zaman Çoban, öz özüne dedi ki: “Salman Bey evlendi. Bir ay kadar mesut yaşadı. Hanımı vuruldu. Salman onun mezarı etrafında pervane oldu.” Orada bakalım, cevap olarak Turnatel’e ne dedi.

Aldı Çoban:

Çoban’ı sen saldın hicran zarına

*Fikrim vukuf oldu gam efkârına
Salman yanar Gevher Hanım nârına
Her bülbülün bir goncada gülü var*

Bunu duyunca, sanki Turnatel'in başında semalar parçalandı. Demek ki uğruna, dağlar, çöller, denizler aşıp yolunda perişan olduğu sevdiği, başka bir yâre gönül vermişti.

-Çoban Allah senin evini yıkmasın. Sen nerden mana rast geldin? Bu Gevher Hanım kimdir?

Anladı ki Salman Bey evlenmiş. Turnatel bunu duydu. Efkârlandı. Götürüp Turnatel karşılık olarak Çoban'a şunları söyledi:

Aldı Turnatel Hanım:

*Çoban kardaş senin bu kem cevabın
Tığ-i müjgân kimi dokundu cana
Cidey vatan oldum elden ulustan
Diyar-ı gurbette kaldım bîgana*

Çoban kendi kendine dedi. "Lâilaheillallah Muhammeden Rusulullah! Yahu, men buna ne kem söz söyledim ki, bu mana böyle deyir. Hele bir sorayım. Götürüp çoban böyle deyir:

Aldı Çoban:

*Bacı bühtan kılıp eyleme töhmet
Melül gönlüm düşer hâk-i yeksana
Ne kem cevap dedim hatrına deydi
Allah kömeh etsin bahtsız insana*

Aldı Turnatel Hanım:

*Çünkü Salman meyil verip yad ele
Men nice düşmeyem perişan hale
Şad olup gülmezem bugünden bele
Dünya benim olsa beş yüz bin sene*

Çoban; "Men baltayı taşa vurdum herhalde!" dedi içinden. Gevher Hanım'ın öldüğünü men buna haber vereyim. Götürür çoban ona binaen bu kıtayı böyle söylüyor:

*Gevher'in dünyadan kesildi namı
Gel sana söyleyem her ser-encamı*

*Salman'ın cisminde hasretlik gamı
Sevdasıyle düşüp zulmat zindana*

Bu sözü işitir işitmez, Turnatel çok sevindi. Ona binaen götürüp son kıtasını bu şekil okudu.

Aldı Turnatel Hanım:

*Turnatel der bak feleğin işine
Sevgilimin neler gelif başına
İtibarlı yârin gam ateşine
Men nece dönmeyen şem'a pervane*

Bu söz tamam yetiştı. Çoban ölen kızı da Gevher Hanım'ı da görmüştü. Hayretlere gark oldu. Baktı, hâşâ ki bir zerre Gevher Hanım'dan şaşmamış. İkisi bir elmadan halk olmuş. Sevinçle Turnatel Hanım'a bu müjdeyi verdi:

Aldı Çoban:

*Çoban'ı sen saldın efkâra zâra
Gel gidek men seni yetirem yâre
O hilâl kaşların menzer Gevher'e
Salman seni görse olur divane*

Söz tamama yetiştı. Bunlar oturup konuşmaya başladılar:

-Çoban kardaş! Bu Gevher Hanım kimdi? Bu serencam nasıl oldu?

Çoban olup biteni tek tek Turnatel Hanım'a nakletti.

-Peki, Çoban kardaş! Bu Gevher Hanım'ın yattığı mezarlığı bize gösterir misin?

-Hay benim başım üstüne!

Gün sıcaktı, sürü çayın kenarında yatıyordu. Çoban, Turnatel ve Eyyam Müneccim üçü de yürüdüler. Bir sırtın üzerine çıktılar. Ankara'nın asri mezarlığını tasavvur edin veyahut İstanbul'un Topkapı Mezarlığı. Böyle bu şekilde yapı. Yapımı güzel bir mezarlık. Çoban elini uzattı dedi:

-İşte mezarlık odur,

Turnatel dedi:

-Çoban kardaş! Tamam, mezarlık burası, sen bize vurulan kızın yattığı mezarı göster.

Böyle deyince Çoban güldü. Dedi ki:

-Bacı! Siz mezarlığın kenarından gittiniz mi o mezar kendisini size gösterecek. Öyle muazzam yapılmış ki o kendisini belli eder. Kızın ölümü, ismi, tarihi hepsi üzerinde altın yaldız şeklinde yazılı, par par parlıyır. Her sabah Salman Bey çok erkenden abdest alır, yanında Kur'an-ı Kerim götürür. Gelir orada sabah namazını kılar açar Kur'an-Kerim'i Yasin-i Şerif'i okur, Gevher Hanım'ın ruhuna ve orada yatanların ruhuna bağışlar. Ağlar ağlar, yüreğini soğutup gider.

Bunu öğrenen Turnatel Hanım'ın aklı başından gitti. Sinesi ziynetle doluydu. İnci, mercan, yakut, zümrüt, elmas, pırlanta, altın... El attı boyun bağını çıkarttı. Çobana;

-Gel, dedi.

Çoban geldi. Bu ziynetleri çobana verdi. Çoban şaşırdı. "Ey Allah! Acaba bu doğru mu yalan mı?" dedi öz özüne.

Turnatel Hanım:

-Bunlar senin. Annenin ak sütü gibi helâl olsun. Ama çoban sana ant verirem; men Salman Bey'in elini elime alıncaya kadar bu sırrı kimseye söyleme, dedi.

Çoban baktı ki bu mücevherat sülâlesine yetmiş yıl yeter.

-Menim işim mi tükenir; koyun acıktı, gedip onları dağlara götürecem, dedi, çekti gitti.

Allah mert olanları her zaman var eylesin inşallah.

Turnatel, Eyyam Müneccim keçabanın yanına geldiler. Keçabaya binip oradan doğruca mezarlığın yanına geldiler. Mezarlığın bir tarafı böyle dereydi, bir hat teşkil edirdi. Orada indiler. Her ikisi de mezarlığı gezdiler, buldular Gevher Hanım'ın mezarını.

Ertesi gün sabaha karşı her ikisi geldi. Müneccim'le Turnatel tekrar mezarlığa geldiler. Gevher Hanım'ın mezarına

yakın yüksek bir mezarlık arkasına sindiler. Salman'ı beklemeye başladılar.

Çok geçmedi, Salman Bey koltuğu altında Kur'an-ı Kerim'le geldi. Daha alaca karanlık. Güzel bir selâm verdi mezarlığa. Bir Fatıha okuyup orada yatanların ruhuna bağışladı. Geldi Kur'an-ı Kerim'i öptü, Gevher Hanım'ın mezarının üstüne koydu. Yönünü kıbleye döndü sabah namazını kıldı. Duasını yaptı. Açtı Kur'an-ı Kerim'i okudu, onun ruhuna bağışladı, orada ağlayıp yüreğini soğuttu. Turnatel'in yüreği, yel görmüş yaprak gibi esti. Salman'ın yüzünü görmek için heyecanla bekledi. Salman yerinden doğrulunca, Turnatel baktı ki düşünde gördüğü yiğit. Kendinden geçip Müneccim'in kucağına düştü. Müneccim Turnatel'i ağacın gölgesine yatırdı. Yüzüne gül suyu serpip uyandırdı. Turnatel rüya görmediğini anlayınca, hemen kalkıp mezarlığa koştu ki, Salman gitmiş. Dedi Müneccim'e;

-Müneccim Baba! Şimdi size bir vazife düştü!

-Ne vazifesi kızım?

Dedi ki:

-Gevher Hanım'a ok değince geymiş olduğu kıyafeti senden istiyirem. Öyle bir ramil atacaksın ki baş valası ne renkteydi, mantosu ne renkteydi, entarisi ne renkteydi? Bileziği, yüzüğü, kulak küpesi, ayakkabısı nasıldı? Bütün bunları mana bildireceksen.

Müneccim çok marifetli bir müneccim idi ki daire bulut bir ram atsa 70 sene evvel, 70 sene sonra gelip geçen işi bilirdi. Müneccim tertibatı kurdu, bir remil attı. Gevher Hanım'a ok değince kıyafeti ne idiyse gözünün önüne dikildi.

-Kızım Turnatel!

-Buyur Müneccim Baba!

-Gözümü tertibattan ayıramıram, sen benim dediğim eşyaları teker teker çıkar.

Müneccim, baş valası şu renkte, entarisi şu renkte, mantosu şu renkte, bileziyi bu biçim yüzüğü bu biçim, hepsini

teker teker söyledi. Müressef Hükümdar'ın kızı çıkarttı üst üste yığdı hepsini.

-Tamam mı kızım?

-Tamam.

Turnatel, muhafızlardan birini çağırıp şehre yolladı. Aynı elbiselere menzer elbiseler aldırıldı. Akşam yemeklerini yiyip sevinçle yattılar.

Turnatel, ertesi sabah bu elbiseleri giyip erkenden mezarlığa girdi. Daha Salman Bey gelmemişti. Gevher Hanım'ın mezarının üzerine çıktı, dimdik kabrin üzerinde durdu. Müneccim de o yüksek mezarın arkasına sinmişti.

Bu taraftan Salman Bey yine abdest aldı. Kur'an-ı Kerim'i vurdu koltuğuna geldi, fakat karanlıktı. Geldi yine orada yatanlara selâm verdi, selâm aldı duasını okudu. Sonra Gevher Hanım'ın mezarına doğru ilerledi. Ortalık da yavaş yavaş ışımıştı. Yaklaşınca olduğu yerde donup kaldı. Bir de böyle baktı ki Gevher Hanım, en son giydiği elbiseleri içinde ona bakıp gülümsüyordu. Gözünü sildi, tekrar baktı. Hayal miydi, düş müydü? Sevinç ve endişe içinde; "Tanrım mana acıyıp sevgilimi bu dünyaya geri yolladı." diye düşünürken karşıdan; "Lailahailallah Muhammeden Resullullah" dedi, sureler okudu, tekrar baktı, gördü ki yine orada duruyor.

Turnatel de kabrin üzerinde Salman Bey'e bakırdı. Onu Gördü ki Salman Bey, rüyasında gördüğü gibi değil. Malum ya kahr gelmiş solmuş değişmişti.

Salman Bey'e seslendi.

-Delikanlı! Hiç tereddüde lüzum yoktur. Bir iki üç adım ileri gel.

Salman Bey, dedi ki içinde; "Vallahi de Gevher, billahi de Gevher. Sesi de aynı. Allah rızası için kirpiğinin bir tüyü bile değişmemiş.

Salman Bey, taaccüp etti, ileri geldi. Turnatel Salman Bey yanına yaklaşınca bakalım ona orada ne dedi, Salman Bey de ona ne karşılık verdi?

Aldı Turnatel:

(Makamı: Telli karaçi)

*Kûh u deştte gezif Mecnun olan yâr
Leylâ'nın kervanı gelif geçti mi
Abes aşk oduna beyhude yanmak
Dergâh-ı âlemde makbul işti mi?*

Salman Bey bir kelime-i şahadet getirdi. "Yahu! Bu Gevherdir" dedi. Götürüp Salman Bey bunu söyledi:

Aldı Salman Bey:

*Deyilen gaflette bu ne fehvadı
İdrak perakende ser beyhuştı mu
Yitirif aklımı tegayyür oldum
Bilmem hayaldı mi yoksa düşdü mü*

Aldı Turnatel Hanım:

*Zihnin Eflatun'du hayâlin şaşkın
Beyhude çekîfsen sevdasın aşkın
Müddet ne zamandı olufsan düşkün
Hayâlde efkârın hadden aştı mı*

Aldı Salman Bey:

*Hakk'ın takdirine olmuşam kayıl
Hayâl-ı perişan gezerem sayıl
Aklım fikrim serimde tamam deyil
Talatıym gayza gelip coştı mu*

Aldı Turnatel Hanım:

*Ah ü nalân seda salıf zemine
Dide gıryan düştüm efkâr gamına
Dolandın kabrinin hasret şem'ine
Gevher Hanım bu dünyadan göçtü mü*

Aldı Salman Bey:

*Beybefe feleğin cebr-i mihneti
Dünyadan beymurat kesti ülfeti*

*Emr-i İlâhî'den buldu Cenneti
Afât-ı devranın sonu boştu mu*

Aldı Turnatel Hanım:

*Beynava **Turnatel** müşkil haldedi(r)
Çeşmim yaşı Ceyhun olup seldedi(r)
Menim itibarım bir hayâldedi(r)
Senin meylin yad ellere düştü mü*

Aldı Salman Bey:

*Men **Salman**'am düştüm aşkın gamına
Uçan kuşlar seda verir ünüme
Bak merhamet eyle müşkül günüme
Ey insafsız senin bağrın taşı mı*

O ki Turnatel diye tapşırılmıştı. O zaman Salman Bey ayıldı. Dedi ki: "Hay Hak! Menim esas sevgilimin ismi Turnatel'di. Men ne haktan bunun kanına sebep oldum." Kendi kendine de böyle hesaba koydu. Dedi; "Bir kız, mağribden maşrıka nasıl gidebilir? Çöllerinde bu çakal yer, kurda kuşa hacet kalmaz. Bu olsa olsa Gevher'dir." Allah'ı gafur rahimdir, Gafur sıfatına rastladı, merhamet etti. Ruhunu cesetleyip teslim etti, mana gönderdi." Böyle düşünüp bu sözleri okudu: Vekâleten hepinizin sağlığına men okuyacam inşallah!

(Makamı: Yanık kerem)

Aldı Salman Bey:

*Cansıza can veren Şahlar Şah'ı var
İtikat etmişem o hayâle men
Acep hikmetti mi yoksa sırdı mı
Söyle vukuf olam vâsf-ı hale men
Dada yeter
Mert yığit dada yeter
Dostlarım şâd olarsa
Damarım dada yeter*

Aldı Turnatel Hanım:

*Kaç senedir ateşine yanarım
Çeşmim yaşın Ceyhun ettim sele men
Haveran ülkesi Hatem şehrinden
Bir yıl on dört ay düştüm yola men
Kalb ilendi
Ay doğdu kalb ilendi
And u kasem olsun ki
Bu kalbim o kalb ilendi*

Bu kıtayı dinleyen Salman Bey iyice anladı ki bu Turnatel'di. Bu sefer Salman Bey eliyle mezarı gösterdi.

Aldı Salman Bey:

*Heves yere çok çekmişem âh-ü zar
Beyhude ömrümü kıldım tarumar
İtibar sendeymiş vefalı dilber
Aklı şaşkın düştüm nahs yıvgala men
Yarım alma
Yemeğe yarım alma
Yalvararam Allah'a
Canım al yarım alma*

Turnatel, dedi ki içinden: "Sen ne kadar meşakkat çekmiş isen, sağ olmuş, men de çekmişim. Anamdan babamdan olmuş, herkesin ayağını öpe öpe buraya gelmişim.

Aldı Turnatel Hanım:

*Hicran yeksaniyam seyhat-ı sâyın
Düştüm tûrabına ol hâk-i pâyin
Matlub-ı arzuma yeterem deyin
Bülbül tek yalvardım gonca güle men
Yaz bağda
Al kalemi yaz bağda
Yâra mihman olayım
Kış odada yaz bağda*

Aldı Salaman Bey:

***Salman** der gel durak sohbeta deme
İyçe vukuf oldum her ser-encame
Sevdaı serimi saldım hengâme*

*Düştüm türlü türlü galmagale men
Başında var şal bunun
Yanağında hâl bunun
Gönül mana deyir ki
Dur gadasın al bunun*

Aldı Turnatel Hanım:

*Turnatel'im çektim aşk afatını
Zulüm-kâr sevdanın gam gubatını
Terk edek dünyanın meşakkatini
Sen bülbül ol gülüstanda lâle men
Yaz ana
Al kalemi yaz ana
Bahar bacı ata güz
Kardaş kıştır yaz ana*

Zalim bir okla yitirdiği Gevher'in mezarı başında, bir şafak vakti Turnatel'i bulunca dünyalar sanki Salman Bey'in oldu. Hayata küsmüş iken, Allah'ın kendisine yolladığı bu melek yüzü, sırma saçlı, ceylân gözlü güzel; acaba hakikaten Turnatel miydi?

Salman Bey yaklaştı. Bunlar orada sevinçle birbirlerine sarıldılar. Zaten Turnatel kaç senedir onun hasretindeydi. Her ikisi de sevincinden ağladı, birbirlerini dakikalarca bırakmadılar. Oraya saklanan Eyyam Münecim bunu gördü. O da ağladı. Çünkü iki hasretlinin kavuşmasında onun da payı vardı. Turnatel'le Salman Bey Allah'a şükrettiler. Kendilerine geldikten sonra Salman Bey, Turnatel'e dedi ki:

-Ey gökçek melek! Eğer sen Turnatel isen, Haveran ülkesinin Hatem şehrinden gelersen, nerelerden geldin, nasıl geldin, neler gördün? Bunları teker teker mana ifade etmezsen, mana Allahısmarladık!"

Turnatel, Salman Bey'in elinden tutup onu mezarlıktan dışarı çıkardı. İlerideki bir ağacın altına oturdular. Turnatel, bütün yolculuğunu bir bir anlatmaya başladı:

Orada Turnatel Hanım, geçtiği yolları, gördüğü serencamları, murassaları teker teker Selman Bey'e anlattı. Men

de ona vekâleten okuyorum. Her zaman devranımız şad olsun
inşallah.

Aldı Turnatel Hanım:

*Bîr kadeh nuş ettim ab-ı kevserden
Nice türlü türlü alâmet gördüm
Sanarsan yâr ile durduk ru be ru
Bakıp cemaline malumat gördüm*

*Gördüm cemalini okudum hece
Sardı etrafımı müneccim hoca
Yetmiş iki saat üç gün üç gece
Hab-ı naza dalıp pek gaflet gördüm*

*Uyandım etrafa baktım galmagal
Kimi remil atar kimi söyler fâl
Bir Eyyam Müneccim malûm etti hal
Her pünhan sırrımı ber-hayat gördüm*

*Eyyam Müneccim'e babam inandı
Fikri vakıf olup sırrıma kandı
Özü menden fena alıştı yandı
Rahm ü insaf ehl-i adalet gördüm*

*Babam tertip düzüp koştı yollara
Remil ata ata düştük çöllere
On dört gün yalvardım esen yellere
Gark oldum ummana el-afât gördüm*

*Afattan kurtulup deryayı geçtik
Issız beri yaban dağları aştık
Bir buçuk ay kûh u ormana düştük
Kırk beş gün cihanı zulumat gördüm*

*Geldik bir deryayı geçtik ol va'de
Azgın canavarlar eyledi seda
Bütün dev misalli benzer ifrite
Nice canlı cinli bed sıfat gördüm*

*Ordan geçtik düştük sahraya düze
Kuh-ı Billur Dağı göründü göze
Dönderip deryayı ateşe köze
Hakk'ın ikrarında bu hikmet gördüm*

*Miniben gemiye açtık yelkeni
Bad esip titretti cesette camı
Sanarsan ki koptu Nuh'un Tufanı
Ruz-ı mahşer yevmü'l-kıyamet gördüm*

*Gemi paralandı hep künfeyekün
Bir tahtada kaldık otuz altı gün
Kudretten yetişti hoş sedalı ün
Derviş libasında bir belet gördüm*

*O dervişin şavkı benzer fenere
Gör ne keramettir bir bak hünere
"Yum gözünü" deyip attı kenara
Sırrı nihayetsiz mucizat gördüm*

*Her ne yana baktık berri yaban çöl
Çakallar sesinden anlaşılmaz dil
Enter maymun aslan kaplan pelenk fil
Vahşi makulesi hayvanat gördüm*

*Bir makule gördüm sihirbaz cazı
Korku çekip Hakk'a ettim niyazı
Okudu Esmâ'yı hıfz etti bizi
Eyyam Müneccim'de keramet gördüm*

*Bir payitaht azim sehere geldik
Sekiz gün eylenip sakinet olduk
Ne dinin anladık ne dilin kandık
Bilinmez acaip mahlûkat gördüm.*

O mekândan nefret ettik durmadık

*Kelme sual edip haber sormadık
Dört ay on gün benî insan görmedik
Baktıkça cihanı harabat gördüm*

*Ordan geldik bir erkânsız diyara
Kabilleri hayın yüzleri kara
Tanımazlar Hakk'ı taparlar nâra
İblis'e inanan itikat gördüm.*

*Bir makule gördüm karşı be karşı
Tayfa tayfa durup eyler savaşı
Meydanda tanımaz kardaş kardaşı
Oğulu babaya hıyanet gördüm*

*Ordan geçtik geldik bir mağraya
Bizi koşun sarıp aldı araya
Meni zenme görüp döndü geriye
Haramı başında merhamet gördüm*

*Devr ü eyyam geçti bir buçuk sene
Geldik Arabistan siyah insana
Bütün kanlı katil kast eder cana
Azim korku çekip çok mihnet gördüm*

*Nevadır ülkesi el halkı nası
Hiç düvele haraç vermez cümlesi
Padişah tanımaz devlete asi
Şurutsuz kanunsuz memleket gördüm*

*Cim şehrine gitsen dertli sağalı(r)
Ağır zümresi var beyli ağalı
Güzelleri gezer altın cığalı
Türlü türlü cilve nezaket gördüm*

*Geçtik Firengistan bir tahtığâha
Atlas kumaşına yerişmez paha
Cumhur cevap verir her padişaha*

Ferahında mahir marifet gördüm

*İngiliz'in çoktu devleti varı
Tahtında hökmeder bir koca karı
Ruz u şeb kırlarlar ticaret kârı
Her birinde gayrı zanaat gördüm*

*Bize selâm durdu Mısır koşunu
Mubah gördüm baharını kışını
Mahsulâtı düvellere taşını(r)
Her bir vilâyetten ganimet gördüm*

*İran ülkesinde olan halk u nas
Fermanlı hanlar var hünkâra kıyas
Adil divan keser kısasa kısas
Ecel meydanında siyaset gördüm*

*İstanbul'da gördüm ikram izzeti
Âlemde bulunmaz emsal nisbeti
Altın hal sim ü zer zevk ü ziyneti
Al-Osman tahtında saltanat gördüm*

*Tahtında Zıllullah hem Sadr-ı azam
On iki vükela cumhur mevcut cem
Kadı müftü vezir hem Şeyhülislâm
Adil divan kesen şeriat gördüm*

*Yedi dağ üstüne eyledim nazar
Bisti çar bab gördüm etrafı hisar
Seng-i Fatih Sultan Eyyübü'l-Ensar
Makamı evliya ziyaret gördüm*

*Minareler ser çekipti havaya
Şeyih maşeyihler durup duvaya
Dille vasfolunmaz Ayasofiya
Emri Hakk'a muti ibadet gördüm*

Güzeleri cilve satar can alı(r)
Gözleri sürmeli eller kınalı
Mücevher mülveri inci taneli
Fiyatı bilinmez zî-kıymet gördüm

Faya zer Hatayî giyinirler has
İstifa dayreli fıstanı canfes
Hep alafıranga gezerler dal fes
Hüsnü üryan rikab hub kamet gördüm

Düvellerden gemi işler sağ u sol
Bütün dar boğazdan gelir geçer yol
Farsî lügat söyler yetmiş iki dil
Çarşı pazarında her millet gördüm

Batum'da çok gördüm tertip düzeni
Hiç kimsenin yetmez zihni izanı
Hükm-i imparator ferman yazanı
Rusya Çarlığında çok kuvvet gördüm

Her kütüphaneye yazılıp namı
Yedi düvel ona bac verir hamı
Maşın kurup vapur ateşli gemi
Taze ihdas olan çok icat gördüm

Bedişhan şehrine kıldık seferi
Hoş göründü göze taşı duvarı
Teselli cevaptan ferah haberi
Vasf-ı hal anlayıp işaret gördüm

Ser hisar muhakkim bentli her taraf
Makaslama toplar dizilif saf saf
Yedi düvel ondan daim çeker hayf
Böyle tertip düzmüş ihtiyat gördüm

Her ne yana baktık ise çöl yaban
Dedik imdat eyle ya Şah-ı Huban

*Yolumuza irast geldi bir çoban
Dindirdim tel ehli derdi bent gördüm*

*Çoban malum etti ol teftişleri
Zar çekif sızlattı uçan kuşları
Senin çektiçeyin mihnet işleri
Min evvel yıl âhir hikâyet gördüm*

*Bir sene on dört ay gezdik il be il
Menzile kalmıştı üç saatlik yol
Eyyam Münecim'in hayali müşkil
Dağıtıp zihnini hacalet gördüm*

*Üç gün nazar ettim bu kabristana
Baktım ki olupsun şem'a pervane
Alışıp var azam od düştü cana
Endişeler çekip meşakket gördüm*

***Turnatel**'in budur söz muhtasarı
Aşk ucundan içtim âb-u kevseri
Çok cefalar çekip belâlı seri
Şükür gelip seni selâmet gördüm*

Bu iki âşık orada kollarını açıp tekrar birbirine sarıldılar.

*Sandal şana siyah tele
Şeyda bülbül kızıl güle
Gümüş kemer ince bele
Yeşilbaş suna duru göle
İpek köynek kaddi dala
Nâkşger bezmeni kulaç kola
Farsî lûgat imran dile
Ürkek sona duru göle
Aç arı çiçeğe kör it motala
İğdir pambuğa Azerî bozbaş
Kars hamama, Ardahan kayışa
Çıldır çeçile Şüregel lavaşa
Posof da zinele Yerli haşıla
Deve kangala, Tekeme hangele*

Kürt şivli beze âşık saza

sarılr gibi sarıldılar. Salman bey Allah'ına şükretti:

-Allah'ım, dedi. Birini elimden aldın ama onun bir benzerini verdin. Düşümde aşkına bade içtiğim Turnatel'i aramaya giderken, yoluma, onun benzeri Gevher'i çıkardın. Men de onu, "Esas sevgilim budur." diye aldım getirdim. En güzel günlerimizde onu elimden aldın, şimdi karşıma Turnatel'i çıkardın. Aklım şaştı, hayalim karıştı; yaralı yüreğime yeniden aşk ateşi düştü, dedi.

Bu sırada Münecim yanlarına geldi.

Onları birbirine sarılmış görünce; "Kızım el-haya ve'l-iman." dedi. O zaman Turnatel, Salman Bey'den ayrıldı. Onun elinden tutup Eyyam Münecim'in yanına getirdi.

Eyyam Münecim, olup biteni öğrenmek istedi. Turnatel Eyyam Münecim'e müjdeyi verdi. Bakalım ne dedi, Eyyam Münecim ne duydu, sizler ne dinleyeceksiniz. O bunu okudu, men de sizin sağlığınıza okuyorum.

Aldı Turnatel Hanım:

*Selam Eyyam Münecim
Bu yerlerin hanı gelir
Hükm-i vilâyet vezir
Cihan ser-aslanı gelir*

*Yârinen verdik el ele
Kol-boyun olmuşuk bele
Tazim kıl çık karşı yola
Gönlümün mihmanı gelir*

*Turnatel aldı muradı
Meni mecnun eden budu
Ruhumun cesette şadı
Canımın cananı gelir*

Eyyam Münecim, Salman Bey, Turnatel Hanım her üçü geldiler şehre. Alihan Vezir'le hanımına haber verildi. Bunlar habere çok sevindiler. Cümle şehir yastan çıkıp sevince gark

oldu. Turnatel'le Salman Bey, Gevher Hanım'ın kırkı çıkana kadar her sabah mezarına gidip ziyaret ettiler, dualar ettiler. Kırk gün dolunca, nikâhları kıyıldı. Toy düğün kuruldu. Kırk gün kırk gece toy düğün yapıldı. Düğün devam ederken Gevher Hanım için yapılan yarım kalmış saray da bitirildi. Gerdek gecesi, Salman Bey, keklik sekişli, güvercin duruşlu, sürmeli ceylan gözlü Turnatel'e bakalım ne dedi, Turnatel de ne cevap verdi:

Salman Bey:

*Ela gözlü nazlı dilber sen safâ gelifsen bize
Al yanakta hal görüner müptelayam bedir yüze
Alma yanak billur bunak ne vasfa gelir ne söze
Aşkıyın divanesiyem bak sinem üstünde köze
Hilâl kaşın aklım alar hayalim uğrar emraza
Hiç mende takat kalmadı akar leblerinden meze.*

Aldı Turnatel:

*Mukadder yazılıf kader düşmüşem çöllere düze
Aşkın meni dolandırar bir fikir eyle mülhaze
Haveran'dır ulusumuz Hatem derler ölkemize
Can içinde cananımsan civansan goncadan taze
Sevda nârı meni yaktı eyledi akıbet Mecnun
Aktarıl buldum yârimi her diyarı geze geze*

Aldı Salman:

*Şeker dilden o dudaktan bir hoş malumat ver mana
Müneccim esma okudu düştünüz çölü yamana
Mukadderatın cilvesi sizi getirdi bu yana
Meylinin müptelasıyam od tuştı şirin cana
Yaradanım hoş yaradıl meyil verdim Gevher Han'a
Hayalim baştan dağıldı daha gurmıyalım niza.*

Aldı Turnatel:

Çok şükür olsun Huda'ya elin yetiştı elime

*Yaradanım yardım kıldı benim perişan halime
Pervaz edif şeyda bülbül akıbet göndü gülüme
Kötüler murat almasın fehle kuruf terlanıma
Müneccim müjdeyi versin hem ulusa hem elime
Bu dünyanın var devleti hiç zerre görünmez göze*

Aldı Salman:

*Salman'ım muradım aldım şad oldu perişan halim
Muntazıram mah cemale yetiştı heflek maralım
Aklım oluf perakende zay oldu fikr ü hayalim
Sıdkı huluskârı yâre şem'a pervanesi olam
Tarih bin üç yüz on birde bele oldu vâsf-ı hâlîm
Var olsun ulusum elim Şenlik'ten armağan size*

Aldı Turnatel:

*Beş iklimi geçtim geldim nice vardım bu mahale
Meni gönlünde yâd ettin niye düştün galmagale
Sana kimler fehle kurdu seni saldı fitne-fele
Çoban'dan malûmat aldık müjde verdi **Turnatel'e**
Ordan kabristana geldik Eyyam Müneccim'le bile
Canım sana feda olsun sundum sana naz ü gamze...*

Sözler sona erdi, iki âşık muratlarına nail oldular. Eyyam Müneccim'in eline Turnatel'i teslim ettiğine dair Alihan Vezir'in mühürlü bir fermanı verip onu Hatem şehrine yolcu ettiler.

Kötüler, cezasını buldu, iyiler isteğine erdi, âşıklar muradını aldı, bizim sözümüz de burada hitam buldu. Ustamızın adı Hızır, elimizden gelen budur. Geldik, sözün sonuna, size epey zahmet verdik. Hikâye söyleyip gün geçirdik, saz çalıp aşk bağına girdik. Ustaların ustası Çıldırılı Âşık Şenlik'e de Allah rehmet eyleye. Amin!

SÖZLÜK

-A-

<i>afât:</i>	Belâlar, musibetler.
<i>ağır:</i>	Olgun.
<i>ağyar:</i>	Başkaları, diğerleri.
<i>ahad:</i>	Bir.
<i>ahd ü aman:</i>	Söz verme.
<i>ahd ü peyman etmek:</i>	Anlaşmak, and içmek.
<i>ahir:</i>	Son.
<i>ah ü nale:</i>	Ah edip ağlama, inleme.
<i>al:</i>	Kırmızı.
<i>alaf:</i>	Ot, hayvan yemi.
<i>aldak:</i>	Aldatıcı.
<i>alışmak:</i>	Tutuşmak.
<i>amana gelmek:</i>	Aciz kalıp yardım istemek.
<i>arşın:</i>	65 cm. uzunluk. (Mimaride 75,8 cm.)
<i>asdan kesilmek:</i>	Aslan gibi olmak.

-B-

<i>bab:</i>	Kapı.
<i>bac:</i>	Zorla alınan para, haraç.
<i>bafta:</i>	Pafta, şerit, parça.
<i>bağban:</i>	Bahçevan.
<i>bahr-i muhid:</i>	Okyanus.
<i>bâr:</i>	Yük, meyve.
<i>barekallah:</i>	Allah mübarek etsin.
<i>başa yetmek:</i>	Kavuşabilmek, ulaşabilmek.
<i>bazment:</i>	Pazument.
<i>bel bağlamak:</i>	Güvenmek.
<i>bele:</i>	Böyle.
<i>belend olmak:</i>	Belenmek, bulanmak
<i>belenmek:</i>	Bulanmak.
<i>ber-hayat:</i>	Sağ, diri.
<i>beybafa:</i>	Bî-vefa, vefasız.
<i>beyhuş:</i>	Bî-huş, hoş olmayan.

<i>beymurat:</i>	Bî-murat, muradını alamamış.
<i>bezesten:</i>	Bedesten, üstü kapalı çarşı.
<i>bezmen:</i>	Bezenmiş.
<i>bile:</i>	Birlikte, beraber.
<i>bî-neva:</i>	Nasipsiz, çaresiz.
<i>bî-pul:</i>	Parası olmayan, parasız.
<i>bitsi çar:</i>	Yirmi dört.
<i>bişi:</i>	Yağda kızartılmış hamur.
<i>bî-tab:</i>	Güçsüz
<i>bîzar:</i>	Rahatsız, bıkkın.
<i>boy:</i>	Kavim.
<i>boylamak:</i>	Baştan başa kat etmek.
<i>bozbaş:</i>	Doğu'da yapılan bir yemek çeşidi.
<i>buğag / buhah:</i>	Gerdan.
<i>bulah:</i>	Pınar.
<i>butah:</i>	Budak.

-C-

<i>canfes:</i>	Parlak, ince, ipekli kumaş.
<i>cebh:</i>	Alın.
<i>cebr:</i>	Zor.
<i>cehd etmek:</i>	Çabalama, gayret gösterme.
<i>celâlî:</i>	Allah'a ait.
<i>celb etmek:</i>	Çağırma, getirtmek.
<i>celb:</i>	Yazı ile çağırma.
<i>cellat ettirmek:</i>	Boynunu vurdurmak.
<i>cem-i mahiyat:</i>	Herkes.
<i>cengi urmak:</i>	Savaşmak.
<i>cığa:</i>	Kuşlardaki gösterişli tüy.
<i>cidey:</i>	Ayrı düşmüş, ayrılmış.

-Ç-

<i>çalağan:</i>	Hırsız.
<i>çar:</i>	Dört.
<i>çar bab:</i>	Dört kapı.
<i>çeçil:</i>	Yörede yapılan peynir çeşidi, tel peynir.

çem-çerağ: Parlayan, ışıklı.
çeşm: Göz

-D-

dad: Yardım
dada: Tada, tadını ala.
daire kurmak: Remil atmak, remil ile gelecekte haber vermek.
dal fes: Fes ile fesli.
dal hançer: Sadece hançerli olarak.
derun-i dil: Yürekten, gönülden
deyilen: Söyle, de.
diba: İpekli kumaş.
dide: Göz
dihan-ı nabat: Kırmızı sahtiyan, sürünülecek yağlar.
don: 1. Elbise, 2. Renk.
dor: Kızıl kahve renkli.
döşek: Yatak.
döşeme: Hikâye anlatmadan önce söylenen kafiyeli, tekerlemeli giriş bölümü.
dürr: İnci.
düvel: Devletler.
düylemek: Düğümlemek.
düzen vermek: Sazın akordunu yapmak.

-E-

ebiyat: Güzellik.
ecir: Sevap
edevat: Aletler, takımlar, parçalar.
efdal: İhsanlar, faziletler, meziyetler.
ehillen: Olgunlaşmaya başlamak.
enter: Bir maymun çeşidi.
eyincek: Sırta giyilen.

-F-

Fahr-i Kâinat: Kâinatın övüncü olan Hz. Muhammed.
faya: Bir cins kumaş.

<i>fehle kurmak:</i>	Tuzak.
<i>fehva:</i>	Anlam, mefhum, kavram.
<i>fel:</i>	Sinsi plan, tuzak.
<i>fem:</i>	Ağız.
<i>feramuş:</i>	Unutma, hatırdan çıkma.
<i>fırak:</i>	Ayrılık.
<i>fitne:</i>	Ara bozma, belâ, azdırma, sıkıntı, fesatlık.

-G-

<i>galebat:</i>	Üstünlükler.
<i>galmagal:</i>	Kavga, gürültü, bağırış, karışıklık.
<i>gamgîn:</i>	Gamlı, üzüntülü.
<i>gayz:</i>	Hiddet, öfke, kızma, kızgınlık.
<i>gazel:</i>	Yaprak.
<i>geşt-güzar:</i>	Gezme, gezip tozma, geçme.
<i>gılman:</i>	Delikanlılar, köleler, esirler.
<i>giriftar olmak:</i>	Tutulmak, kapılmak.
<i>giryân:</i>	Ağlayan.
<i>giz eylemek:</i>	Habersizce yapmak.
<i>goşun:</i>	Ordu
<i>gubar:</i>	Toz
<i>gubat:</i>	Kaba, biçimsiz.
<i>gülebatın:</i>	Değerli bir kumaş çeşidi.
<i>gülgez:</i>	Gül bahçesi, kırmızı
<i>güman:</i>	Zan, şüphe etme.
<i>güzar:</i>	Geçme, geçiş.

-H-

<i>hacalet:</i>	Utanma, utanıp şaşırma.
<i>hal:</i>	Ben
<i>hali:</i>	Boş.
<i>hallan:</i>	Yüzünde men oluşmak.
<i>hansı:</i>	Hangi.
<i>hasyet:</i>	Haysiyet, şeref, onur, itibar.
<i>haşıl:</i>	Yarma ile yapılan mahalli bir yemek
<i>haşimi</i>	Haşmetli, gösterişli.
<i>hatem:</i>	Son peygamber Hz. Muhammed

<i>Hatem:</i>	Cömertliğiyle meşhur olan Hatem Tai.
<i>hazer:</i>	Sakınma, çekinme.
<i>heflek:</i>	Ürkek, korkak.
<i>hekât:</i>	Hikâye.
<i>hengame:</i>	Kavga, gürültü
<i>hangel:</i>	Hamurdan ve sarımsaklı yoğurtla yapılan mahalli bir yemek.
<i>harrat:</i>	Çıkrıkçı, doğramacı.
<i>hercai:</i>	Kararsız, sebatsız.
<i>here:</i>	Her biri
<i>herremek:</i>	Döndürmek, çevirmek.
<i>heyhat:</i>	Yazık, ne yazık.
<i>hezar:</i>	Bin.
<i>hışm-ı tamu:</i>	Cehennem azabı.
<i>hicap:</i>	Utanma, arlanma.
<i>hisar olmak:</i>	Kuşatılmak.
<i>hitam bulmak:</i>	Sona ermek.
<i>hökmet:</i>	Hükümet.
<i>hub kamet:</i>	Güzel boy
<i>hub:</i>	Güzel.
<i>hulus-ı kalb:</i>	İyi niyet.
<i>huluskâr:</i>	Dalkavuk.
<i>hurt:</i>	Ezilmiş, ezik.

-İ-

itr-ı melahat: Güzel koku.

-İ-

<i>ihtilat:</i>	Karışma, katışma, görüşme.
<i>ilenmek:</i>	Yayılmak
<i>ilgar:</i>	Söz verme, kavi.
<i>ilham-i rebmena:</i>	Allah tarafından insanların gönlüne bir şeyler doğdurulma.
<i>inam kılmak:</i>	Nimet verme, iyilik etme.
<i>intizar:</i>	1. Bekleme, 2. Beddua.

-K-

<i>kadd:</i>	Boy, bos
<i>kafle:</i>	Kafile
<i>kahır:</i>	Zorlama, ezme, çok üzülmeye.
<i>kal:</i>	Manda yavrusu.
<i>kâm:</i>	Emel, arzu, istek.
<i>kamet:</i>	Boy.
<i>kan kuvvet uykuya geçmek:</i>	Derin uykuya dalmak.
<i>kangal:</i>	Dikenli bir bitki.
<i>kanına susamak:</i>	Ölümünü aramak.
<i>kargamak:</i>	Beddua etmek.
<i>kavak:</i>	Ön, karşı.
<i>kayıl:</i>	Razı
<i>keçeba:</i>	Deve üzerine kurulan tahtırevan.
<i>kehlen:</i>	Küheylan.
<i>kej bakmak</i>	Eğri, şaşkı
<i>kevkeb:</i>	Yıldız.
<i>kimi:</i>	Gibi.
<i>kisb ü kâr:</i>	İş, güç, kazanç.
<i>kişmiri şal:</i>	Keşmir dokumasından yapılmış örtü.
<i>koçak:</i>	Cesur, güçlü.
<i>koğ:</i>	Kulübe.
<i>kom:</i>	Koyun ahır.
<i>koşa:</i>	Çift.
<i>kömeş:</i>	Yardım
<i>kötan:</i>	Demir pulluk.
<i>köynek:</i>	Gömlek
<i>kulak asmak:</i>	Dinlemek.
<i>kuşak:</i>	Kuşak.
<i>küfle</i>	Tandır külfesi
<i>künfeyekün:</i>	"Olan oldu."
<i>kütah:</i>	Kısa.

-L-

<i>laçın:</i>	Beyaz renkli ayakları kırmızı bir çeşit şahin.
<i>lavaş:</i>	Tandırdaki yapılan ince ekmek.
<i>leşker:</i>	Asker.

Levlâke levlâk: “Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.” hadisinin kısaltılmış şekli.

-M-

<i>mağrip:</i>	Batı.
<i>mahal:</i>	Yer.
<i>mahsûlat:</i>	Ürünler.
<i>makule:</i>	Takım, çeşit, soy.
<i>malayani:</i>	Manasız, faydasız iş.
<i>mancılık:</i>	Kale duvarlarına iri taşlar atan bir savaş aleti.
<i>maral:</i>	Dişi geyik.
<i>maşeyih:</i>	Şeyhler.
<i>maşın:</i>	Motorlu vasıta, araba.
<i>maşırık:</i>	Doğu.
<i>matlub:</i>	İstenilen, aranılan şey.
<i>mazağ /mazah:</i>	Darlık.
<i>medar:</i>	Etrafında dönülen nokta.
<i>mekkâre:</i>	Hileci, düzenbaz kadın.
<i>meta / metah:</i>	Mal, servet.
<i>mevce gelmek:</i>	Dalgalanmak.
<i>mezak:</i>	Özün öz canına etme mazağı
<i>mihnet:</i>	Sıkıntı.
<i>mina / mine:</i>	Şişe, cam, billur.
<i>minval:</i>	Tarz, yol, suret, şekil
<i>motal:</i>	Koyun derisinden tulum.
<i>mudara kılmak:</i>	Dost gibi görünmek
<i>murafa:</i>	Mahkemeye çıkma, duruşma.
<i>murassa:</i>	Kıymetli taşlarla bezenmiş, süslü.
<i>muti:</i>	İtaat eden.
<i>mûy:</i>	Kıl, saç teli
<i>müjgân:</i>	Kirpik.
<i>mükevvenat:</i>	Yaratılanların hepsi.
<i>mülhaze:</i>	Mülahaza
<i>münakkaş:</i>	Nakşedilmiş.

müştak: Özleyen, can atan.

-N-

na-bekâr: Arabozucu, münafık.

nâdân: Cahil.

nahak: Boşuna, boş yere.

nahs: Uğursuz, bahtsız.

nakışker: Nakış ustası.

nebatat: Bitkiler.

nece: Nasıl.

ner: Erkek.

nesil be nesil: Bütün nesil, nesilden nesile.

nev-civan: Taze, genç delikanlı.

nevrağ: Yeni yeşermiş, taze çimen.

nevreste: Yeni yetişen.

nikab: Perde, örtü.

-Ö-

öleneten: Ölene kadar.

ötürmek: Geçirmek.

öz kefi: Kendi keyfi.

-P-

pak: Temiz.

paltar: Elbise.

payız gazeli: Sonbahar yaprağı.

payitaht: Başkent.

pelenk: Panter.

per: Kanat.

pervane: Küçük kelebek.

pervaz: Uçma, uçuş.

pıçillamak: Fısıldamak.

pişik: Kedi.

pişrevî: Şiirlerin dörtlüklerine eklenen mistik eda ile söylenmiş cinash manilere verilen ad.

puc olmak: Boş, faydasız, hiç.

<i>puc:</i>	Faydasız, sonu yok.
<i>Puc:</i>	İşe yaramayan, boş, hiç, fani.
<i>pühhan:</i>	Gizli.
<i>pürçek:</i>	Zülûf.
<i>pür-silah:</i>	Baştan aşağı silahlı.

-R-

<i>Rahmetenli'l-âlemin:</i>	Allah onlara rahmet etsin.
<i>remik:</i>	Nokta çizgilerle kayıptan haber verme.
<i>rikab:</i>	Ön.
<i>ru be ru:</i>	Yüzyüze.
<i>ruy-i zemin:</i>	Yer yüzü.

-S-

<i>sağalmak:</i>	İyileşmek, düzelmek.
<i>sahba:</i>	Kadeh
<i>sakinet:</i>	Hareketsiz, oynamayan.
<i>saya:</i>	Hikâyelerindeki mensur kısma verilen ad.
<i>sayıl:</i>	Sail, dilenci.
<i>sefine:</i>	Gemi.
<i>ser çekmek:</i>	Baş kaldırmak, yükselmek.
<i>ser-encam:</i>	Macera.
<i>sergender:</i>	Şaşkın, perişan, avare.
<i>sersühane:</i>	Baştaki söz, ilk söylenen söz.
<i>sertac:</i>	Baş tacı olan, çok sevilen.
<i>seyraguf:</i>	Baykuş.
<i>sımık:</i>	Kırık, kırılmış.
<i>sim ü zer:</i>	Gümüş ve altın.
<i>sitare:</i>	Yıldız.
<i>sona:</i>	Suna, göl ördeği.
<i>sorak:</i>	Haber.
<i>sucalanmak:</i>	Güzelleşmek.
<i>sükker:</i>	Şeker.
<i>süysün:</i>	Boyun, ense.

-Ş-

<i>şahan:</i>	Şahin.
<i>şah-ı huban:</i>	Güzellerin şahı, güzeller güzeli.
<i>şah-mar:</i>	Yılan şahı.
<i>şan şan:</i>	Delik delik, oyuk oyuk, göz göz.
<i>şan şan eylemek:</i>	Parçalamak, dağıtmak.
<i>şane:</i>	Tarak.
<i>şapalak:</i>	Tokat.
<i>şatt</i>	Büyük nehir.
<i>şecaat:</i>	Yiğitlik, yüreklilik.
<i>şem:</i>	Mum, ziya, ışık.
<i>şem-çırak:</i>	Parlayan, ışıklı.
<i>şeyda:</i>	Aşktan aklını kaybetmiş, divane, şaşkın.
<i>şivan:</i>	Ağlama, figan etme.
<i>şivli:</i>	Taze, yeni.
<i>şugga:</i>	Bez veya kâğıt parçası, tezkire.
<i>şuğul:</i>	İş, uğraşacak şey, gaile.
<i>şurut:</i>	Şartlar.

-T-

<i>ta'n etmek:</i>	Ayıplamak.
<i>tafdağ:</i>	Yatıştırma
<i>tapmak:</i>	Bulmak.
<i>tafşirmek:</i>	Şiirde mahlas söylemek.
<i>taftağ:</i>	Yatıştırma.
<i>takım taklavat:</i>	Hep birlikte.
<i>talat:</i>	Yüz, çehre, güzellik.
<i>tavuz:</i>	Tavus kuşu.
<i>tegayyür olmak:</i>	Başka olma, uymama.
<i>temren:</i>	Okun ucundaki demir, bakır.
<i>teppih:</i>	Tekme.
<i>terki:</i>	Atın sağrısı.
<i>terkine almak:</i>	At üzerinde birini arkasına bindirmek.
<i>terlan:</i>	Doğan, şahin.
<i>teşviş:</i>	Karıştırma, karmakarışık etme.
<i>tıfillanmak:</i>	Genç olmaya başlamak, çocukluktan çıkmak.
<i>tiğ:</i>	Kılıç.

tuhfe: Hediye, armağan.
tülek: Tüyleri dökülmüş.

-U-

ucundan: Dolayısıyla.
ulus: Kavim, millet.
uruf: Ruh

-Ü-

ürüşan: Aydın, parlak.
üzülmek: Kesilmek.

-V-

vech: Yüz, surat, çehre.
vermeynen: Verme.

-Y-

yağı: Düşman.
yaraşıklı: Güzel, hoş a giden.
yeksan: Düz, aynı düzeyde.
yerişmek: Ulaşmak.
yeryişin: Yürüyüşün.
yetik olmak: Bilmek, sezmek.
yetirmek: Ulaştırmak.
yığval / yıvgal: Taraf.
yucalanmak: Yükselmek, yücelmek.
yucalmek: yükselmek
yuyunmak: Yıkanmak.
yüğüük: Hızlı giden.

-Z-

zahma vurmak: Atı harekete geçirmek için vurmak.
zarıncı olmak: Ağlayıp sızlama.
zebercet: Zümretten daha açık yeşil renkte olan değerli taş.
zehm: Yara.
zer: Altın.

<i>zerbab:</i>	Altın işlemeli elbise.
<i>zî-kıymet:</i>	Değerli, bahası yüksek.
<i>zernişan:</i>	Kılıç üzerindeki işleme, süs, yazı.
<i>zillullah-ı âlem:</i>	Dünyada Allah'ın gölgesi.
<i>zinel:</i>	Mahalli yemek.

KAYNAKÇA

- Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, C. I-II, İstanbul, 1994.
- Alptekin, Ali Berat-Nizamettin Coşkun, *Çıldırli Âşık Şenlik divanı (Hayatı, Şiirleri, Atışmaları ve Hikâyeleri)*, Ankara, 2006.
- Altınkaynak, Erdoğan, "Kars Halk Şairleri Âşıkları Ozanları I. Âşık İslâm Erdener", *Erciyes*, 252, XXI, 1998.
- Aslan, Ensar, *Çıldırli Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*, Basıldığı yer yok, 1992, s. 417-471.
- Âşıkoğlu, İsmail, "Âşık Şenlik", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 162, İstanbul, 1963.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 1-2-3, İstanbul, 2008.
- Baranseli, Z. Mahir. "Âşık İslâm Erdener.", *Kars Eli Dergisi*, Yıl 3, Sayı 26, Eylül, Kars, 1966:8-9.
- Boratav, Pertev Naili, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Ankara, 1946.
- Çetin, İsmet "Dil-İ Gam Yahya Bey Hikâyesi Ve Âşık İslâm Erdener", *Türk Folklorundan Derlemeler 1986/1*, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yayınları, Ankara, s. 39-67.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara, 2008.
- Erdener, İslâm, *Âşık Şenlik Divanı*, Kars, 1960.
- Olçay, Selâhattin, Ahmet Bican Ercilasun, Ensar Aslan, *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Ankara, 1976.
- Özbek, Orhan, "Selman Bey ile Turnatel", *Tercüman Gazetesi*, İstanbul, 11 Haziran 1972-10 Temmuz 1972.
- Türkmen, Fikret, Mete Taşlıova, Nail Tan, *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara, 2008.
- Yıldız, Yusuf. "Karşılı Halk Ozanı Âşık İslâm Erdener", *Türk Folkloru Dergisi*, S. 22, İstanbul, Mayıs 1981.